Nr.5–1987

TEGN

Kr.35.–

TIDSSKRIFT OM OG MED TEGNESERIER

Franske Serier

CAPPELENS TEGNESERIER

CAPPELEN

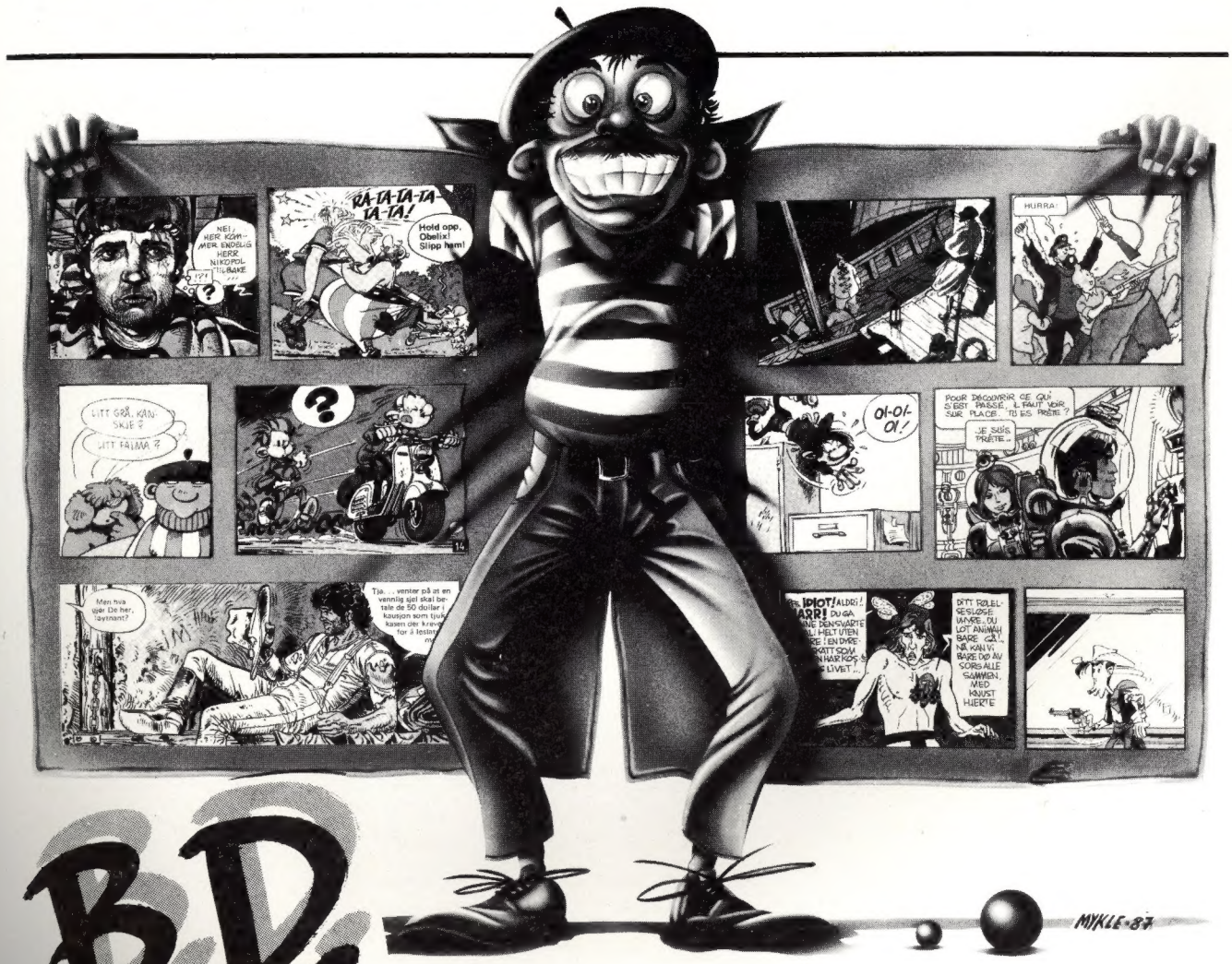
NEI, HER KOM-MER ENDELIG HERR NIKOPOL TILBAKE
?!?!
RA-TA-TA-TA-TA-TA!
Hold opp, Obelix! Slipp hem!
HURRA!
LITT GRÅ, KAN SKJE?
LITT FALMA?
?
01-01-01!
POUR DÉCOUVRIR CE QUI S'EST PASSÉ, IL FAUT VOIR SUR PLACE... TU ES PRÊTE?
JE SUIS PRÊTE...
Men hva gjør De her, løytnant?
Tja... venter på at en vennlig sjel skal betale de 50 dollar i kausjon som tjuk-kasen der krever for å løslate meg.
IDIOT! ALDRI! ARR! DU GÅR INNE DENSVARTE ALENE HELT UTEN VÅPEN! EN DYRE-VERDIG KATT SOM DEG SKAL IKKE KOS SEG MED I LIVET!
DITT RULLE-VESLØSE INNBE... DU LOT ANIMAH BARE GÅ... NÅ KAN IV BARE DØ AV SORG ALLE SAMMEN, MED KNUST HJERTE

B.D.

Utstilling av fransk/belgiske tegneserier.

31. okt. - 28. nov. Det Norske Teateret

Kristian IV's gt. 8, Oslo

Arr.: SEMIC, Hjemmet, Cappelen, Tronsmo, Den franske ambassade, Den belgiske ambassade.

TEGN

NR.5-1987 2. årg.

INNHOLD

Vive La France!
Leder ved Jon Gisle.....side 4
TEGN i tiden
Med forlagsnyheter, Fraksjoner, Reaksjoner og kollisjoner på.....side 7
Opera på papir
Om Jacobs og Den rene linje.....side 10
På sporet av den tapte tid
Betingelsene for den franske serie-revolusjonen ved Leif Almquist.....side 11
Asterix er fra Bretagne
Franske minoritets-serier..side 16
Hvem, hva og hvor i Frankrike
En orientering for de kreative hjerner.....side 19
Ansikt til ansikt
Med Jean Giraud og Moebius.....side 20
Nå bærer det nedover!
TEGN-poster ved Francois Schuiten.....side 26
Crisis, what crisis
I Paris — Jón Sveinbjørn Jónsson.....side 28
Reisende med vinden
Dagens kvinne i 1700-tallets kulisser...
side 30
Romantikk og tidssprang
Linda & Valentin under lupen, av Tore Feiring.....side 36
Ibsen som tegneserie — eller
Møte med Tor Bomann-Larsen.....side 39
1 & 2 utdrag fra «Drama i Bayern»
Tegneserie ved Tor Bomann-Larsen.....side 42
Anmeldelser
Kritikk, ros og slakt.....side 46

«Parafrase over Delacroix»
Tegning av Finn Bjørklid

Til tegnere: TEGN tar gjerne imot bidrag i form av tegneserier eller illustrasjoner. Husk vedlegg penger til porto hvis du sender originaler. Eller send fotostatkopier.

REDAKSJONELT

TEGN utgis av TEGN A/L, boks 162, 1473 Skårer
TEGN utkommer kvartalsvis

ISSN 0801-6879

REDAKSJONEN:
Jon Gisle (redaktør)
Tor Ødemark (økonom)
Tore Feiring (annonse -layout)
Finn Bjørklid (layout)

Redaksjonen kan treffes over telefon:
Gisle (før 16.00):
11 02 60
(etter 16.00) 79 40 59
Bjørklid (etter 16.00):
37 20 81

Annonsering i TEGN:
Kontakt annonse-ansvr.
Feiring (før 16.00):
88 10 62
(etter 16.00): 94 23 75

Abonnementspris:
4 nummer — 130,— kr.
Abonnement bestilles ved å betale til postgiro 4 37 21 08

Sats: Jet-Z Fotosats, Oslo
Trykk: Sandvig A/S, 1800 Askim

VIVE LA FRANCE!

TEGN utgir med dette sitt første temanummer, som omhandler franskspråklige tegneserier. Foranledningen er den store utstillingen av franske og belgiske tegneserier som holdes på Det Norske Teatret i oktober-november 1987, med besøk av flere ledende serieskapere. Dessuten er – uavhengig av utstillingen – den franskspråklige seriekulturen så interessant at vi synes den fortjener et eget nummer.

Fransk-belgiske serier skiller seg på vesentlige punkter fra seriekulturen i tegneserienes hjemland USA. De amerikanske seriene utviklet seg fra avisenes behov for å bringe underholdende billedstoff. Serieheftene – et typisk amerikansk fenomen – var i utgangspunktet spinoff av avisserieproduksjonen. Populære humorserier, superheltserier og undergroundserier i tradisjonen fra Hergés *Tintin* er det de fleste av oss forbinder med fransk tegneseriekunst. Så er da også *Asterix* og *Lucky Luke,* som begge står i denne tradisjonen, blant de få store tegneseriesuksessene i Norge. Men ved siden av disse klassikerne har Frankrike og Belgia en rik flora av alle slags tegneserier. Serier er anerkjent som kunst i Frankrike, og en såpass stor del av publikum er innforstått med dette at franske seriekunstnere har kunnet eksperimentere friskt og likevel fått solgt en rimelig del av det de lager. Derfor finnes det så mange franske eksperimentelle serier, kunstserier, intellektuelle serier og tegneserietidsskrifter.

I dette nummeret av TEGN presenterer vi et tverrsnitt av tegneseriekulturen i Frankrike – og i Belgia, Hergés hjemland, som i tegneseriesammenheng er en stormakt. Vi tar for oss vidt forskjellige serier og serieskapere, fra den straighte science fiction-serien *Linda og Valentin* via Francois Bourgeons *Vindens passasjerer,* en av de få tegneserieromaner som er laget, til Jean «Moebius» Giraud, westerntegner og eksperimentator. Bon appétit!

Jon Gisle

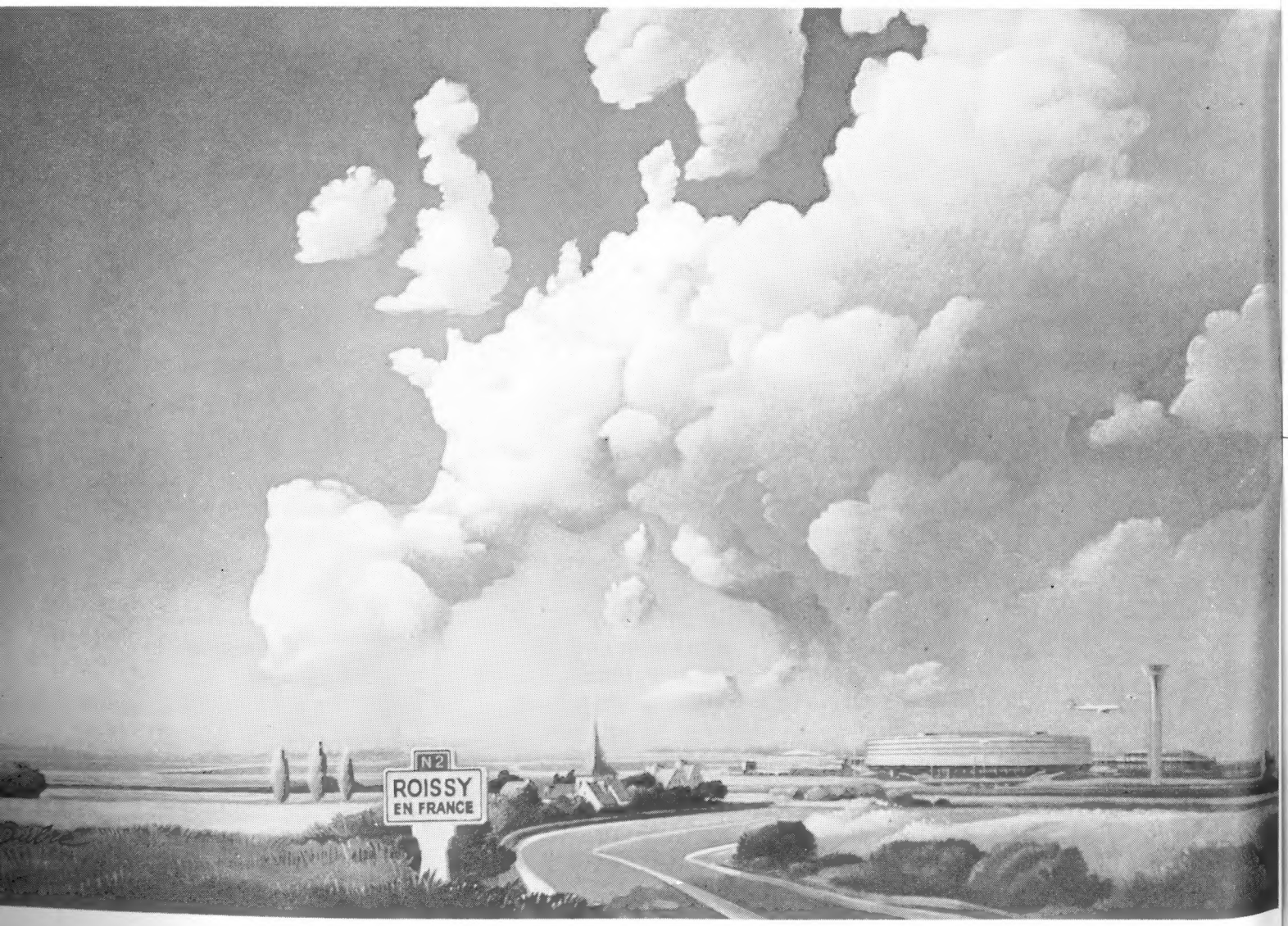

Forlagsnyheter høsten 1987

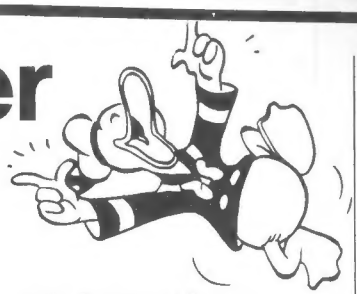

Hjemmet

«Når høstnettene blir lange» og kulda setter inn, da er det på tide å krype ned i sofaen med det absurdistiske seriealbumet Ullkorn nr. 7. Tittelen er Når nettene blir trange, nok en stilren oversettelse, eller skal vi si gjendiktning av d'herrer Svein Erik Søland og Inge Kristiansen. Tegneren bak verket om de ålreite sauer er signaturen F'Murr.

En annen spennende nyhet er et splitternytt Astérix-album, det 28., som blir omtalt et annet sted i herværende TEGN. «Astérix og det flyvende teppe» er en selvsagt parafrase over 1001 natt, originaltittel er «Astérix et Scherezhrade».

Hjemmet har et bestemt overflødighetshorn, nemlig alle Disney-seriene. Av og til er kvaliteten under middels og et godt stykke under det igjen. Andre ganger er kvaliteten formidabel. Høstens utgivelser ser ut til å tendere mot det siste.

«Onkel Skrue og Det store bilracet» er en tyskprodusert historie som kommer ut i albumformat. Carl Barks blir det i «Donald Ducks beste historier nr. 33». Carl Barks er derimot ikke «Basil Mus» nr. 2. Første album var basert på tegnefilmen av samme navn, mens denne er mer frittstående. Produsert i Danmark, men sannsynligvis tegnet i Spania. «Mikke Mus og vikingskipet» høres norsk ut, men er det ikke. Derimot er den franskprodusert, og som avtroppende Disney-redaktør i Hjemmet, Nina Rambøl, sier: «Det er et eksperiment, og det blir spennende å se hvordan leserne reagerer på den franske stilen med disse figurene.»

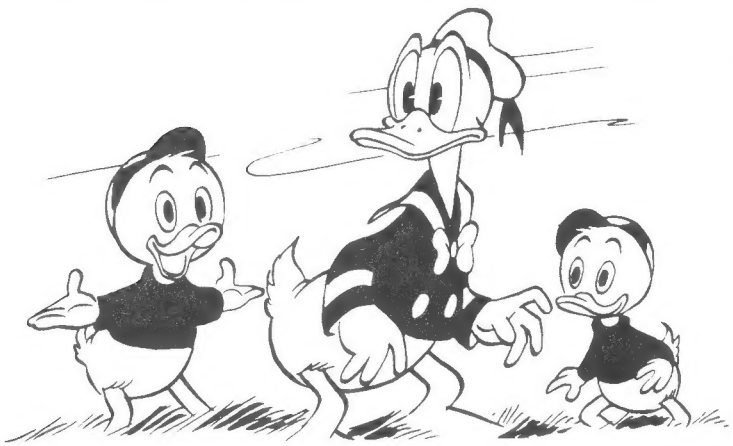

Samme redaktør hever røsten og sier at neste nyhet krever tre utropstegn. Her er de tre !!! og her er tittelen: «Donald Duck fra dag til dag». Den er ute mens dette skrives – svart-hvitt striper i pocketbok-format med 160 sider. Dette er den første serien hvor Donald snakker i bobler. Før disse gikk han bare rundt og gryntet (kvekket), og denne samlingen, da stripene ble ukentlig, utgår fra anno 1938. Samlingen er produsert i Holland.

La oss minne om den sobre «Så fjæra fyker», hvilket er Carl Barks mellom stive permer og forord av TEGNs redaktør. La oss deretter nevne «Donald Ducks julefortellinger». Og alle juleheftene, som er ute i midten av november: Billy, Hårek, Skippern, Knoll og Tott, Blondie, Fiinbeck med viv, Mikkes jul og Donalds jul. God jul!

Danmark

Hovedmengden av de tegneserier som blir distribuert i norske spesialbutikker som Tronsmo, Tanum og Comix, er danske – og samtidig som TEGN merker økt salg og spredning i nettopp Danmark, er det blitt logisk å se nærmere på kommende danske serienyheter. I første omgang de som vi ikke forventer å finne i norske utgivelser med det første.

Hal Fosters klassiske ridderserier kommer jevnt ut på Interpresse. Nr. 31 er En dyst om Alleta. Samtidig kommer de to første utgivelsene på nytt: De første eventyr og De syngende sværd. Den våkne leser har kanskje lagt merke til at på ryggen til de nye Prins Valiant-albumene finnes det noen blå felt, som enten er tomme eller fylt ut med en bokstav. Interpresse vil ennå ikke ut med hva som vil komme til å stå der når man har alle 40 album kronologisk i bokhylla, men vi tør gjette: «Prins Valiant af Harold Foster».

«Franquins sorte sider» kommer i nytrykk av det etterlengtede album med uhyggehumor. Den finnes på norsk i Jon Gisles oversettelse, men den nye danske utgaven vil inneholde de 20 resterende sidene som ikke kom med i førsteutgaven, verken på dansk eller norsk.

Jon Cartland av Laurence Harle (manus) og Michel Blance-Dumont, en flott realistisk western med vekt på psykologisk drama og menneskeskildring, kommer ut med album nr. 7. Tittelen er «Desertørerne».

Det lenge etterlengtede bind to av den avdøde Vaughn Bodés Erotika er klart for publisering. Også to Splint-album, som nok også kommer på norsk. Nr. 33 med mulig tittel «Splint som barn» og nr. 34 med en historie med Splint & Co. i New York.

Det finnes flere utgivelser med dyktige danske tegnere, et som stikker seg ut er «Zotozym», som handler om bakteriekrig. Tegneren er Henning Nielsen, som også var animatør av den kritikerroste tegnefilmen «Valhalla» som hadde suksesspremiere på filmfestivalen i Haugesund i august.

Det store kvalitetsforlaget Carlsen Comics kommer med en eldre serie av Bourgeon (han med «Vindens passasjerer» De vet), skrevet i samarbeid med Genin: «Hans & Prinsessen» nr. 1, med tittelen «Pestfuglene». Det klinger middelalder av dette også.

Italieneren bak «Ungarsk rapsodi» og «Menneskejakt i Istanbul», Vittorio Giardino, får også en litt eldre serie ut: «Shit city»«. Også eldre, ikke-utgitte «Blake og Mortimer» av Jacobs kommer i Carlsen classics nr. 1 og 2.

En utgivelse noe utenom det vanlige er en antologi kalt «Menneskerettigheter». Albumet har serier av flere ulike tegnere som Will Eisner og Milo Manara. Alt overskudd går til det humanistiske arbeidet som Amnesty International driver.

Bogfabrikken er en forlagssammenslutning med Jens Peder Agger i spissen, utbrytere først fra Carlsen og deretter fra Borgen. De har en sex-linje gående for tiden med mye hummer og kanari, men utenom disse finnes det flere virkelig spennende ting. Som «Hemmelighedsfulde byer» nr. 3 av Peeters og Schuiten, som sikkert Cappelen i Norge skal eller ønsker å utgi. Det er en fantasifull og annerledes serie hvor arkitektur spiller hovedrollen i Schuitens fantastiske Doré-lignende strek. Tittelen er «Urbicande».

«New York for 95 cents pr. dag» er tegnet av tyskeren Schuiltheiss, som enten er genial eller forferdelig. Han er muligens genial denne gangen. Manuset står nemlig kultforfatteren Charles Bukowski for.

Dette er et subjektivt utvalg fra de mange danske utgivelsene. Alle vil være tilgjengelige i Norge.

Gevion

Gevions flaggskip er den japanske «Gen – gutten fra Hiroshima», som bare har fått utsøkte anmeldelser, ryktes det. En sterk og annerledes serie.

Hva vet tegneserie-friks om rock'n'roll? Gevion forsøker å gi dem som kun leser bobler litt elementær kunnskap i sin fransk-produserte «Rockens historie». Det er ikke lett å formidle musikk gjennom tegninger, men rockens historie er vel like mye en historie om *myter.* Og om ikke annet er noen flere myter blitt ført til torgs.

Bjørn Ousland tegner og Erik Ildahl skriver en gigantserie kalt «Soluns saga». Det er et norsk forsøk på å kaste seg på den kontinentale middelalder-trippen, men før Bjørklid har sett serien, er det ikke godt å si hva det er. Fakta: Første bind heter «Pesta». Er i svart-hvitt. Består av 80 sider. Vel møtt i ruter, norske sådanne.

Gevion melder om en sensasjon: Verdens første tegneserie-album på trøndersk. Det er Knoll og Tott, som blir hetende Kapteinen, altså «The Captain and the Kids» av Rudolph Dirks' originale utgave som det nå har tatt 80 år å komme til landet. I alle år har vi lest piratutgaven, «Katzenjammer Kids», hvor Knoll og Totts familiære røtter oppgis å være tyske. Nei, sier oversetteren Resus Minus (fra Pyton), Knoll og Tott kommer fra Trøndelag. Nyere forskning viser det.

Javel, sier TEGN. Og vender blikket mot den hyggelige Rasmus Klump, som den anonyme undertegnende husker fra stripene i sin barndoms Rana Blad. Dette er en barneserie i stive permer som hyggelige foreldre kan kjøpe i bokhandelen, ikke i kioskene. Det er en konstruktiv serie som spesielt oppmuntrer barns byggende fantasi. Særlig skuter. Det er kommet fem hittil, og nå kommer flere. Hvor mange tar man forbehold om, ettersom denne danske serien blir omarbeidet og farvelagt i Belgia og man er avhengig av belgisk samproduksjon. I Belgia heter forøvrig Rasmus «Petzi».

En nyhet som vi ikke gjerne bringer, er at Arild Midthuns lenge etterventede serie «Troll», manus Terje Nordberg, er utsatt til over jul. Arilds ambisjoner øker kraftig og tidsfristene ryker. Men den som venter på noe godt, venter ikke forgjeves.

Amerikaneren Larson tegner underfundige cartoons, kjent fra musikkbladet Beat, og Pyton. På amerikansk heter rutene hans «The Far Side», hvilket på norsk burde bli noe sånt som «På fars side», men det er det ikke TEGN som bestemmer. En tykk albumsamling kan uansett navn ventes utpå høsten. Og de som ville ha det som står rundt Larson i Pyton, kan anskaffe seg forrige årgang i

Buskapen samlet seg hver morgen i håp om å få oppleve en av bondens Kornstrøms populære «flyfurer».

ett bind med limfrest rygg.

Her finnes flere gode grunner til å sløes bort sine surt oppsparte penger. Drikk vann i stedet for melk en uke, så går det – kanskje.

Cappelen

Cappelen stiller sin vane tro opp med det beste av det beste: Nettopp ute er Art Spiegelmans *Maus,* som snur om konvensjonen i den antisemittiske propagandaen ved å gjennomføre kunstgrepet at jødene fremstilles som mus og nazistene som katter. «Det er ikke ofte man føler trang til å gråte når man leser en tegneserie,» skrev Erling T. Gjelsvik om *Maus* i Dagbladet. Det er sin egen families undergang Spiegelman forteller om i denne lille, men store boken. 160 sterke sider til 149 kroner.

Larry Gonicks *Ned fra trærne* er en samling av fire seriehefter i ett bindsterkt album, som dessverre ennå ikke har vært anmeldt i TEGN. Det er en fartsfylt reise i vår klodes historie, fra Det Store Smellet til kong David. De historiske informasjonene er også etterrettelige.

Moebius' «John Difools eventyr» er nylig kommet med bind 3,. *Det som er nederst,* og eventyr nr. 4 er nå klart – *Det som er øverst.* Sterke saker, sier vi, som har smugtittet i den danske utgaven. Og Mézières og Christins «Linda og Valentin» nr. 2 er klar, *De tusen planeters imperium.*

Helt ny i enhver sammenheng er Denis med *Den gule dverg,* som henspiller på en snuskete stripteasebar. Her fordriver Luc kvelden og blir svært opptatt av en *blond* japansk danserinne. En forrykende spennende og småsøt krim, ifølge forlaget, som er ute i september for kr 69,-.

Tor Bomann-Larsen, som man kan lese om et annet sted i herværende TEGN, er ute med sin beste til dags dato: *Drama i Bayern,* med seriefigurer som Strindberg, Ludvig den 2., Nietzsche, Ibsen og den største siden Donald Duck: Fridtjof Nansen.

Mer norsk er det i 56-siders-tor-for-129-kroner-album, som Peter Haars har samlet. Tittel *Kåmiks,* med nye norske tegneserier av kjente navn i seriesammenheng som Morten Jørgensen, Christian Leborg, Einar Økland og Klaus Nordby. Watch out, som vi sier på dialekt, i oktober.

Den avdøde Reiser i nynorsk oversettelse, det skjer bare i Norge og i oktober. Denne boka inneholder en sprek periode i Reisers serieunivers, nemlig hans elskelige forhold til kvinner. For lesere med sterk mave, sies det. Tittel: *Venninnene.*

Reklamemannen Julius nærer en foruroligende tiltrekning til ungjenter, også for ham selv. Lea er femten år, ertelysten tenåring med kjæreste og problemer. Julius lover å passe på henne en weekend foreldrene er borte. Det burde han aldri ha lovet. Det er i september dette albumet, «Julius» nr. 1 av Rossi og Le Tendre, kommer ut. Tittel: *Lea.*

Signaturen Boucq står for barokke eventyr. Cappelen har kalt hans «absurde novellesamling for viderekomne» for *Det menneskelige eventyrets pionerer.* Det er en litt tørrere tittel enn den danske «En menneske-omsejling under huden». I fjor ga Carlsen Comics i Danmark ut den geniale serieromanen *Kun en illusjon* av samme navn (+ manus Charyn). Boucq kan nok virke støtende, men er samtidig et forfriskende bekjentskap.

Sist, men ikke minst: Vinks vare og akvarellvakre albumserie om He Pao, heltinne i en historie med scene fra 1600-tallets Kina. Hun er av italiensk herkomst, men oppdratt tradisjonelt

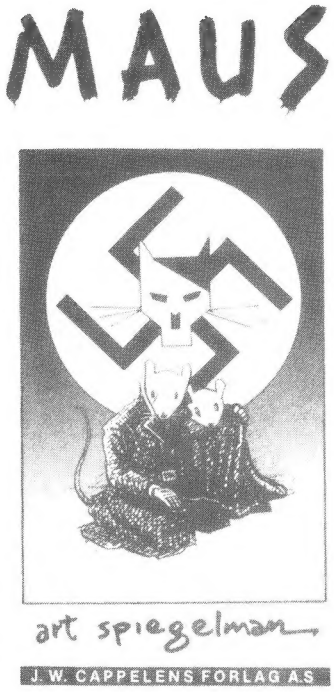

kinesisk. Men ved et angrep på landsbyen kommer hun i kontakt med noen omvandrende nonner som innvier henne i Østens mystikk.

Mystikk altså, det store tema i moderne serielitteratur, i to album kalt *Den gale munken* og *Steinens minne.* Men hvorfor kan vi ikke få oppgitt fornavnene på opphavsmennene/kvinnene bak verkene?

Mye spennende av høy kvalitet fra Cappelen. Så får tiden vise om den norske offentlighet kommer til å storme barrikadene.

SEMIC

Av voksenseriene til Semic er Bilal's «Steinskipet» først ute denne høsten, og albumet har alt vært i handelen en tid når dette nummeret av Tegn er i handelen.

Giardino var et spennende bekjentskap med sin «Menneskejakt i Istanbul», og snart kommer hans «Sam Pezzo» (nr. 1 av ?) Sokal's «Rasputin's merke», med den gale anda Canardo, er noe alle elskere av tragiske dyreskjebner kan glede seg til. Spirit «Siste trikk» og «Livskraft» er det Will Eisner byr oss på. «Livskraft» er en meget sterk og kakkerlakkende historie fra New Yorks jødekvarter.

Eisner, Manara, Gimenez m.fl. er samlet i ett album kalt «Menneskerettighetene», og et spesialalbum med Tintin står også på høstlista til Semic, samt et par Sprintalbum. Viggo vil også fortsette med å skape problemer for noen og enhver utover høsten. Nyutgivelser av Lucky Luke, «Dommeren» og «Den syngende Tråd», Tintin «Månen turretur 2» gleder Semic alle tegneserieelskere med.

Ånden som går har ikke gått, han dukker opp med et par spesialalbum, men noen som gikk, var Olsenbanden, for nr. 5 har blitt utsatt.

Sist, men absolutt ikke minst, gjenstår det to album av Frank Miller's Batman, «Nattens Ridder Jages» (uke 42) og «Nattens Ridder Faller» (uke 50). Julelektyren er sikret, les mer om dette fantastiske tegneserieprosjektet et anet sted i bladet!

franske FRAKSJONER

Hergés samlede verker er klare for utgivelse i 10 store bind, som ikke bare omfatter *Tintin,* men også de andre seriene Hergé laget. Også en del tidligere upublisert materiale er med. Man bestiller bøkene fra Rombaldi Editeur 3100, F-76041 Rouen Cedex, Frankrike. Prisen pr. bind er 298 francs. Når dette leses, er de tre første bindene klare, og deretter vil man motta en bok annenhver måned til serien er komplett litt ut i 1988.

Også Frankrike har en tradisjon innenfor politisk karikaturtegning. En av de mest kjente karikaturtegnerne er Iturria, som nå har fått utgitt sine tegninger fra årene 1983–86 i et album. Prisen er 65 francs, og albumet kan bestilles fra Sud-Ouest, service diffusion, 8 rue de Cheverus, F-33000 Bordeaux, Frankrike. Som tidsskriftet (*A suivre*) skriver i sin presentasjon av albumet: Hvis Chirac og Mitterrand ikke hadde eksistert, hadde man måttet oppfinne dem. Men siden de nå en gang eksisterer, kan man ikke gjøre annet enn å betrakte dem. Det er det Iturria gjør.

I Paris er det åpnet en ny restaurant som heter Baltazar. Neppe noen nyhet for et tegneserietidsskrift hvis det ikke hadde vært for det faktum at stedet er dekorert av ingen ringere enn Philippe Druillet, i samarbeid med Jean-Paul Chambas. Adresse: 13 rue de la Roquette, 75011 Paris.

Den årlige tegnefilmfestivalen i Annecy i Frankrike blir av mange betraktet som det fremste arrangement i sitt slag i verden. I år gjorde computeranimasjon sitt inntog for alvor. De fleste prisene gikk imidlertid til filmer animert på den gammeldagse måten. Et unntak var *Luxo jr.* av amerikaneren John Lasseter, som ble belønnet med en pris for tredimensjonal computeranimasjon. Men førstepremien i festivalen gikk til kanadieren Frederick Back for *The man who planted trees,* en enkel historie om en gjeter som forvandler et stykke villmark til en Edens hage. Black har brukt 5½ år på filmen, som er animert på tradisjonelt vis. På premielista finner vi filmer fra Canada, Bulgaria, Sovjetunionen og Storbritannia, men ingen fra vertslandet Frankrike. Er fransk tegnefilmproduksjon inne i den samme bølgedalen som fransk tegneserieproduksjon?

Tintin er på vei til å erobre Kina. Kinesisk presse skrev om hergés død i 1983, og året etter kom det første bindet av *Ding Dings eventyr.*

I 1987 blir det utgitt et minnealbum om Hergé og Tintin, hvor mange forskjellige tegnere gir sin hyllest til det flere oppfatter som Europas mest betydningsfulle tegneserie. *Leve Tintin* blir den norske tittelen.

Marcel Uderzo, bror til Asterix-tegneren Albert Uderzo, har nettopp utgitt et tegneseriealbum med tittelen *La mort rouge* – Den røde død. Det er en pirathistorie som foregår på den amerikanske østkysten for et par hundre år siden. Forfatter av serien er François Migeat, hos oss kjent for *Flammetreets blod.*

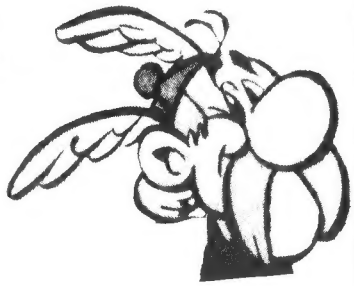

Apropos Uderzo: Et nytt Asterix-album er på trappene, og også den norske oversettelsen er i arbeid. På norsk vil tittelen trolig bli *Asterix hos Rahazade.* Handlingen er lagt til India under en tørkekatastrofe, og en prinsesse skal brennes på bålet om 1001 time dersom det ikke kommer regn. Man har hørt om en sanger ved navn Trubadurix, hvis framførelse av Singin' in the rain kan fremkalle regn, og dermed er det hele i gang...

Nummer 5 av Seriesamler'n, det utmerkede medlemsbladet til Seriesamlerklubben til Semic, inneholder et fullstendig Lucky Lucke-indeks. Det er til nå utgitt 56 album med Lucky. De ti første var både forfattet og tegnet av Morris, de 36 neste skrevet av Goscinny og tegnet av Morris, mens de ti resterende er tegnet av Morris med ulike forfattere.

Den store tegneseriefestivalen i Frankrike er den i Angoulême, men det fins mange andre. I Chambéry nord for Grenoble foregår det fra 14. til 18. oktober, og i Audincourt nær grensen mot Sveits og Vest-Tyskland går festivalen av stabene 7. og 8. november.

Kurs i serier og utflukt i det grønne

Etter Norsk Tegneserieforums seminar for serietegnere i fjor var det stor enighet om at suksessen måtte gjentas. Den 10. til 15. august i år kom oppfølgingen. Åstedet var Vestoppland Folkehøgskule ved Brandbu. Kurset talte tolv deltakere hvorav åtte også var med ved Vestby i fjor.

Seminaret ble innledet med presentasjon og gjennomgang av oppgavene som de enkelte deltakere hadde jobbet med på forhånd. Dagen etter kom svenske Rolf Gohs og fortalte om beskjæring, billedvinkler og komposisjon. Vi gikk igjennom og kommenterte i fellesskap hans egne serier. Gohs ble neste dag avløst av Nils Ole Oftebro som foreleste om dramaturgi.

Deretter kom Tor Bomann-Larsen. Hans tema var humor, satire og karikaturtegning. Han hadde mye interessant å fortelle og lære fra seg. Og avslørte store pedagogiske evner. Følgende dag tok han seg også tid til å se på de enkelte deltakernes arbeider. Lørdagen kom oppsummering og avslutning.

Årets program var lagt opp mye luftigere enn forrige gang. Det ble mye bedre tid til å bli kjent og utveksle ideer og erfaringer. Det ble også lagt inn utflukter og fysiske aktiviteter, som en fin avslutning til all tegningen. Kontakten mellom deltakerne var nok det viktigste og i det synet var nok dette seminaret, om mulig, en enda større suksess en fjorårets. Igjen ber vi om oppfølging.

Erik Falk

Kjøper Mort Walkers bok om å lage serier, «Håndbog i tegneseriemageri». Betaler bra. Betaler porto.

K. Jensen
Skårerlia 22
1473 SKÅRER

REAKSJONER

TEGN ønsker gjerne kommunikasjon med leserne og trykker brev og innlegg så langt som plassen rekker. Debatter, nyheter og kommentarer som går på serier er velkomne. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegg om nødvendig.

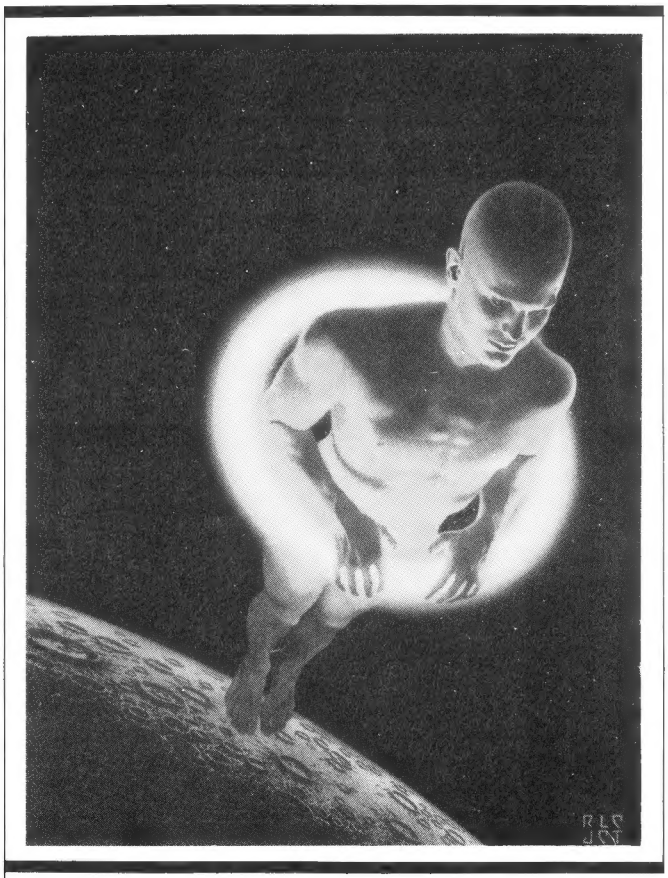

Jeg kommer tilbake som en snerrende ulv! Da jeg ga dette løftet, var det ikke reinkarnasjon jeg tenkte på. I TEGN nr. 3 benyttet undertegnede ganske mange sider på å kommentere «Indian Summer»-debatten, som bekjent raste av hengslene i Klassekampen sist vinter. En av de få seriøse deltakerne var Kjetil Lenes, Tronsmo-ansatt og derfor stående på Tronsmo-linja. I TEGN nr. 4 betviler Lenes et punkt i min artikkel, som han kaller «en stadig tilbakevendende påstand».

«Det går ikke an å skille teksten fra bildet og analysere dem hver for seg,» tolket Lenes min tekst. Han mener dette er feil og argumenterer oppriktig for det motsatte syn. «Hva serien formidler til leseren vil være en syntese av disse to 'stammene', og da er det jo åpenbart ikke så enkelt som 1+1=2.»

Jeg vil gjerne gi Lenes rett. Det er selvfølgelig fullt mulig å skille teksten fra bildet. Med saks for eksempel. Eller med motorsag, som barbarene i Klassekampen. Rent fysisk er det ingen umulighet.

La oss gjøre det til et åpent spørsmål. Hvis teksten og bildet er to stemmer i en seriesyntese, innebærer ikke det en reduksjon av serien som egenartet medium? Hvis teksten er en del av bildet, oppstår et hierarkisk persepsjonssystem hvor bildet er overstemmen og teksten er understemmen. Men hvis bildet oppfattes som et bilde i seg selv, som bildet i bildet, har vi straks en bedre analog. Ikke en over-og en understemme, men som to sider av samme sak. Som to sider av det samme papirarket. Splitt papirarket, skill den ene siden fra den andre og se om du kan sitte igjen med kun én side. Det gikk ikke? Det burde bevise at hvis man legger sammen 1+1 og kommer til andre resultater enn 2, så er svaret galt. Det er åpenbart for meg.

Det som nettopp gjør en tegneserie til en tegneserie, er faktisk kombinasjonen av tekst + bilde = visuell narrasjon. At det også finnes tekstfrie passasjer i en serie eller til og med totalt tekstløse serier, er ikke en større motsetning enn figurativ kontra nonfigurativ billedkunst. De første ni sidene i «Indian Summer» er kvalitetsmessig det beste i hele serien. Man kan med fordel rive ut disse og kaste resten.

Går man et skritt videre fra denne premiss, er det avgjørende i min teori – med støtte i John Berger – å se på hva som skjer hvis man følger Kjetil Lenes. Skiller man ut teksten og analyserer bildet alene, så har man fjernet bildets kontekst. Denne analysen er i beste fall mangelfull. I verste fall er den løgnaktig, ved at man har plassert bildet inn i en ny kontekst som er bildet uvedkommende. Man har med andre ord erstattet en tekst med en annen. Man har berøvet og tilført en artefakt et helt nytt meningsinnhold.

Hvis dette er en holdbar analysemodell, så kan man bevise omtrent hva som helst i en tegneserie. Og det er kanskje hensikten? En herre ved navn Frederic Wertham gjorde seg stor på noe lignende. Noen holdbar kvalitetsanalyse er det ikke, men som et ideologisk sirkusnummer kan man jo klappe. Det Lenes gjør, er å hoppe bukk over min argumentasjon i TEGN nr. 3. Det er et langt hopp. Bob Beamons verdensrekord fra Mexico i 1968 på 8.90 er herved slått. Gratulerer. Endelig er Norge med i friidrett på herresiden igjen.

Finn Bjørklid

Hvis det ikke kommer opp nye synspunkter på «Indian Summer», vi gjentar: nye, så er deebatten herved å anse som avblåst. Flertallet i TEGN kan overse at partene snakker forbi hverandre, men når man begynner å hoppe forbi hverandre, må TEGNs verneombud rykke inn og sette strek.

Red.

Tegneserier er en gutteting. Det er gutter som vokser opp på Edderkoppen og Lucky Luke, og det er gutter som fortsetter med Serier for voksne. Eventuelle tvilere anbefales å ta seg en tur til serieavdelingen i Tanum på Karl Johan i Oslo. Der står hankjønn fra alle alders- og sosialgrupper oppmarsjert og blar, påfallende mange av dem med et uttrykk av dårlig skjult skamfølelse. Men de skammer seg ikke over at de leser tegneserier. De skammer seg over at de leser *pornografiske* tegneserier.

Serier med halvpornografisk (forfatterne foretrekker sikkert betegnelsen erotisk) tilsnitt har lenge vært svære greier på kontinentet, og i det siste har markedet åpnet seg her hjemme også. Om den gjennomsnittlige forbrukeren av denne typen serier er seriøst tegneserieinteressert eller bare for sjenert til å skaffe seg skikkelig porno (eller begge deler), skal vi ikke spekulere i her, men en rask kikk på utvalget innenfor feltet avslører at de fleste av seriene åpenbart er myntet på tenåringsgutter med tallerkenøyne og uoppfylte behov.

Et mer enn hederlig unntak fra denne trenden er franskmannen *Lauzier.* Leif og Bodil og den seksuelle revolusjon er en ren sexsatire, såpass grovkornet at den sikkert er egnet til å provosere flere enn Kjell Magne Bondevik. Her er det knulling på omtrent hver bidige side, som en rød tråd gjennom historien om den seksuelle revolusjon i et framtidig Frankrike.

Frodig, frekt og morsomt, så uhøytidelig og avvæpnende at gutta som står på Tanum og blar, helt sikkert vil foretrekke noe annet.

Jan Omdahl

Jan Omdahl er redaksjonsmedlem i musikkavisen Beat. Ved en ren glipp kom han til å trykke brevet til TEGN i Beat nr. 6/7-87. Vi skal overse det for denne gang, men la det ikke gjenta seg. Uansett setter Omdahl en dirrende og inkvisitorisk finger på et ømt punkt i tilværelsen. TEGN ser her flere innfallsvinkler til en hissig debatt.

Red.

I det siste har jeg merket at mange blader og tidsskrifter har gjort sport av å rakke ned på Walt Disney og begynt å snakke om «Disney-myten». De som tror de har greie på det, sier at Walt Disney ikke kunne tegne i det hele tatt – ja, at han ikke engang kunne etterligne den signaturen som er blitt som et varemerke for Disney (se øverst på Donald-bladet du kjøpte på tirsdag!). For noe tull!

Det er helt i orden at andre kunstnere innen Disney-konsernet endelig får navnene sine offentliggjort. Carl Barks og andre med ham har absolutt fortjent det. Men vi må aldri glemme den innsatsen Walt Disney selv gjorde. Det var han som hadde de gode idéene og den sterke viljen og evnene til å sette dem ut i livet. Han var mannen som trakk i trådene, og det gjorde han godt som den fabelaktige organisator han var. Det var fantasien *hans* som skapte Mikke Mus og Donald Duck, selv om det var tegnere som Floyd Gottfredson og Carl Barks som videreutviklet dem. Og det var Walts markedsføring som gjorde Disneys skapninger så kjente og populære – i USA og hele verden.

Min konklusjon er: Walt Disney har fortjent den hedersplassen han har på stjernehimmelen, selv om noen prøver å trekke ham ned i søla. Og hva er forresten så galt i å tro at det var Walt

Disney som gjorde alt sammen selv? Selv Helene C. Kløvstad, den første som oversatte Donald Duck & Co. til norsk, trodde det! Husk forresten at Henry Ford ikke lagde alle bilene selv, det vet alle, men ingen vil da finne på å miskjenne ham æren for det.

Klarer man å vekke opp Walt Disney i 1991, som TEGN skrev om i nr. 3, vil han bli feiret som et unikum han var!

Med spesiell hilsen til alle donaldister

Inge T. Duck-Dalen,
Kristiansand S.

Gamle diskusjoner blir som nye. Når det gjelder akkurat denne debatten, bunner den nok i at det er mye vi ikke vet sikkert om hvilken rolle Disney selv spilte. Blant annet er det uklart hvordan ideen til Donald kom opp.

Red.

❖❖❖

Jeg liker seriene til Cosey, og det er hyggelig endelig å få lese en artikkel om fyren. Finn Bjørklids artikkel i TEGN nr. 4 er faktisk det første jeg har lest om Cosey i serietidsskrifter o.l. Bjørklids artikkel var ganske interessant, men fungerte nok mest som en introduksjon for dem som ikke har lest noe av Cosey fra før av. Jeg vil gjerne vite mer om Cosey, og håper dere kan oversette og trykke evt. utenlandske intervjuer/artikler. dersom dere skulle komme over noen.

Og så en rettelse til Bjørklid: Cosey *er* utgitt på norsk tidligere (før «På sporet av...»). Jeg ble kjent med Cosey gjennom den norske utgaven av *Jonathan* nr. 1, som kom ut på Semic i 1979.

Annet jeg likte i nr. 4, var Ivan Andreassen-intervjuet, «Tegn i tiden», de fleste anmeldelsene og spesielt forsiden, som forøvrig er den første Tegn-forsiden jeg har likt. Fortsett med intervjupresentasjoner av norske serieskapere, minst én i hvert nummer.

Stein J. Øvre

Vi skal ta ditt forslag om å oversette stoff om Cosey in mente, men problemet er at det ikke er skrevet så veldig mye om ham. Presentasjonene av norske serieskapere vil vi fortsette med, og det er meningen å trykke norske serier i hvert nummer av TEGN, så sant tilgangen på kvalitetsserier er god nok.

Red.

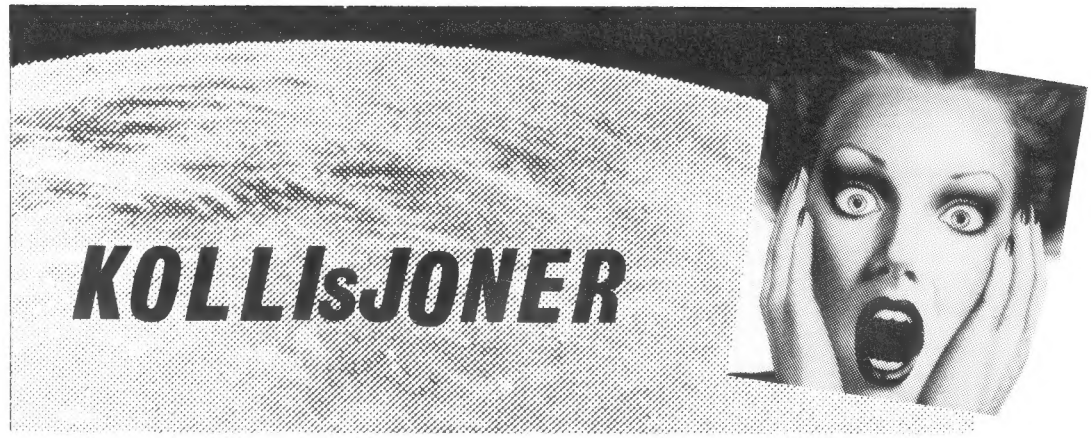

Peking and

Tintin heter Ding Ding på kinesisk. Hva Donald Duck blir kalt er ukjent, men sikkert er det at denne kvekkende kapitalistlakei ikke

lenger svømmer stille utenom kinesiske farvann. Han er tvert imot blitt meget populær i Kina. Hver søndag aften sender kinesisk TV Disney-filmer, og Walt Disney Company har registrert mer enn 300 kinesiske produkter med Donald eller Mikke Mus som varemerke. Den kinesiske stat har endog brukt de to figurene i en kampanje for familieplanlegging! (TEGNs redaktør, som i sine yngre dager forsket i familieforholdene i Andeby, er rystet.)

Det nyeste er at en del kinesiske bedrifter bruker Donald og Mikke i reklameøyemed uten å ha avklart dette med rettighetshaverne. De kinesiske myndigheter har gått offentlig ut og påtalt dette.

Samtale i tåke

–Har du hørt det? Bonnier har kjøpt Cappelen forlag.

–Så var det altså sant! Tendensen er klar: det blir stadig flere markedsinteresser i tegneserieindustrien på stadig færre eiere. Hva holder på å skje med verden?

–Verden er en ting, men det neste store spørsmålet som ivrig diskuteres i Oslos børs- og katedralmiljøer hva som vil skje med TEGN?

–Jovisst, vi kjenner til presset fra pressen. Mange har lurt på om Bonnier har lagt inn anbud på TEGN. Men det stemmer ikke.

–Ikke?

–Nei, det er omvendt.

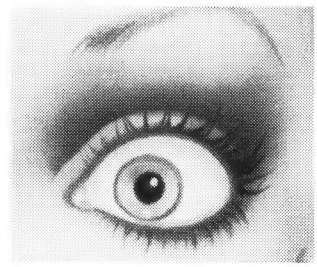

–Noe usannsynlig, vil jeg si.

–Sier du det? På den annen side. Merk deg denne spaltes navn. Det har egentlig vært klart lenge: TEGN i Tiden Norsk Forlag! Det er klart som blekk.

–Nå tror jeg at...

–Ikke det heller? Nei, nei... Vi får heller gjøre noe annet da.

Garry Trudeau – mannen bak den kjente samfunnskritiske tegneserien *Doonesbury,* som vi omtalte i TEGN nr. 2 – lot en dag i sommer en av sine figurer, som var bemerkelsesverdig lik Ronald Reagan, oppfordre leserne til å ringe telefon (202) 456 1414 for å få «solid informasjon om trygg sex». Nummeret er til Det hvite hus – og telefonen sto ikke stille. Men Reagans stab var i dette tilfellet ikke tapt bak en vogn. De ba innringerne slå (212) 582 0650. Det er telefonnummeret til Universal Press Syndicate, som distribuerer *Doonesbury.*

Halvparten av TEGNs redaksjon er drevet til grensen av vanvidd på grunn av en eneste bokstav. Vi ber nå i desperasjonen våre lesere om hjelp. Problemet er i korthet følgende: Hva er fornavnet til Moebius' kompanjong på *John Difool*? Bjørklid hevder, med støtte i etterordet til den norske utgaven av *Den sorte inkal* at han heter Alexandro, mens Gisle med bakgrunn i tilsendt materiale i forbindelse med TEGNs intervju med Moebius står like steilt på at navnet er Alejandro. Kjære lesere: Hjelp oss med å gjenvinne vår psykiske balanse. *Hva er navnet på fyren?*

Suksess beror på ruter?

Norges eldste avis, Morgenbladet, selve konservatismens mest bastante bastion i landet, har forskrekket med å gå over til tabloid. I samme omgang melder avisen seg ut av Høyres Pressetjeneste for å bli uavhengig.

«Vi får ingenting igjen for å betale 35 000 kroner i året til Høyres Pressetjeneste,» uttaler redaktør Hans Geelmuyden. «Den summen kan vi heller benytte til å kjøpe tegneserier for!»

Tegneserier?

Verden er ikke den samme, når Morgenbladet forsøker å bli Information på norsk. Og i tabloid. I første omgang har de en liten ekkel, sannsynligvis norsk serie på førstesiden. Den velger å være anonym. Det forstår vi godt. På den annen side, sistesiden for å være helt nøyaktig, trykkes Informations eminente amerikanske serie «Doonesbury». I presentasjonen av serien merker vi oss at Morgenbladets skribent har studert TEGN nr. 2/86 og finner ut at serien er den eneste som har fått Pulitzerprisen. Så langt er det riktig, men om Morgenbladet også hadde lest TEGN nr. 3/87, ville man ha funnet ut at senere har den ikke ukjente Jules Feiffer også mottatt prisen.

Bagateller, sier De? Slett ikke, her gjelder det å være nøye med detaljene. Tør vi foreslå et bytteabonnement?

MORGENBLADET

ETABLERT 1819

Opera på papir

Hergé og E.P. Jacobs i ivrig diskusjon på en serieutstilling.

Ved siden av Mesteren selv, Hergé, var skaperen av spenningsserien «Blake og Mortimer» – Edgar P. Jacobs – den fremste eksponenten av stilbegrepet LA LIGNE CLAIRE.

Det finnes flere stilbegreper innenfor tegneseriemediet. Innenfor den fransk-belgiske seriekulturen har den første og mest banebrytende stilen fått navnet «La ligne claire» – Den rene eller klare linje.

«La ligne claire» karakteriseres av en ganske tynn, men jevn strek i fast tykkelse. Figurene er enkle, men med realistiske proporsjoner. Konturene gjenkjennes som rene uten skygger og i det hele tatt få svarte flater. Miljøskildringene er meget detaljrike og formelt sett virkelighetstro og realistiske. Stilen totalt sett gir et behagelig og harmonisk inntrykk med åpne og dekorative flater som gjør seg best farvelagt.

Jacobs – et offisielt ungdomsportrett av operasangeren.

Hergés verdenssuksess Tintin skapte stilen allerede på 30-tallet, men fikk ikke etterfølgere før på slutten av 40-tallet. Den første og viktigste var Edgar Pierre Jacobs, som døde i mars i år, 82 år gammel. Jacobs huskes for de mest ordrike tegneserier noensinne. Den normale tid man avsetter til lesningen av et tegneseriealbum må tredobles ved konsumeringen av en Jacobsserie.

Edgar Pierre Jacobs er bortimot ukjent i Norge, men på kontinentet er han blant de mest solgte etter Tintin og Asterix. Blant Europas klassiske seriemakere er han en god toer. Hergé over, men ingen ved siden av. Læremesteren Hergés Tintin var en humoristisk eventyrserie. Hva Jacobs' «Blake et Mortimer» manglet i humor, tok den igjen på stemningsskapende eventyrspenning.

«Jeg kan ikke huske et tidspunkt i livet hvor jeg ikke har tegnet,» har arbeidsnarkomanen Jacobs uttalt. Det er nok mange tegnere som kan underskrive på det. Men Jacobs har hatt et mer variert liv enn de fleste. Han startet først sin karriere som operasanger, før han ble serietegner, noe han så brøt av fra for å vende tilbake til operaen igjen. Livet hans ville ikke ha vært komplett om han ikke atter hadde tatt opp tegningen.

Edgar Pierre Jacobs ble født i 1905 utenfor Brussels i Belgia. Mens han forberedte seg på sin endelige eksamen på Kunstakademiet for billedkunst, finansierte han sine studier som kommersiell tegner. Siden han dessuten hadde en rik barytonstemme, lot han seg innskrive på Musikkakademiet – samtidig som han fortsatte sine kunststudier.

Han ble uteksaminert med utmerkelser og mottok deretter en stilling ved Operahuset i Lille i Frankrike, hvor han sang alle barytonrollene i de franske, italienske og tyske operaene som ble oppført. Verdenskrigen satte en effektiv stopper for den videre karrieren. Han vendte tilbake til Brussels og overlevde, som i studentdagene, med ulike illustrasjonsjobber.

I 1943 ble hans første serie publisert. Det var en science fiction-serie ved navn «Le Rayon U», som overtok etter den amerikanske «Lyn Gordon». Gjennombruddet skulle komme etter at Jacobs ble assistent for Hergé i hans nyopprettede studio, der de arbeidet med å omtegne de gamle Tintin-seriene til farvealbum. Jacobs hovedbidrag var å «balkanisere» hele den gamle serien «Kong Ottokars septer». Med andre ord skape et helt nytt historisk og troverdig miljø for serien, basert på faktiske studier som tilfredsstilte Hergés nøyaktighetskrav. Han bidro også vesentlig på ombrekkingen av seks andre Tintin- album.

«Vi hadde særlig mye moro med omarbeidelsen av Kong Ottokars septer,» forteller Jacobs i sin erindringsbok «Un opéra de papier« (Gallimard). «På de siste sidene i albumet kan man blant hoff-folket finne karikaturer av en lang rekke venner, og selvfølgelig også av Hergé og meg selv. Hergé viste meg dessuten den ære å reservere meg en mumiekasse på omslaget av albumet Faraos sigarer.»

Hergé anbefalte Jacobs for det nye bladet Tintin, og det var her Jacobs skapte sin mest berømte serie, «Blake og Mortimer», som begynte å løpe fra september 1946.

Blake fra British Intelligence og den piperøkende Mortimer er to arketypiske engelske detektiver i blandingspunktet mellom Sherlock Holmes & Watson og Hardyguttene. De opptrer i det som i dag fremstår som temmelig gammelmodige, men likevel ganske kraftfulle eventyr med ingredienser av mystikk, overraskelse og en god del arkeologi. I denne serien har Jacobs behandlet de fleste science fiction-temaer som har vært mest populære på femtitallet: overlevelse etter katastrofen («Den djævelske fælde», 1962), frykten for tankekontroll («Det gule merke», 1956), fremmede blant oss («Gåden om Atlantis», 1957), den umenneskelige fare ved det teknologi-gale samfunnet («Den djævelske fælde»/«Det gule mærke»), møte med ukjente kosmiske krefter («SOS Meteorer», 1959).

Samtidig som seriene rommer ganske utmattende bobletekster, som kan ta knekken på selv en dreven serieleser, har alle Jacobs' fortellinger større deler som i det klassiske eventyr tilhører de ypperste visuelle skildringer i stemningsskapende miljø av mystikk og spenning. Som i «Den djævelske fælde» hvor historien har travet dyktig over klisjeene til leseren er kommet halvveis ut. Mortimer er blitt lurt inn i framtiden av sin bitre fiende, den gale professor Miloch, og lander blant Paris' undergrunnsbaner og metrostasjoner og vandrer rundt i timesvis (eller ca. 10 sider) blant ruiner, vrak, grønske og rester av gammel historie (som fortsatt er framtid for ham).

Av erfaring vet leseren at når Mortimer gjør seg klar til å stige inn i en pyramide, dukke ned i en hule, gå ned i storbyens katakomber... det er da Jacobs kommer til sin rett som tegner og hvor den saklige, objektivt observerende «La ligne claire»-stilen fungerer som en spenningskontrast.

De fleste «Blake og Mortimer»-album finnes på dansk hos Carlsen Comics. I disse dager kommer flere nytrykksutgivelser. Det finnes også litteratur om tegneren og operasangeren, bl.a. den boklange studien fra 1973: «Edgar Pierre Jacobs – 30 ans de Bandes Dessinées». Da han døde ble han minnet over syv sider i den franske dagsavisen «Libération». Det sier en god del.

Finn Bjørklid

Libération
REAGAN MUSCLE L'ECONOMIE US
GERARD ET ANDO : L'AMOUR A MORT
LE SEXE DANS L'ETALON
L'EDITION MORD SUR LE NIL
FIN
Le dessinateur belge Edgar P. Jacobs est mort hier à Bruxelles. Agé de 82 ans, il avait créé les personnages Blake et Mortimer dont la plus célèbre aventure reste « la Marque jaune ». Rencontrant Hergé pour la première fois en 1942, il fonde avec lui le journal « Tintin » en 1946.
Lire page 2

Blake og Mortimer.

Betingelsene for den franske serie-revolusjonen

På sporet av den tapte tid

Av Leif Almqvist

Frankrike, sammen med Belgia, har i de siste tyve år stått for den mest spennende utviklingen av det internasjonale seriemediet. Det hele slo ut i full blomst da seriebladet *L'Echo des Savannes* kom ut for første gang for over 15 år siden. Deretter fulgte alt det andre som et jordskjelv.

I 1967 kunne alle vi unger storme til den lokale kiosken. Ryktet fortalte at et **gratis** *tegneserieblad ble delt ut. Det var forlaget Hjemmet som hadde gitt utgivelsen av TEMPO en flyvende start. Hver uke kom bladet ut. Om ikke gratis lenger, så i stort format og pene farver og med et titalls ulike seirer i hvert nummer. Her la vi bort Kiplings «Jungelboka» eller Stevensons «Skattøya» og ble kjent med et helt nytt og ikke minst annerledes univers. Det var Asterix, Lucky Luke, Blueberry,Red Kelly, Bernard Prince, Tintin, Mark Breton med det kvadratiske hakepartiet og en mengde andre seriefigurer. Ingen av dem lignet på Daffy eller Pellefant. Ikke det minste. Senere kom disse fortsettelsesseriene ut i album. Et TEMPO-album, som de het den gang, til under en tier. Det var et begrep vi hurtig bandt sammen med kvalitet. Den amerikanske seriedominansen var for første gang brutt. Det eksotiske kontinent hadde nådd Norge. Våre unge barnesinn gikk fra cola og hamburgere til «la nouvelle cuisine francaise». Vi tok skrittet inn i tenårene. Erik Bye og Prøysen var ikke nok lenger!*

Finn Bjørklid

Franske tegneserier har en særegen stilling blant kjennere. Den svenske tegneren Leif almqvist, som selv har bodd i Frankrike, beskriver her bakgrunnen for det franske gjennombruddet.

Ved århundreskiftet eksisterte det ikke seriеblader i Frankrike. Ikke i vår betydning av ordet. I stedet hadde man noe man kalte illustrerte magasiner. De inneholdt billedfortellinger på et par sider hver. Seriebladet er en amerikansk oppfinnelse som ble importert til Frankrike. Da *Le Journal de Mickey* (etter Mikke Mus) kom ut i 1934 fikk tegneseriene sitt egentlige

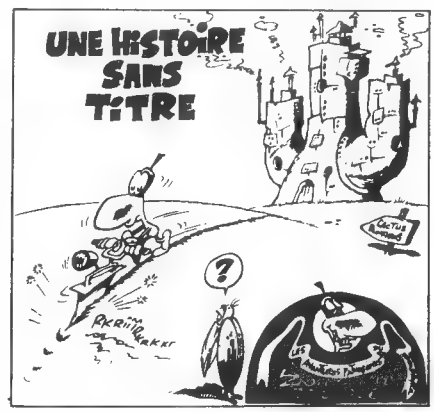

«Den maskerte agurken» av Nikita Mandryka i det første nummeret av «L'Echo des Savannes». Det var denne serien som fikk det hele til å løsne.

gjennombrudd i Frankrike. Bladet, som ble en suksess og fort oppnådde 400 000 i opplag, inneholdt utelukkende amerikanske dagsavisstriper. Serier fra USA kom til å dominere det franske markedet helt fram til Den andre verdenskrig.

Serier = propaganda

Da tyskerne okkuperte Paris i 1940 og marsjerte ned Champs-Élysées, flyktet forleggerne som mange andre sør til den såkalte frie sonen. Under krigen fortsatte tegneserieutgivelsene, bare begrenset av papirknappheten. I den okkuperte sonen var amerikanske serier strengt verboten, og en effekt av dette var at franske tegnere fikk både jobb og utviklingsmuligheter. Nazistene besluttet å utgi sitt eget blad, for å kunne spre sin propaganda til ungdommen. *Le Téméraire* (Den djerve) som det het, ble ironisk nok det første profesjonelle seriebladet tegnet utelukkende av franskmenn.

Seriens popularitet minsket ikke under krigsårene. Heller tvert imot, for da krigen var over, var det et vakuum å fylle. Det var fortsatt mangel på papir. De rasjoner som ble gitt, gikk i første rekke til nasjonale utgivelser og de utgivere som hadde

IL COMMENCE Ā ME FAIRE CHIER CELUI-LĀ AVEC SES CONNERIES Ā LA MORD-MOI-LE NOEUD...
NON MAIS C'EST VRAI QUOI !?. QU'EST-CE QU'IL SE CROIT Ā LA FIN ?!.. IL SE PREND POUR DIEU, MA PAROLE !..
MAITRE DU MONDE, TU PARLES !.. UN POLICHINELLE MINABLE QUI SE DÈGUISE EN FANTÔME DU BENGALE !.. TOUT JACQUES BOYAU QU'IL EST, IL NE ME FAIT PAS PEUR !..

Verdens hersker. Dette er en av Mandrykas favorittfigurer. Her er det den småborgerlige og engstelige elefanten Jean-Jacques Cucul som ergrer seg. «L'Echo» nr. 24.

støttet motstandskampen. Mengder av nye serieblader dukket opp. En hel del av dem var av elendig kvalitet, og da de fikk konkurranse, som av de to velgjorte belgiske magasinene *Tintin* og *Spirou*, forsvant de fleste like fort igjen.

Men det var USA som sto som den største trusselen. Også i Norge opplevde man en kraftig økning av alt amerikansk i etterkrigsårene. Den amerikanske serieindustrien ble fort den dominerende. I motsetning til de skandinaviske land tok det franske markedet en annen kurs. I Frankrike dannet det seg en uhellig allianse for å stoppe den amerikanske innflytelsen: Den katolske kirken likte ikke voldsdyrkelsen og de seksuelle undertonene. Kommunistene mislikte ideologien. Høyresiden ville beskytte de «nasjonale franske verdiene».

I «L'Echo des Savannes» portretteres Claire Brétecher i Filmhjørnet av Marcel Gotlib.

I 1949 gikk triumviratet sammen om en lov som besluttet at «publikasjoner rettet mot barn og ungdom» måtte oppfylle visse «oppdragende normer». Loven sperret effektivt veien for de amerikanske serienes videre seierstog på det franske markedet.

Kirken eide et par forlag som utga tegneserier for gutter og jenter, men også kommunistpartiet hadde sitt eget serieblad *Vaillant*. Det var, morsomt nok, sterkt influert av

Fyllik møter purk i Jean-Jacques Loups «Friheten». Fra «Mormoil» nr. 7, 1975.

amerikansk seriestil. Enkelte serier var til og med direkte kopier av amerikanske forbilder. Til tross for at man hadde tatt i bruk jernhansken for å stoppe de amerikanske seriene, var det fortsatt de som anga tonen.

Men frøet hadde begynt å gro, frøet til en selvstendig fransk seriekunst. Det hadde lenge eksistert en åpen innstilling til episke og litterære fortellertradisjoner, foruten interessen for bilder i vid forstand, som kom den unge franske seriekulturen til gode.

Philippe Druillets science fiction-fortelling «Agorn» fra «Métal Hurlant». Druillet slår de fleste når det gjelder overlessete mytologiske rekvisitter.

Caros ekspresjonistiske stil forsterker råheten i seriene hans. «Lykken» finnes i «Métal Hurlant» nr. 38.

Chantal Montelliers framtidsvisjon 1996 fra «Métal Hurlant» nr. 26. Hennes sparsommelige tegnestil er en moderne variant av den stil som franskmennene kaller «den klare linje», som først ble utvilket av Hergé på 30-tallet.

Pilote mot framtiden

Den 29. oktober 1959 ble det første nummeret av seriebladet *Pilote* utgitt. Det skulle få en enorm betydning, og var det som ledet de franske seriene inn i en voksen verden. Sjefredaktøren het René Goscinny – den ene skaperen av gigantsuksessen «Asterix». Han kom til å bli som en far for en ny generasjon av franske serietegnere.

Pilote begynte som et ambisiøst og velgjort, men likevel ganske tradisjonelt serieblad. Goscinny, som en kortere tid jobbet for det amerikanske vittighetsbladet MAD, ville lage et mer aktuelt og frekkere *Pilote*. På midten av 60-tallet ble det forandret med MAD som forbilde. Det ble et åsted for alt det nye som ville komme: satire, science fiction, sex… Også publikum hadde forandret seg. Det var ikke barn som kjøpte *Pilote* lenger, men tenåringer.

Det var ikke bare tegneseriene som utviklet seg sterkt på 60-tallet. Serienes fornyelse var bare ett av de mange uttrykk for den konfrontasjonen som tårnet seg opp. Da mai-revolten brøt løs i 1968, var det som om en dampkjele eksploderte. Oppsamlet misnøye over lengre tid brast i et kompromissløst opprør. Ungdommen fylte gatene og demonstrerte mot en autoritær og foreldet skole, mot en underdanig og stivnet kultur. Fantasien til makten var et av de heftigste slagordene som ble sprøytemalt på murveggene. Det kan også stå som valgspråket for serienes veg på 70-tallet.

Tre år etter mai-68 var det *Pilote* som eksploderte. Tegneren Nikite Mandryka var den som tente lunta. Allerede i barnebladet *Vaillant* hadde han tegnet sine absurde historier om «Den maskerte agurken» (et utvalg av disse ble utgitt i Norge i Semics «serie-album» nr. 26, 1984). Nå fikk han et avsnitt av denne serien, med tittelen «En historie uten tittel», refusert av Goscinny. De handlet om hvordan agurken stengte kålroten ute fra haven sin for å kunne sitte i fred og ro, og betrakte fjellet vokse opp fra jorda. Det var ikke mer kontroversielt enn mye annet

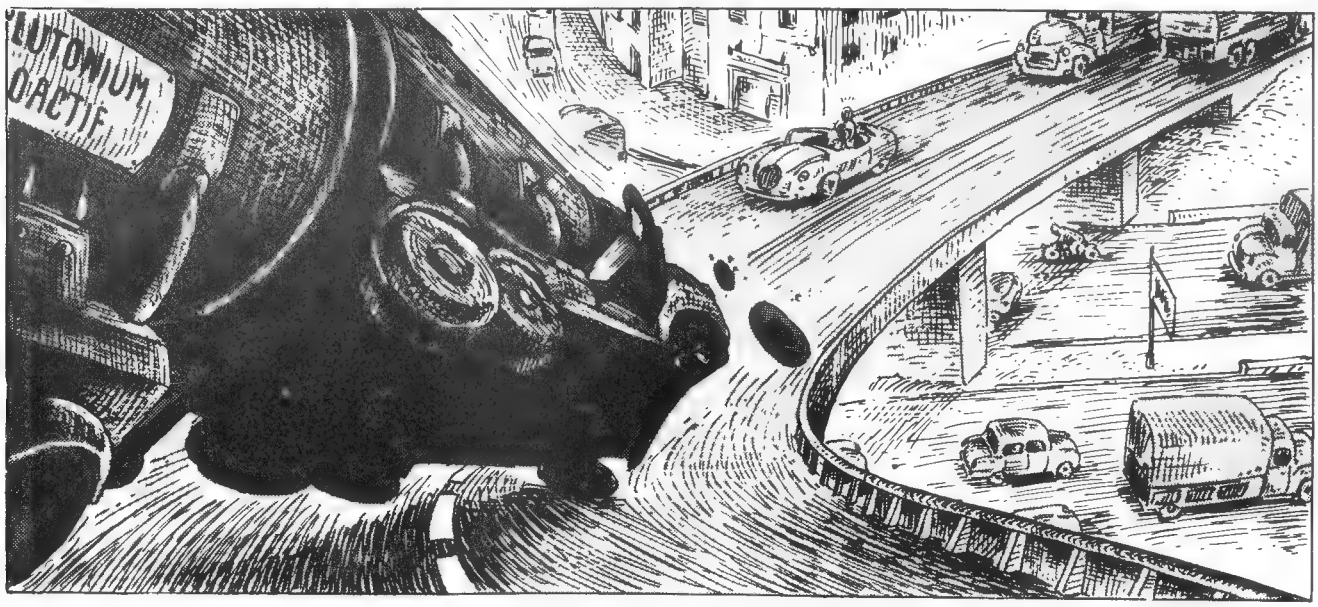

En plutoniumtransport sklir på et bananskall i Francois Masses serie «L'Echo» nr. 14.

som ble trykket i *Pilote* på denne tiden, men for Mandryka var det dråpen som fikk begeret til å renne over. Nå ville han starte sitt eget blad.

Ekkoet fra savannene

Mandryka snakket med to av sine kolleger på *Pilote*. Den ene var den maniske humoristen Marcel Gotlib. Den andre var satirikeren Claire Brétecher. De slo sine penner sammen og i 1972 utga de det første nummeret av *L'Echo des Savannes* (Ekkoet fra savannene). Her kunne de leve ut alt det forbudte: piss, bæsj, sex, innvoller og spy om hverandre i nye kombinasjoner. Naturligvis solgte det som smør. De tre tegnerne var derimot ikke forberedt på den hurtige framgangen de fikk. Fantasien hadde kommet til makten, men den var dårlig organisert og kunne ingenting om økonomi. *L'Echo* skulle komme til å gjennomgå mange kriser i årenes løp, men har når dette skrives, krisen bak seg. Det utkommer månedlig med det største opplaget til noe voksenserieblad: 150.000 eks.

De første numrene av det nye bladet ble fylt helt og holdent av de tre grunnleggerne selv, men snart fulgte flere av *Pilotes* tegnere etter. En av disse var Jean Giraud, opphavsmannen til den kjente westernserien Blueberry (se TEGN 2/86). Allerede i *Pilote* hadde han begynt å tegne de karakteristiske og stilskapende seriene som ble signert *Moebius*. De var fantastiske fortellinger, ofte i

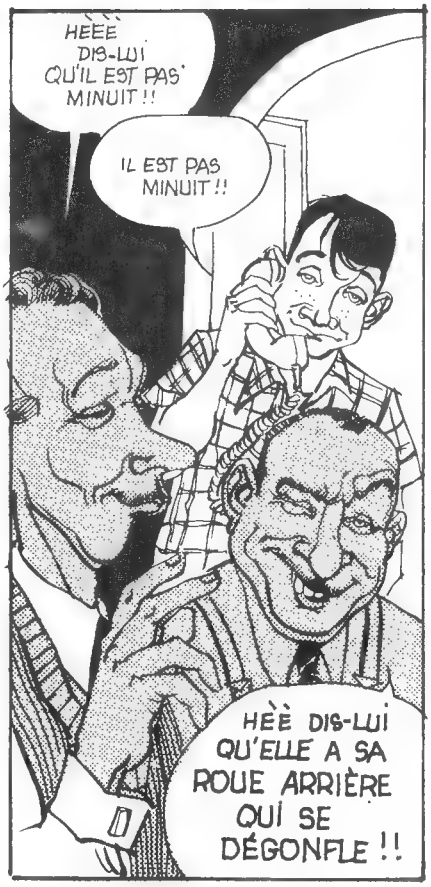

Gibrat / Berroyers lavmælte og realistiske serie om familien Goudard hører til de uvanlige. Fluide Glacial nr. 54.

en ubestemt framtid eller i et fjernt kosmos. Han byttet ut penselen med pennen og streket opp sine bilder med kjærlig glød og sjelfylt pirk. Særlig følelsen av rom og volum er meget besnærende i Moebius' serier.

Økning via deling

Etter ti nummer av *L'Echo des Savannes* sprakk samarbeidet i redaksjonen. Brétecher og

«Sykehus» av Ted Benoit er fra «L'Echo» nr. 29. Benoit har forsøkt mange forskjellige stiler. De siste årene har han vendt tilbake til de fransk-belgiske røtter og tegner som Hergé.

Gotlib hoppet av mens Mandryka ble alene tilbake. Brétecher begynte å tegne satiriske ensides historier for nyhetsmagasinet *Le nouvel Observateur.* Hun ble sin egen utgiver og er i dag Frankrikes best betalte serietegner. Brétecher fikk også et slags betinget gjennombrudd i Norge som SV-generasjonens «hustegner» i avisen Ny Tid og senere samlet i album på forlaget Pax (se TEGN 1/86).

Gotlib hadde vært den fremste representanten for den amerikanske MAD-tradisjonen i *Pilote,* en linje han fortsatte i *L'Echo.* Forskjellen var bare at nå var grensene mye løsere. I det hele tatt var det Gotlib som sto for de groveste smakløshetene i *L'Echo.* Mens innholdet i seriene hans virker hemningsløst, er derimot tegnestilen tradisjonell. Motsetningen er fascinerende. Særlig mesterlig uttrykker Gotlib hysteri og total utlevelse med sine eksakte og nesten pertentlige midler. I 1975 startet Gotlib sitt eget blad, *Fluide Glacial* (Frossen væske). Det har spesialisert seg helt på sinnssyke humorserier og har nå det nest største opplaget etter *L'Echo,* 120.000.

Samme år utga Moebius, sammen med tegneren Philippe Druillet og manusforfatteren Jean-Pierre Dionnet, bladet *Métal Hurlant* (Hylende Metall). Innholdet var frem-

for alt fabler og science fiction-serier og vakte stor oppmerksomhet allerede fra første nummer. Bladet er avantgardistisk og grafisk sett meget avansert med et påkostet trykk. *Humanoides associés,* som de tre kaller seg, har også stått for en imponerende albumutgivelse. Disse estetiserende seriene er det som i Norge gjerne blir omtalt som det typiske franske, distribuert via det amerikanske søstermagasinet, *Heavy Metal,* som trykte fransk materiale.

L'Echo des Savannes, Fluide Glacial og *Métal Hurlant.* Disse tre bladene er naturligvis bare tre i mengden, men kanskje de mest betydningsfulle. Det som er karakteristisk for 70-tallet er at det har vært de små nystartede og kooperativt eide forlagene som har stått for fornyelsen. Allerede hos *Pilote* ble forutsetningene for denne utviklingen dannet. Goscinny så på serietegnerne som kunstnere, ikke som simple underleverandører til massemedieindustrien. Likevel var det først da *Pilotes* rammer ble overskredet at voksenseriene kom fullt til uttrykk.

Serier = kunst

Om det er noen steder i verden hvor tegneserien har modnet til en fullverdig kunstform, så er det Frankrike. Man kan også merke innflytelse fra ulike kunsthistoriske retninger: surrealisme, ekspresjonisme, jugend, romantikk, realisme... Men det er neppe den sosialrealitsiske tesen om å skildre «en typisk situasjon under typiske forhold» som er det toneangivende. Snarere er det surrealismens «plutselige og uventede møte mellom en paraply og en symaskin på et operasjonsbord».

Et karakteristisk eksempel på Claire Brétechers enkle, men uttrykksfulle tegnestil. «L'Echo» nr. 7.

Man skulle tro at de serier som ble født av mai-revolten, ville være politiserende eller samfunnskritiske. Politisk satire finnes, men det er ikke det dominerende trekket. Snarere søker seriene det fantastiske, eksotiske og framtidige. Hvorfor spiller science fiction en slik fremtredende rolle? Svaret finner vi muligens i publikum. I en stor grad utgjøres de av de såkalte *margineaux* (de marginale), som betegner de mennesker som på en eller annen måte forsøker å unngå å innordne seg i det etablerte samfunnet. For en kort tid sto 68-generasjonen for en uforsonlig kamp mot systemet. Senere kom de til å representere en avstandtagen og en motvilje mot det etablerte på et vagere vis. De franske voksenseriene preges også av en sterk forakt for det småborgerlige og byråkratiske firkantvesenet. Heltene er ofte en slags blanding av hippier og operettefigurer.

Det er imidlertid mest på det grafiske og estetiske området at de franske seriene har betydd en revolusjon. Bredden av dyktige tegnere er stor. Når en ny tegner med en egen stil slår igjennom, har han eller hun minst ti etterapere i løpet av et par år. De nye voksenseriene er svært følsomme for ulike moteretninger. For eksempel spredte det seg fort på begynnelsen av 80-tallet en spesiell pønkestil. Særlig *L'Echo* har vært ivrig til å hake seg på ulike trender.

Reaksjoner

De siste årene har reaksjonen innen serieetablissementet mot eksperimenteringen og genikulten vært merkbar. «Framgangen har gått dem til hodet, men egentlig har de ingenting å fortelle,» innvender man. Gérard Lauzier, borgerlig seriesatiriker og ved siden av Bretecher den kvasseste pennen i den franske serieverden, uttrykker seg slik: «Vi har bra tegnere, men bra forfattere er sjeldne. Jeg kjøper alle bladene, ettersom det er mitt yrke, og jeg må få si at jeg har et lite helvete med å finne en historie, hvor man ikke betrakter leseren som en idiot. Det forbauser meg, ettersom serien er et uttrykksmiddel hvor forfatteren har et helt fritt felt. Om man lager film eller skriver romaner, tvinges man til å innordne seg en tradisjon, å finne sin plass blant et hundretalls personer som alle svømmer i samme retning. Innenfor seriemediet er man ensom. Der finnes ingenting.»

Mange tradisjonelle serietegnere har kjent seg nedvurdert på 70-tallet. «Er det galt å lage vanlige, hederlige eventyrserier? Er man dårligere bare fordi man tegner for barn?» lød spørsmålene indignert. Moebius' kanskje vakreste album, *Arzach* som ikke inneholder en eneste replikk, har blitt holdt opp som et advarende eksempel. «Mange unge tegnere har forsøkt å etterligne det, sier man, men resultatet har

«Silence» av Didier Comés kom først ut i («A suivre»), på norsk «Den stumme». Det var en serieroman med ukjent litterær styrke og dessuten med 130 sider.

bare blitt pompøst og innholdsløst.»

Serier = litteratur

To av de større forlagene har forsøkt å svare på denne situasjonen. Det er Glénat og det belgiske Casterman. Det første med bladet *Circus,* som hever lansen for den tradisjonelle eventyrserien. Det andre med bladet *(A suivre)* (Fortsettelse følger), og som navnet forteller, parentesen er en del av logoen, konsentrerer det seg om føljetonger. Det er en gammel fransk tradisjon siden Alexandre Dumas' dager. Og som med Dumas samles disse senere i tykke album som kan kalles for serieromaner.

Seriebladenes opplag øker ikke lenger, i motsetning til de ettertraktede albumene. 20 millioner album ble solgt i 1983. Det utgjør 6% av den franske bokproduksjonen. Det synes som om det er en økende andel. Men om seriene ikke øker i opplag, er de fortsatt viktige for å gjøre en serie kjent og introdusere nye tegnere på markedet.

Om 70-tallet innebar en frigjøring av serienes estetiske fantasi, kan man jo håpe at 80-tallet skal forløse de litterære kvalitetene. I USA har man nå med sine *grafic novels* tilsynelatende kommet seg over det franske sjokket. Med nye stjerner som Frank Miller og Bill Sienkiewicz i spissen har det nå grodd fram en bølge av filmiske mareritt-manus og visuell grotesk-ekspresjonisme. Det er en ny amerikansk utfordring som nok de franske seriekunstnerne vet å møte, ikke med sensur, men med ytterlig kvalitetshevning og nye utvidelser av et spennende medium.

Første gang publisert i Mammut 4/81. Oversatt til norsk og bearbeidet av Finn Bjørklid.

Asterix er fra Bretagne...

Frankrike står for oss ofte som et land hvor følelsen av nasjonal identitet er sterk. Vi oppfatter Frankrike som en nasjonal enhet. Undersøker man nærmere, finner man imidlertid at virkeligheten er langt mer komplisert.

Dette ser man særlig hvis man bytter ut det vanlige geografiske kartet med et språk-kart. fransk tales ikke bare i Frankrike, men også av store deler av den sveitsiske, belgiske, luxembourgske og kanadiske befolkning, dessuten i noen tidligere og nåværende franske kolonier og til og med i en italiensk provins. På den annen side fins det en mengde språklige minoriteter innenfor Frankrikes grenser. Det tales nederlandsk (flamsk) lengst i nord, tysk i Alsace i nordøst, en italiensk dialekt på Korsika, katalansk i den østlige delen av grenseområdet mot Spania og Andorra, baskisk i sørvest og bretonsk – Asterix' språk – i Bretagne. I tillegg til de minoriteter som tradisjonelt har bodd i Frankrike, har man innvandringen i løpet av etterkrigstiden, særlig fra Algerie.

Et påtagelig, men lite omtalt tema i de siste års franske tegneserier er nettopp tendensen til å sette minoritetsspørsmål under debatt. Når det dreier seg om serier med tema fra Bretagne, kan man betegne dem som visualiseringer av Frankrikes indre stemme, siden det er landets urbefolkning det her dreier seg om. Men temaet er ikke entydig behandlet.

I Béziers, som ligger i utkanten av det katalanske området i Frankrike, forekommer gateskiltingen på to språk. Også Asterix kommer ut i katalansk parallellutgave til den franske. (Foto: J. Gisle)

I den ambisiøse og gigantiske serieromanen *Bran Ruz,* som Cappelen fortjenstfullt utga i 1986, diskuterer Jean Markale det bretonske temas ulike, og kanskje selvmotsigende tendenser.

«I en tid da mulighetene til å kommunisere er utallige,» skriver Jean Markale, «spiller tegneserien en svært viktig rolle som formidler av den informasjon som i gamle dager ble brakt videre muntlig, skriftlig, eller gjennom kirkens freskoer og skulpturer. Tegneserien er faktisk en kombinasjon av skrift, grafisk kunst, ja, selv farge, men den gir også enorme muligheter til å skildre det fantastiske, det innbilte. På denne måten er den også poesi, med alt dette ordet inneholder av skaperkraft og trolldom.»

Handlingen i *Bran Ruz* er lagt til Bretagne rundt 400 år e.Kr. og dreier seg om, slik vi sammenfattet det i anmeldelsen av Auclair og Deschamps serieroman i TEGN 2/86, «kampen mellom undertrykkere og undertrykte, mellom hedendom og kristendom, mellom den galliske urbefolkning og inntrengerne fra det som i dag er Storbritannia. Samtidig trekkes linjer til situasjonen for dagens bretonske minoritet i Frankrike.»

Bretagne er den delen av Frankrike som strekker seg lengst vestover, en karakteristisk halvøy med stupbratte kyster. Klimaet er maritimt, med mild vinter og moderat sommervarme. Det

HERRE! DU VIL IKKE HA OPP-
NÅDD STORT DEN DAGEN
BRETAGNE IKKE LENGER
FINNES! *
* ETTER JEAN PIERRE CALLOCH: "AR EN DEVLIN" 1963 TRI HEVED

Cappelen

regner svært mye, særlig om høsten, gjennomsnittlig 1090 mm regn årlig. Franskmannen tar på seg en *bergenser* når det høljer ned, iallfall en *bretonne,* som er fransk av «breton», i betydningen «fra Bretagne», og betyr en regnfrakk eller kappe.

Om det keltiske innslaget i det franske språk er minimalt, spiller deres historie, sagn, eventyr og myter en langt mer dominerende rolle. Lyrikken har hatt en stor innflytelse på den gammelfranske litteraturen («lais bretons»). Heltesagnene ble kjente og populære, og overtatt av de fransktalende normannerne da Bretagne rundt det 10. århundre kom under normannisk overhøyhet. Betegnelsen «bretonske romaner» står for den gruppen av gammelfranske fortellinger hvis innhold opprinnelig skriver seg fra keltiske myter, konsentrert om Kong Arthur, Tristan og den hellige Graal.

De eldste skrevne kilder i bretonsk litteratur er fra det 8. århundre, men bare korte gloser og innskrifter er bevart. Den første bretonske bok ble trykt i 1499, og var betegnende nok en bretonsk-latinsk-fransk ordbok. Månedsmagasinet «Pobl Vreizh» (Det bretonske folk) har gjenskapt en plakat som hang på en del offentlige kontorer på midten av 1930-tallet. Den lyder slik:

DET ER FORBUDT
Å SPYTTE PÅ GULVET
OG
Å SNAKKE BRETONSK

Ovenstående viser at den bretonske minoriteten har mindre til felles med bergenserne, og mer med nordlendingene, og kanskje mest med samene: konflikter med storsamfunnet; sentralisering kontra desentralisering; kampen for å beholde egen kultur, språk og identitet. Det bretonske tema er også en jakt etter Frankrikes indre stemme, eller det urfranske selvet. I det bretonske ligger kimen til en folkelig og anarkistisk ånd – opprøret mot en dominerende kultur, i dette tilfellet den borgerlige og parisiske. Den kan også tendere mot det motsatte opprør – det reaksjonære, ved å helle til det keltiske som en slags rasistisk og arisk nostalgi. Men størst kraft har nok det bretonske som en grønn og økologisk stemme.

Det siste ser man tydelig i barne- og ungdomsserien *Varsleren* av Fournier (Sprint-album nr. 21). De to heltene Sprint og Kvikk drar til Arrée-fjellene ute på spissen av Bretagne. Ved Brennuz kan de beskue det som de sarkastisk betegner som «framskrittet og teknologiens ypperste verk» – et atomkraftverk. Og ut av den keltiske myteverden kommer Varsleren. Han er dødens sendebud, som varsler de dødelige om at endens tid er nær. Når kjerra hans knirker i natta, skjelver alle i redsel bak lukkede dører.

I denne fortellingen roper Varsleren varsku om en annen død i en helt annen størrelse – atomkraftens altomfattende ødeleggelse; tegnet før Tsjernobyl. De parisiske heltene nekter å ta den alvorlig, men da en atomkjerne kommer på avveier stiller situasjonen seg annerledes. Skurkene i dette albumet er ikke de klassiske med brakknese og skummelt blikk, men sentralregjeringen som tramper over lokalt (keltisk) selvstyre.

I rammefortellingen i *Bran Ruz* griper verten i festlokalet mikrofonen etter at den keltiske sangen er ferdig, og ma-

ner i en direkte forlengelse av de keltiske mytene: «Det oversvømte Ker Is, det er vårt Bretagne solgt på billigsalg, forgiftet av kjernekraft og olje! Men vinden er i ferd med å snu. Plogoff blåser den på barrikadene og sprer tåregassen! Og på hele Sizun-odden frisker den til og roper: Nei til kjernekraften! Plogoff vil ikke være Frankrikes søppelkasse!»

Det lyder som en norsk nei-tale i EF-debatten i 1972. Men det er noe fatalistisk over den keltiske minoriteten, som strammer seg opp på sine sagn og myter, som om forgangne skikkelser skal kunne rekke en hjelpende hånd. Historisk sett, i den forstand at all historie er samtidshistorie, er det små sjanser for en radikal endring. Også Asterix og hans tapre, men like fullt underlegne gallere måtte til slutt gi seg for overmakten. Styrkedrikken er og var en urealistisk ønskedrøm. Den keltiske historie er en historie om overgivelse. Litteraturen, særlig tegneseriene, er politiske, men mer idealistiske enn realistiske.

Til høsten kommer *Steinskipet* av Bilal og Christin ut på norsk hos Semic. Det er en serie som forsøker å brolegge avstanden mellom det ideelle og virkeligheten. Som *Bran Ruz* er også *Steinskipet* basert på keltiske myter. Grunnkonflikten er mellom den nye tid og moderne tid (les: storsamfunnet og Paris), mot det gamle lokale samfunnet; det progressive i det nye kontra de gamle verdier i det forgangne. Det er i og for seg et etablert motiv i de keltiske legender, ifølge Horst Schröder, hvor konfliktløsningen besto i at de gamle kreftene måtte trekke seg bort og til stadig mer avsidesliggende områder. Det nye i det nye vil alltid være sterkere.

I *Steinskipet* (fra 1976) er konfliktmønsteret overført til et av dagens fiskevær i Bretagne, hvor befolkningen protesterer mot å gjøre kysten til et moderne turistområde. Når byggefirmaet benytter seg av væpnet politi, griper en gammel mann inn. Han bor i stedets slottsruin og er *druiden*, en keltisk magiker og prest – som den mindre fryktinngytende Miraculix i «Asterix» – og har evnen til å påkalle naturens egne krefter.

I pakt med den opprinnelige mytiske modellen bukker den gamle under for det nye, men med en fantastisk vri. Druiden forvandler slottsruinen til et skip av stein. Som en annen Noa laster han hele fiskerlandsbyen ombord med hus og det hele, inklusive gjenferdene fra de døde som har bodd i området siden tidenes morgen. Kursen settes mot Latin-Amerika hvor de bygger seg et nytt Bretagne.

Bretonerne er etterkommere av kelterne eller gallerne, som behersket hele det nåværende Frankrike i antikk tid. Men allerede i romertiden fantes det en annen befolkningsgruppe i området, et folk som i årtusener har vært en minoritet, men som aldri har gitt opp sin identitet og sitt håp om selvstyre. Det er baskerne eller euscaldunak, som de selv kaller seg på et språk som står helt isolert fra alle andre språk i verden. Om deres litteratur sier vår leksikalske kilde: «På grunn av de politiske forhold har ikke noe samlende litteraturspråk fremstått, litteraturen er en utpreget dialektlitteratur av stor folkloristisk interesse.» Tegneseriene er det nyeste skudd på den baskiske litteraturens stamme.

Serietegnerduoen Harriet og Redondo har nemlig begynt å utgi tegneserier på eget forlag på baskisk. Storforlaget Dargaud tar seg av den franske parallellutgaven. *La louve* (Ulvinnen) foregår på begynenlsen av 1600-tallet i Navarra, som lenge hadde vært en selvstendig stat med et sterkt innslag av baskere i befolkningen. Tidlig på 1500-tallet ble store deler av landet erobret av spanierne, og i 1589 kom det som var igjen av landet i personalunion med Frankrike. Dermed var lilleputtlandets uavhengighet i praksis slutt, selv om det ironisk nok skjedde ved at den navarriske konge kom til makten i Frankrike…

La louve, som for øvrig er oversatt til dansk, er en dramatisk historie som tar opp en rekke sosiale og politiske temaer. Franske leiesoldater krenker grensen til Navarra i jakt på baskiske opprørere. Baskerne viser seg imidlertid alt annet enn forsvarsløse. Vi møter også et lite kjent minoritetsproblem i fransk historie. Det dreier seg om catogtene, en forfulgt folkegruppe som antagelig var etterkommere av spedalske. De ble stemplet som kjettere og pålagt strenge restriksjoner. Blant annet fikk de ikke

lov til å gifte seg utenfor sin egen gruppe. Dette siste kommer inn som det rene Romeo og Julie-motiv i Harriet og Redondos serie.

Den lokale folketro spiller en stor rolle i serien. Her er tegn i sol og måne, drømmesyner og spådommer, trylledrikker og trylleformler, magiske tall og tretten svarte katter. Altså en romantisk tilnærming til minoritetstemaet, som i *Bran Ruz*.

Derimot kan *La voyageuse de petite ceinture* tolkes som et oppgjør med romantikken. La petite ceinture er navnet på en praktisk talt nedlagt jernbanelinje som omgir Paris. En litt respektløs oversettelse til norsk kunne være Hun som reiser med Sagene Ring. Det er to kjente navn som står bak dette albumet. Tegner er Annie Goetzinger, og forfatter er ingen ringere enn fransk tegneseriekunsts politiserende allfader, Pierre Christin. Han er mest kjent som forfatter av *Linda og Valentin,* men som nevnt foran har han også arbeidet med Bilal og blant annet laget *Steinskipet* sammen med ham.

Hovedpersonen er en ung kvinne av algirsk opprinnelse, men født og oppvokst i Franrike. Hun er på leting etter sin arabiske identitet, men hennes forestillinger om den arabiske kultur er preget av romantiske drømmer som hører hjemme i *1001 natt*. Broren hennes har derimot vært en tur i Algerie og opplevd et veritabelt kultursjokk. Han følte seg ikke hjemme der og kom seg raskt tilbake til Frankrike.

Naima, som hun heter, føler seg verken som fransk eller arabisk. Hun vandrer hvileløst langs jernbanelinjen og lever som uteligger. Siden linjen går i ring, kommer hun stadig tilbake til de samme stedene, en meget tydelig symbolikk. Det hele får imidlertid en optimistiske slutt den dagen hennes andre bror får henne til å hoppe på det eneste toget som fortsatt bruker linjen. Dette bringer henne ut av sirkelen og mot et ukjent mål.

Det sentrale motivet både i *Bran Ruz* og i *Steinskipet* er myten om en forsvunnen by, som igjen skal oppstå. Slik blir historien en sirkel, som gjentar seg selv, igjen og igjen, i stadig nye varianter. Fra muntlige heltesagn på prosa til 1980-tallets poetiske og politiske tegneserier i minoritetens tjeneste. Men historien kan bringes inn i nye spor. Det er temaet i sluttsekvensen i *La voyageuse de petite ceinture.*

Finn Bjørklid
og Jon Gisle

Hvem, hva og hvor i Frankrike

La France eller *Republique Francaise*

Det franske riksvåpen

- Hovedstad: Paris
- Flateinnhold: 543 993 km^2
- Styreform: Republikk
- Presidenten velges for 7 år
- Folkemengde: Ca. 53 millioner, hvorav en femtedel er samlet i *Région Parisienne:* Paris alene har ca. 3 millioner, og med forsteder ca. 10 millioner
- Myntenhet: Franc
- Største eksportvare: Biler (ca. 12%)
- Døde i trafikkulykker: 23 pr. 100 000; et kjent trafikkoffer er Roland Barthes, meiet ned i en fotgjengerovergang i 1980
- Frankrike er medlem av NATO, men vil ikke påta seg noen forpliktelser overfor organisasjonens integrerte fellesforsvar
- Frankrike har atomvåpen (og tester dem i Stillehavet)
- Tilsammen er det ca. 75 millioner fransktalende i hele verden, men det er over 4 millioner franskmenn, boende i Frankrike, som har et annet morsmål enn fransk
- Frankrike har 4500 km kanaler
- Beliggenhet: Vest-Europa, med Atlanterhavet i vest, Den engelske kanal og Belgia i nord, Tyskland, Sveits og Italia i øst, og Middelhavet og Spania i sør
- Korsika i Middelhavet er fransk
- Klima: Moderat karakter, med tempererte vinder fra Atlanterhavet. I Paris er det gjennomsnittlig 19,3°C i juli og +3,6° i desember
- Mont Blanc er Europas høyeste fjell, 4807 meter over havet, og ligger på fransk grunn

ANSIKT TIL ANSIKT

Giraud og Moebius

Jean Giraud, kjent under pseudonymene Gir, Moebius og JIG, ble født i Paris i 1938. I 1954 publiserte han sin første tegneserie, en westernhistorie med tittelen *Les Aventures de Franck et Jérémie*. Samtidig møtte han Jean-Claude Mézières, og i likhet med ham begynte han å tegne for det katolske magasinet *Coeurs Vaillans*. I 1961 samarbeidet han med Jijé på westernserien *Jerry Spring*, og i 1963 ble han knyttet til bladet *Pilote*, redigert av René Goscinny. Her startet han, med Jean-Michel Charlier som manuskriptforfatter, westernserien *Fort Navajo*, som senere ble omdøpt til *Lieutenant Blueberry*.

Giraud tegner også i en helt annen stil under pseudonymet Moebius, som han brukte første gang i 1963. Som Moebius tegner han for det meste science fiction og fantasy i en eksperimentell form, «der den ytre realismen må vike for en slags drømmens logikk» (Horst Schröder, *Fremtiden i serieruter*). Blant hans viktigste arbeider som Moebius er *Arzach* (1976), *Le Garage hermétique de Jerry Cornelius* (også utgitt under tittelen *Le major fatal*, 1979) og de fire bindene i *John Difool*-serien (siden 1981). Det kommer flere bind i denne serien, som har Alejandro Jodorowsky som forfatter.

Etter hvert har Giraud viet mer og mer av sin tid til å jobbe med film. Dette skyldes ikke minst samarbeidet med Jodorowsky, som også er filmskaper. Giraud jobbet med storyboard og design på Disney-filmen *TRON* (1981), og ble senere art director på *Nemo*, en tegnefilm basert på Winsor McCays klassiske tegneserie *Little Nemo in Slumberland*. Nå arbeider han med en egen tegnefilm, *Internal Transfer*.

Jean Giraud bor nå i Santa Monica, California, med sin kone Claudine og deres to barn.

MED JEAN GIRAUD OG MOEBIUS

Jean Giraud, alias Gir, alias Moebius, er en – eller to – av de ledende franske serietegnerne. Han arbeider i to stiler som er så forskjellige at enkelte ikke er klar over at Blueberry-tegneren er den samme som eksperimentkunstneren Moebius. TEGNs medarbeider André Morisse har møtt Jean Giraud.

Kan du fortelle litt om din barndom?

–Da jeg var barn, var jeg helt normal, som nå (latter). Som andre barn begynte jeg tidlig å tegne, kanskje litt mer enn andre. I 12-13-årsalderen fikk jeg liksom ry for mine tegninger på skolen. Der jeg bodde var tegneserier eneste mulighet til å oppdage det spennende ved å lese, fordi det kulturelle nivået ellers var så lavt. Det var litt vanskelig, for foreldrene mine skjønte ikke dette, og moren min kastet bladene mine.

The Golden Age of Comics

–Var det franske eller amerikanske tegnere du så opp til den gangen?

–Jeg oppdaget de største amerikanske tegnerne. Det var rett etter krigen, den perioden de kaller The Golden Age of Comics. Alex Raymond var en av de store. Ellers var jeg besatt av western da jeg var i tenårene. På den tiden var westernserier noe helt nytt. Ideologien og systemet virket uskyldig og attraktivt, med indianerne som skurker. Det hele virket abstrakt. Til å begynne med visste jeg ikke engang at det foregikk i USA. Jeg troddet det var ren fantasi.

–Hvor publiserte du dine første serier?

–I et blad for ungdom som ble distribuert gjennom kirken. Det hadde et veldig bra distribusjonsnett og inneholdt små, pene historier, som fulgte den katolske ideologi. Men jeg tok ikke stilling til det. Jeg bare trengte et sted å få publisert det jeg tegnet.

Kunstskole

–Tenkte du hele tiden seriøst på å bli tegner?

–Jeg oppdaget noe seriøst i bildende kunst da jeg var 16 og gikk på kunstskole. Jeg oppdaget de store malerne og fikk venner som også ville lage gode malerier. Jeg ble imponert og fant ut at dette var noe for meg også. På skolen møtte jeg Jean-Claude Mézières, som nå tegner *Linda og Valentin*. Han tegnet sammen med meg for det katolske bladet. Vi var de eneste på skolen som jobbet med tegneserier. Jeg var på kunstskolen i to år og lærte blant annet å lage tapet.

–Tapet?

–Ja, faktisk. Når jeg gikk på kunstskolen, var det fordi det ikke fantes noen tegneserieskole på den tiden. Så den eneste muligheten var en kunstskole hvor jeg lærte de klassiske regler for perspektiv og komposisjon.

Moebius blir født

–Når sluttet du på skolen?

–Etter to år, da jeg var 18 år gammel. Da fortsatte jeg å jobbe med alle slags oppdrag for det katolske bladet, hvor jeg brukte signaturen JIG. Men det var på den tiden jeg begynte å jobbe i to genrer, en mer kommersiell og en mer

dekorativ, som liksom var begynnelsen på Moebius.

–Så det var da Moebius ble født?

–Jeg tror det skjedde noe inni meg. Han ble ikke født akkurat da, men da jeg begynte å jbobe, ba de meg ikke bare om å lage tegneserier. De ville også ha illustrasjoner, og jeg fant ut at det å lage illustrasjoner i tegneseriestil ikke fungerte.

–Du ville lage noe mer artistisk, noe som var mer deg selv?

–Ja, og mer eksperimentelt. Det slår meg akkurat nå at selv om jeg ikke begynte å bruke signaturen Moebius før senere, så startet Moebius-*stilen* lenge før

–Har du alltid holdt stilene atskilt?

–I begynnelsen var ikke forskjellen så stor. Jeg laget en historie i Moebius-stil med mange linjer og brukte lang tid på den. Det var liksom unaturlig å lage tegneserier på den måten, for i tegneserier skulle alt gjøres fort og klart og effektivt. Når du lager noe mer artistisk, bryr du deg ikke om sånt. Du har det gøy og går dine egne veier.

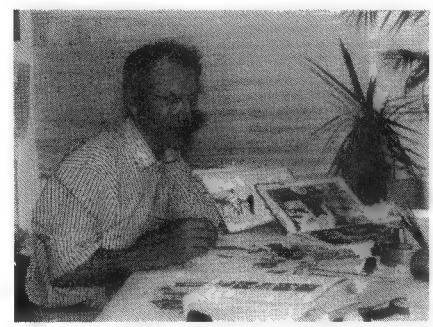

Blueberry kommer

–Hvor fikk du Moebius-navnet fra?

–Jeg husker ikke akkurat hva som hendte den dagen, men i den perioden leste jeg en del science fiction, og det var noe som handlet om Moebius' reiser, om forskere eller astronauter som prøvde å reise i tid og rom. Jeg likte navnet og det mystiske i det. Jeg skjønte ikke helt hva det dreide seg om, men jeg ble tiltrukket av det.

–Senere har du alltid prøvd å holde stilene fra hverandre selv om du kunne ha blandet dem.

–Ja, fordi Blueberry er så spesifikk. Jeg måtte ha en egen stil for de historiene. Jeg prøver å gjøre mitt beste i den stilen, og hvis den forandrer seg, er det fordi jeg har forandret meg. Hvis jeg tegner annerledes nå enn jeg gjorde i begynnelsen, er det ikke bevisst fra min side.

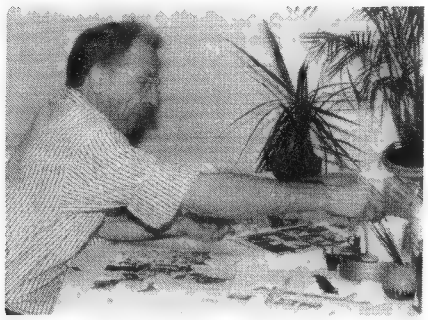

–Når begynte du å tegne Blueberry?

–I 1963. Da jeg var ferdig med det militære, laget jeg en historie med Jerry Spring. Etter det jobbet jeg en tid som illustratør. Jeg lærte en masse om å male, men etter et år opphørte forlaget. Hva gjør jeg nå? tenkte jeg, og svaret var tegneserier. Jeg oppsøkte mange forlag, blant annet alle i Paris: to stykker.

–Alle to?

–Ja. Det ene var Dargaud, og han som tok imot søkerne, var Charlier. Han var på utkikk etter en westerntegner, og da han så hva jeg hadde laget, sa han seg interessert. For meg var Charlier allerede et stort navn innenfor tegneserier, så jeg så dette som en stor sjanse. Her var det mulig å jobbe uten direkte innblanding fra forlaget. Charlier var redaktør for Pilote sammen med Coscinny. Jeg trodde jeg skulle holde på med Blueberry i et år eller så, men nå er det gått 22 år og jeg driver på ennå.

–Tenker du på deg selv som to tegnere?

–Det er det vanskelig å svare på. Tegneren er ikke bare han som tegner, men også han som lever. Moebius og Gir eksisterer ikke; det gjør derimot jeg. Moebius og Gir står for forskjellige sider ved min person. Det er naturlig å ha to forskjellige signaturer fordi stilene er som to ulike verdener. Det henger sammen med at kommersiell tegneserie-kunst setter så strenge barrierer.

–Ser franske kunsteksperter ned på de kommersielle tegnerne?

–Ja, som regel. Men det fins kommersielle kunstnere som jobber veldig bra og klarer å kombinere det kommersielle og det kunstneriske.

Da jeg var liten, var de fleste tegneserietegnerne middelmådige folk som jobbet for å tjene til livets opphold, og som ikke så på tegneserier som kunst. Nå er alt helt annerledes, og nesten stikk motsatt. Mange lager ting som ikke er særlig interessante, men fordi det er tegneserier tror folk at det er kunst (latter).

Den franske tegneseriekultur

–Hva kommer det av at Frankrike har en så rik tegneseriekultur?

–Det er rart hvordan en slik situasjon har oppstått. I land som Argentina og Filippinene er markedet lite, men de har mange svært gode tegnere. Omvendt har jo Tyskland og Storbritannia en dårlig tegneserieproduksjon. Det må være en kombinasjon av årsaker.

–Hvilken av dine egne stiler liker du best?

–Akkurat nå vil jeg helst jobbe i Moebius-stilen fordi det er lettest. Det blir som en ferie (latter). Det er morsommere. Blueberry er også interessant å tegne, men vanskeligere. Derfor lider jeg meg ofte gjennom Blueberry. Noen ganger opplever jeg den riktignok som lettere, men det er fordi jeg har følelsen av at jeg hele tiden tegner det samme.

På jakt etter det autentiske

–Du må ha forsket mye i det gamle Vesten. Jeg tenker på for eksempel drakter og skikker.

–Jeg prøver å få feelingen. Det er veldig komplisert nå fordi jeg er midt i en film og mye annet samtidig som jeg er midt i Det ville vesten. Noen ganger vet jeg ikke riktig helt hvor jeg er.

–Jeg synes Blueberry er fantastisk fordi den virker veldig autentisk. personene er ikke sånne perfekte tegneserie-helter, rene og pene som i gamle westerns. Alle indianerkostymene, dekorasjonene og landskapene ser veldig ekte ut. Det er imponerende.

–Og *det* var noe nytt da jeg begynte med det. I dag prøver mange å få slike ting til å se autentiske ut. western er ikke lenger Hoppalong Cassidy. Et annet eksempel på en tegner som legger vekt på dokumentasjon og autensitet, er Francois Bourgeon med *Vindens passasjerer.* Det er ikke fordi han er kommersiell eller følger trender. Han bare er sånn. Det er det helt motsatte av The American way, hvor de legger an på å være sterotype. De er ikke opptatt av hva som er ekte, men av hva som er god stereotypi. Det er en amerikansk måte å tenke på. Faren for de unge, intellektuelle tegnerne i USA er at de kan komme til å jobbe seg inn i stereotypien.

–Jeg har aldri falt for den amerikanske Marvel-stilen. Det er liksom sånn at har du lest en historie, så har du lest alle.

–Ja, det er sant. Tegnerne er gode, men de fleste historiene er veldig opplagte eller beregnet på barn. Tegneseriene i Europa er derimot for alle: barn, ungdom og voksne.

–Jeg synes det er rart at de europeiske tegneseriene ikke har slått igjennom i USA.

–De blir populære hvis og når den amerikanske tegneseriekulturen blir mer utviklet. Når publikum blir mer sofistikert, vil de oppdage alle de perlene som fins, ikke bare innen europeisk tegneseriekunst, men over hele verden.

Science fiction

–Hadde du noe spesielt mål da du begynte å tegne? Ville du spesialisere deg på å tegne cowboys og indianere, science fiction, krim...

–Nei, jeg ville tegne det jeg likte å lese. Da jeg startet, likte jeg å lage western, og derfor tegnet jeg western. Senere forandret jeg meg og oppdaget science fiction, og da hadde jeg bare én ting i hodet: å tegne science fiction-historier.

–Hvem er dine favorittforfattere innen science fiction?

–Philip J. Farmer og Jack Wance. Jeg elsker Wance. Det fins mange andre også, men når jeg ser en bok av en av de to, bare *må* jeg lese den.

–Leser du mye?

–Ikke så mye nå, men før leste jeg en masse. Ofte satt jeg og leste når jeg egentlig burde jobbe. Nå leser jeg mindre fordi jeg har familie og alle holder meg under oppsikt (latter).

–Du er berømt nå. Føler du at du dermed har et visst ansvar for å fortsette å jobbe?

–Ja. Forlaget presser meg, og det jeg gjør nå er mer interessant. Da jeg var yngre, var det vanskeligere å jobbe. Jeg hadde problemer med teknikken, kolossale problemer med å lage en figur, et ansikt eller et uttrykk.

–Føler du noe press fra fansen?

–Vel, jeg øver press på fansen og de øver press på meg. Jeg øver kanskje press på dem ved å jobbe på en spesiell måte som fører til at jeg mister noen fans og får nye i stedet.

–Det fins mange Moebius-stiler?

–Ja, og noen ganger lager jeg dyre ting, portfolioer og sånt som koster 100–200 dollar fordi opplaget er lite, kvaliteten høy og kostnadene store. Da blir folk sure og lurer på hvordan jeg kan gjøre noe sånt mot dem. Noen ganger tror de jeg bare er ute etter å tjene penger, men i virkeligheten er det slik at det koster å lage kvalitetsprodukter, og jeg prøver jo å lage vakre ting. Jeg har jobbet for kvantitet i 20 år, så nå vil jeg legge mer vekt på kvaliteten. Men alt jeg lager kommer senere ut i billigutgave. En annen faktor er galleriene og fansen som kjøper originaler. Markedsverdien på originalene har steget, og det gir arbeidet mitt en ny dimensjon. Jeg føler at jeg virkelig *gjør* noe.

En høyere bevissthet

–Som Moebius blir du jo sett på som den rene Gud av fansen. Hva synes du om det?

–Det gjelder alle kunstnere som prøver å uttrykke noe de har inni seg. Når man er kreativ, kommer man inn i en rar prosess hvor hele sinnet blir forandret og man kommer i kontakt med en høyere bevissthet. Dette er ikke en mystisk teori, men en del av jobben. Du må være veldig oppmerksom på hva som skjer rundt deg og inni deg. Det er det du henter næring fra.

–Har du satt deg inn i parapsykologi?

–Ja, for eksempel da jeg laget *Den hermetiske garasje.* Jeg fant fort ut at jeg var i ferd med å gå inn i min egen underbevissthet. Som alle andre i Paris røkte jeg marihuana på den tiden. Det begynte jeg med i Mexico da jeg var 16 år gammel. Stoffet ga meg adgang til deler av meg selv som var lukket for meg tidligere. I den vestlige verden har vi ikke noen kunnskap om hvordan man reiser i sitt eget selv. Gjennom vår utdannelse blir vi lukket inne i et mentalt fengsel som er vanskelig å komme ut av. For meg var marihuana en veldig interessant nøkkel. Jeg brukte det i årevis og gjorde mange interessante oppdagelser, men den mest interessante var at jeg tok feil! For pot er ikke noen ordentlig løsning. Du vet ikke hvor du er eller hva du gjør, og det er det motsatte av bevissthet. Du kommer i kontakt med mange nye følelser, men etterpå vet du ikke hvordan du skal opprettholde dem. Jeg sluttet å røyke i 1978-79.

–Måtte du røyke for å tegne?

–Nei, nei. Jeg måtte bare vite om det fantes noe inni meg som jeg måtte komme i kontakt med. Nå trenger jeg det ikke, for *verden* er helt utrolig. Se på alt som er skapt, og mennesket selv. Det er helt utrolig. Det er som Gud.

–Er du lei for at du røkte?

–Jeg er heller lei for å leve i en verden hvor det er nødvendig. Jeg så ikke noen annen vei fordi jeg tenkte på den normale måten. Det er vanskelig å forklare.

Ryktene florerer

–Jeg har hørt mange rare rykter om deg, for eksempel at du ikke likte elektrisitet, så du bodde i et hus uten strøm.

–Neida. Jeg har strøm og TV og alt mulig. Jeg er en pasjonert fjernsynsseer.

–Hvordan tror du disse ryktene oppstår?

–Kanskje fordi jeg bodde 2-3 år i Pyreneene i Sør-Frankrike, på et bortgjemt lite sted i en fjelldal. Her prøvde jeg å leve enkelt og åndelig. Jeg måtte prøve det, og jeg bodde der med kone og barn og trivdes. Jeg hadde en liten hage og gikk turer i fjellene. Men ellers er ikke jeg noe tilbake-til-naturen-menneske. Jeg hadde mange drømmer som jeg prøvde å få oppfylt.

–Føler du at du som tegner og menneske har nådd et mål og er kommet dit du ville?

–Vel – jeg er glad fordi jeg har gjort noe veldig vanskelig. Jeg har nådd sentrum av det åndelige landskapet. Du har horisontale plan, og du har sentrum med kontakt med Gud, eller med det guddommelige, om du vil, og så har du en vertikal linje, og på denne linjen kan du nå veldig høyt eller havne langt

Livet er en reise

TEGNs medarbeider traff også Girauds kone Claudine og spurte hvordan det oppleves å være gift med en «kreativ superstar»:

Giraud: –Meget problematisk! (latter)

Claudine: –Det er fantastisk!

Giraud: –Si nå sannheten! (latter)

Claudine: –Noen ganger er det hardt, andre ganger bra. Jeg skulle ønske han kunne jobbe mindre for kvantitet og mer for kvalitet. For noen ganger blir det for mye stress, så han trenger å komme vekk fra det hele en stund. Selv om det han gjør er kreativt og han opplever det som en meditasjon, trenger han nye ideer utenfra.

TEGN: –Deler du hans spirituelle ideer?

Claudine: –Ja, vårt liv er en reise hvor vi utforsker det åndelige sammen.

nede. Jeg vet om mennesker sôm befinner seg langt nede på denne linjen. Det er farlige mennesker, rene djevler, men de er i direkte kontakt med en energikilde. Jeg vet ikke om jeg selv er på vei oppover eller nedover, men jeg har vært langt nede og på siden av linjen. Nå som jeg nærmer meg sentrum, vet jeg mer om hvem jeg er, hvorfor jeg er her, og hvorfor jeg tegner.

–Alle de store spørsmålene?

–Ja, alle sammen (latter).

–Jeg har også lest at Gir, ditt pseudonym når du tegner «Blueberry», er et normalt, glad menneske, mens Moebius er en del av deg som er i ubalanse med verden, kommuniserer dårlig og er usosial. Stemmer det?

–Neida. Saken er at for ti år siden endret jeg livsførsel fullstendig. Jeg ble vegetarianer, sluttet å røyke og drikke alkohol, ja til og med kaffe. Og da er det vanskelig å føre et sosialt liv! Alt er basert på røyk, alkohol, kaffe og mat – store kjøttretter. Så for det første mister du alle vennene dine, og for det andre blir du stemplet som innadvendt og usosial. Hele samfunnet driver selvmord, gjennom våpen og krig, men mest gjennom maten, for den beste måten å forkorte livet på er å spise masse fet mat, røyke, drikke kaffe og nyte alkohol. Det vet alle, men likevel begynner alle franskmenn å røyke og drikke når de er i tolvårsalderen. Det er et sosialt selvmord som er veldig godt organisert, og ganske ubevisst. Men melder du deg ut av alt dette, tror folk du er gal. Folk sier de vil «leve», å spise, røyke, drikke, det er liksom livet! Men det er ikke livet. Det er døden! Først dør de åndelig, så mentalt, og til slutt fysisk.

–Var det ikke vanskelig å slutte med alt sånn plutselig?

–Nei, det som er vanskelig er å forstå det. Hvis det var lett å forstå, ville alle slutte, for alle vet jo at det er farlig. Forståelsen må ikke bare være mental. Den må være en slags opplysthet, noe som er større enn mennesket.

–Er forståelse av jeget, livet og alt...

–Ja, og den styrken man da får, gjør at man slutter nesten automatisk. Når man får en større forståelse av seg selv og det åndelige, vil man ikke lenger dø! Man vil nærmere Gud eller hva man nå kaller det, og det kan du bare nå ved å leve og gi av deg selv. Når du drikker og røyker, svekkes hjernen. Det mentale og spirituelle blir svakere, og hvis du da er kunstner, gir du ikke alt du kan. En kan kanskje finne spenning i narkotiske stoffer, men hvis du er interessert i noe ekte og ikke i illusjoner, slutter du med det og gjør ekte arbeid. Det går veldig sakte og er vanskelig, som å bestige et fjell skritt for skritt.

–Ja, det er jo mye lettere å snu og gå ned igjen.

–Nemlig. Men jeg er veldig sosial. Årene alene i fjellene med familien ga meg svar og styrke, styrke til å dra et annet sted. Nå er jeg her, midt i byen, og helt med sosialt. Jeg møter masse fine mennesker hele tiden. Det er utrolig, men nå treffer jeg bare gode mennesker. Før traff jeg bare dårlige mennesker, som ville drepe meg eller ta noe fra meg. Dette har forandret seg radikalt. Det er helt magisk.

–Det har vel mye å gjøre med din utstråling og din bevissthet?

–Ja, for jeg er i pakt med min egen bestemmelse, på en linje hvor alt er mer presist.

Unidentified Flying Objects

–Jeg har også lest at du bodde en stund på Tahiti. Du hadde lest for mange av dine egne historier og var redd for å bli plukket opp av en UFO og bortført.

–Jeg dro til Tahiti, men ikke av den grunnen. Men i en periode traff jeg mange mennesker som hadde sett UFOer. De mediterte ute i naturen, og så dukket det plutselig opp en UFO. Dette med UFOer var ikke noen besettelse for oss, men et samtaleemne. Jeg har sett UFOer jeg også. Gjennom meditasjon kommer du i kontakt med andre slags skapninger. De er fremmede, men jeg vet ikke om de virkelig er fra andre kloder. De er inni oss, er veldig levende og prøver å få kontakt med oss når vi er helt rolige og åpner oss for dem. De gir oss energi og gode råd. Jeg var en fan av disse vesnene akkurat som andre er fans av forskjellige rockegrupper.

–Driver du med noen spesiell form for meditasjon?

–Nei, meditasjon er å være helt stille i sitt indre.

–Får du kontakt med de fremmede vesnene når du mediterer?

–Nei, heller når jeg tegner (latter). Men ikke når jeg tegner *Blueberry.* Noen ganger når jeg tegner, føler jeg at det er noe som kommer. Jeg blir et slags medium.

–Man blir liksom «høy» – mister kontakt med tid og sted.

–Ja, og jeg tror alle slags kunstnere kan føle det. Jeg kan av og til se det i arbeider andre har gjort: jeg ser «brødre» og «søstre». Ikke bare kunstnere selv føler denne energien, men alle som går opp i kunst eller for eksempel musikk, og gjennom den kommer i kontakt med en annen dimensjon.

–Har du noen gang kunnet reise ut av din egen kropp?

–Nei, men jeg er sikker på at jeg har gjort mye gjennom tegningen. *Arzach* og *Den hermetiske garasje* var nesten en reise til en annen verden. Der hadde jeg veldig presise visjoner. – Men jeg kjenner folk som kan forlate sin egen kropp, skue ned på seg selv og så reise ut i stratosfæren. Det talentet har ikke jeg.

Noen jordnære spørsmål til slutt

–Fargelegger du «Blueberry» selv?

–Jeg skulle gjerne ha gjort det, men som oftest har jeg ikke tid, så de siste to-tre årene er det andre som har tatt seg av fargeleggingen.

–Hva med Moebius-seriene?

–Der gjør jeg alt selv.

–Føler du at dine fans forstår det du lager?

–Ja, og det gjelder både det jeg lager som Gir og som Moebius. De forstår det – på flere plan.

–Nå har du vært i USA i om lag et år, med kone og to barn. Kommer du til å bli her og jobbe med film, eller drar du tilbake til Frankrike?

–Det er ikke noe mål for meg å jobbe med film, men å oppnå bedre ekspressivitet. Klarer jeg det gjennom film, så OK men jeg akter ikke å bli noen filmskaper på heltid.

André Morisse
Foto: Aud Berggren

MESTER PÅ SITT BESTE!

Will Eisner

LIVSKRAFT

Historier fra
30-årenes Bronx
Tegnet 1983-85

Pris 89,-
I salg 20. okt.

SPIRIT 4
SISTE TRIKK

8 Spiritnoveller
fra 1946-49
og en artikkel om
mesteren Eisner

Pris 69,-
I salg 15. sept.

semic
NORDISK FORLAG AS

OG SÅ GÅR DET NEDOVER!

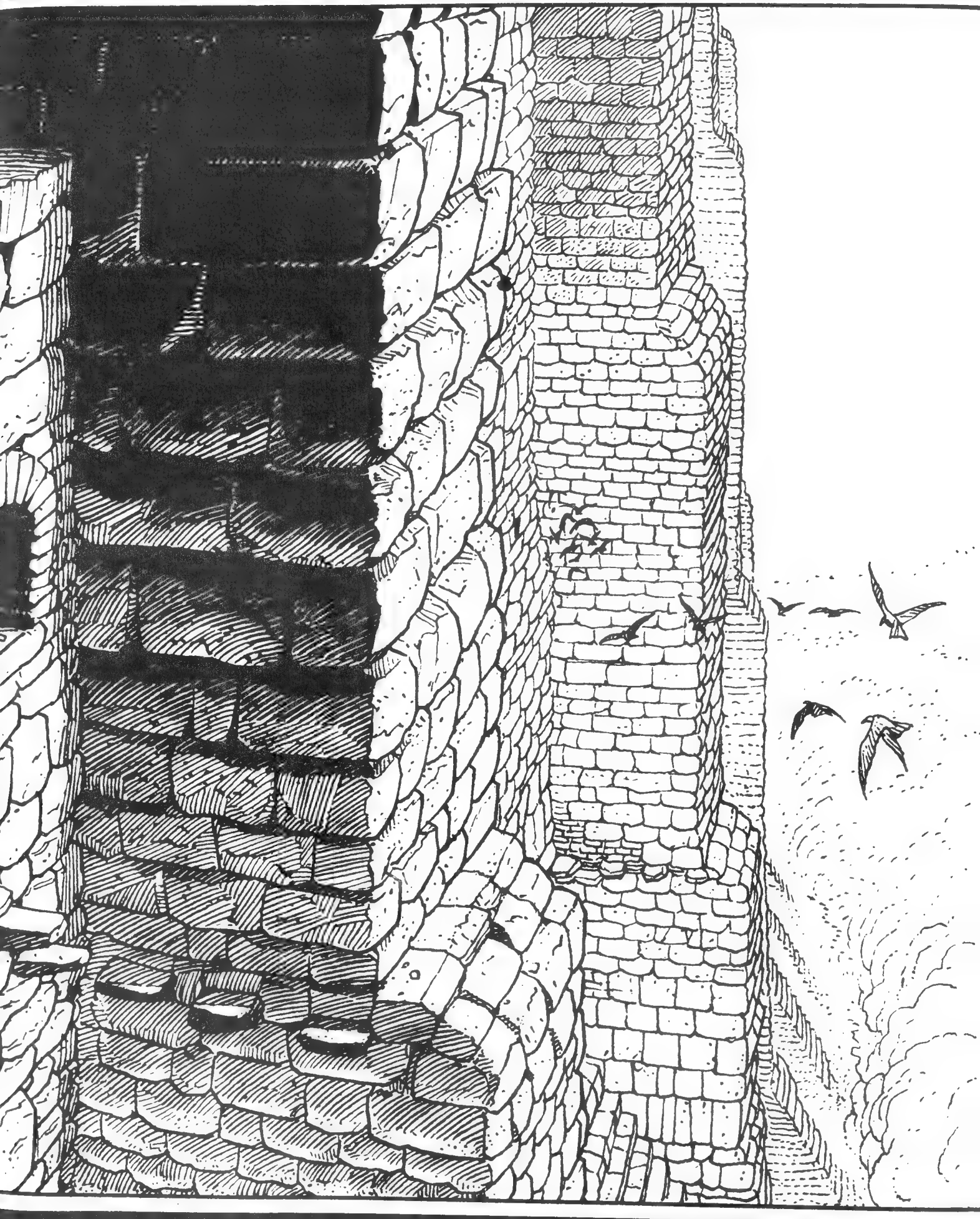

Crisis, what crisis?

Av Jón Sveinbjørn Jónsson

Den lenge etterlengtede krise i fransk seriekunst ser nå ut til å ha slått ut i full blomst: Nå går mye på dunken. Da jeg besøkte Paris i sommer var det spesielt tidsskriftene forleggerne ynket seg over. Det som har utgjort Frankrikes mangeårige suksess med hensyn til B.D. – eller det vi raskt døpte «tegneserier for voksne» i Norge – var tidsskriftsfloraen. Det er denne floraen som nå rammes av økonomisk og kunstnerisk krise.

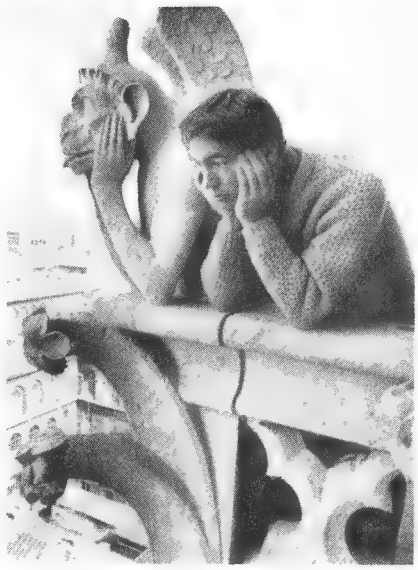

En serieinteressert Paris-besøkende behøver bare å holde seg i Latinerkvarteret. Her ligger seriebutikkene tett i tett, og innenfor en litt større omkrets dekkes også de viktigste serieforlagene. Den store FNAC-butikken lar seg ikke merke med noen krise – album selger fortsatt svært godt. De mindre spesialforretningene omkring boulevardene St. Michel og St. Germain, som *Bouliner, Album* (tre forretninger i strøket) samt Dupuis, vurderer krisa annerledes enn ryktene: Her snakkes det forsiktig om at det ikke lenger utkommer nok spennende og «straight» episk fortellende materiale. Hos *Album* dominerer Hergénostalgien: inntektene baseres nå for en stor del på salg av forskjellige *gjenstander,* som Tintins månerakett i tre størrelser, bilen fra «Tintin i Sovjet», gipsfigurer av Hergés figurgalleri, postkort, silketrykk og emaljerte bilder i gigantformat. Alt sammen selger, og selger til priser mellom 250 og 4000 francs. Bouliner satset i sommer stort på trefiguren fra *Tintin og picaroene,* en gjenstand gjort i et plastmateriale og til minste detalj en tro kopi av den mystiske figuren fra albumet. Resten av omsetningen i disse forretningene er nyheter: album av Martin, Juillard, Denis, Boucq, Varenne-brødrene, Barcelo/Tripp, Yann, Hulet/Bucquoy, Pratt, Brétecher, Manara... Mens kundene venter på de helt store stjernene: Moebius/Jodorowskys bind 5A i Difoolserien (Cappelen, januar 1988), Bilal, Linda og Valentin 13, den nye Arno som nettopp nå startet i *L'Echo des Savannes* og så videre.

Jean-Claude Mézières beklaget seg på spørsmål fra undertegnede om hvorfor det ikke kom mer materiale, at han bare hadde ett hode og ett par hender og at tida ikke strakk til. På samme spørsmål svarte Bourgeon hoderystende og kunne ikke love noe som helst i forhold til *Vindens passasjerer 6* eller *Sortilege des Brumes 3*... Redaktøren hans hos Glénat smilte anstrengt og direktøren forsikret Cappelens mann om at de ikke ville mase, kånsten kom når den kom.

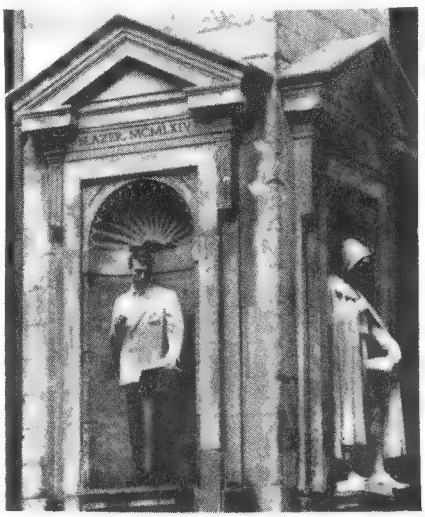

Kvinnfolk og mannfolk

I 1976 begynte Humanoidene et interessant eksperiment ved navn *Ah! Nana.* Eksperimentet var ment å skulle bli kvinnenes seriemagasin. Ansvarlig redaktør var Janic Guillerez, og *Ah! Nana* publiserte Trina Robbins, Chantal Montellier, Nicole Claveloux, Sharon Rudhal, Flenniken, Aline Crumb, Marie-Noelle Pichard – og med mannlige gjesteskribenter som Tardi, Moebius, F'Murr og Macado. Men eksperimentet slapp allerede taket i 1977, siden er det bare Claire Brétecher som har brutt ut av en svært latinsk og mannsdominert forlagsvirksomhet ved å starte egne prosjekter. Flere av kvinnene som debuterte i *Ah! Nana* har siden klart å holde hodet over serievannet: Trina Robbins, Sharon Rudhal og Aline Crumb publiserer fortsatt i amerikansk udnergrunnspresse, Nicole Claveloux og Olivia Clavel veksler mellom tegneserier (en sjelden gang) og rene illustrasjonsoppgaver som bildebøker for barn. Av denne generasjonen er det visst bare Montellier som utgir regelmessig.

Mannfolksida – om vi skal ta den mer nihilistiske og tidvis pornografiske sida ved bransjen i Frankrike – har hele tida vært dekket ved mannfolkbladet *L'Echo des Savannes.* Bladet ble startet i 1972 av Brétecher, Mandryka og Gotlieb – siden kjøpt opp av forlaget Albin Michel, som begynte å utgi tegneserier, siden solgt tilbake til redaksjonen (for en ukjent sum penger, ifølge min hjemmelsmann) og er nå et frittstående månedsmagasin. Utgangspunktet var et satirisk og frekt blad som forholdsvis raskt begynte å kjøre erotisk/pornografisk (hvor går grensen?) materiale. I dag regner redaksjonen seg som utgivere av et rent manneblad hvor tegneseriene er en viktig bi-ting. Det var først da alle omslag på magasinet ble foto-

grafiske «pupper og lår»-bilder, og lesernes egne sider besto av innsendte polaroidbilder av innsenderens kjæreste i striptease-action, at opplaget virkelig ble stort.

Ah! Nana og *L'Echo des Savannes* er begge blader i hvert sitt ytterpunkt av den franske tegneserieutviklingen. Kvinnebladet måtte legges ned fordi publikum bladet var rettet inn mot, kvinnene, ikke utgjorde nok salgspotensiale. Mannebladet går sikkert fordi det satser uhemmet på såkalt mykporno. Men hva med magasinene som ligger midt imellom?

30.000 kjøpere er ikke nok

De mest kjente og retningsgivende magasinene *Metal Hurlant* (start 1975), *Charlie* (start 1969), *Corto* (start 1985), *Circus* (start 1975), *Fluide Glacial* (start 1975), *L'Echo des Savannes* (start 1972), *Pilote Mensuel* (start 1974), *Rigolo* (1983), *Vecu* (start 1985), er alt sammen magasiner både kunder og seriekunstnere gjør regning med når gullalderen i åttiåra omtales. Nå, på tampen av 1987, er det bare fem av ti som har overlevd. Ærverdige *Metal Hurlant* er gått inn. (I skrivende stund, 17. august 1987, forberedes siste nummer.) *Vecu* går inn, *Rigolo* gikk en rask død i møte, Humanoidenes eneste satssssning for barn, *Corto,* skal heller ikke få overleve høstonna, mens Dargauds konsept *Pilote et Charlie* (start 1986) heller ikke skal få oppleve våren.

Hva er så grunnen til slaktet? Den er først og fremst såre enkel, i Frankrike er ikke 30.000 kjøpere nok til å holde et magasin på beina. Lenge ble magasinene holdt oppe fordi tekniske kostnader som fargeseparering, teksting og administrasjon kunne deles på tidsskrift og en senere albumutgivelse. I tillegg kunne kunstnernes honorarer holdes på et rimelig nivå idet kunstneren fikk betalt pr. side i tidsskriftet og i royalties med den påfølgende bokutgivelsen. Etter hvert som markedet plasserte seg med hensyn til solgte eksemplarer, viste det seg at publikum samlet på magasinet og lot albumet fare. Dette er sjefredaktør i *Pilote,* Philippe Melot, sin teori. Hva redaksjonens nye konsept består i, ville han ikke ut med – sannsynligvis det samme som Humanoidenes. De legger ned *Metal Hurlant* for å satse på direktsalg. Moebius tegner f.eks. ikke den nye Difool-serien for serialisering,

men for bokhandelen. Størrelser som Moebius, Bilal, Lauzier, Mézières, Annie Goetzinger, kan klare denne nye formen. Men det spørs om serieskapere som Fred,F'Murr, Crespin, Le tendre/Rossi, Munoz/Sampayo, Arno/Jodorowsky, klarer denne økonomiske ordningen så lett.

Resultatet blir i en overgangsfase en utrenskning av talenter og en betydelig dårligere økonomi for kunstnerne. Framtida vil vise om direktesalget fører til hyppigere utgivelser; nå når kunstnerne produserer tettere – økonomien deres ligger nå helt og holdent i royaltienes svingninger.

Frankrike og Norge

Det er med samme marginer en fransk og en norsk forlegger gir seg i kast med en tegneserieutgivelse. Initialkostnadene er i begge land så store at salg via kiosk (høyt opplag, via distribusjon) er nødvendig for å stable en interessant økonomi på beina. En norsk forlegger kjøper ferdig materiale fra utlandet. Den skapende redaksjonelle jobben er gjort ute, teknisk produksjon ligger klar i form av filmer, omslag og et apparat innstilt på serieproduksjon. Slik blir et fransk albumprosjekt rimeligere å publisere for oss enn det er for den franske forleggeren. Denne situasjonen er også i ferd med å forandre seg: Det at franske forleggere opplever økonomisk krise fører til høyere priser på materialet som tilbys Norge – i tillegg konkurrerer Semics svart/hvitt gjengivelser i *Serie-spesial* og Helgenen, med samme tittel i farger og som album. Seriebevisste nordmenn har en lei vane i å samle på disse bladene. Da er det ikke lenger så interessant med en dyr albumutgivelse. I år er dette bare en tendens, om to år et kritisk faktum. Norske forleggere (som Cappelen, Gevion, Semic og Hjemmet) forbruker en mengde av det materialet franske og belgiske forlag sitter på – tilsiget av nytt stoff er beskjedent og ofte av ringe kvalitet. Den franske krisa når Norge om litt – oppgaven blir å lære av Frankrike: å skape norsk materiale og få det til å selge.

Cappelens utsendte fikk med seg endel album (26 kg overvekt), en T-skjorte med B.D.-motiv, Tintins månerakett og ei klokke med kjente figurer. Men det var liksom ikke noe, i Paris er ikke tegneserier tegneserier lenger... men en avbildning i silketrykk og luksusutgaver av Franquins gamle Viggo-striper utgitt på nytt og pissa på ny flaske fordi mannen ikke produserer mer. Sånn er Leif (og hva sier Bodil?).

Reisende i vinden

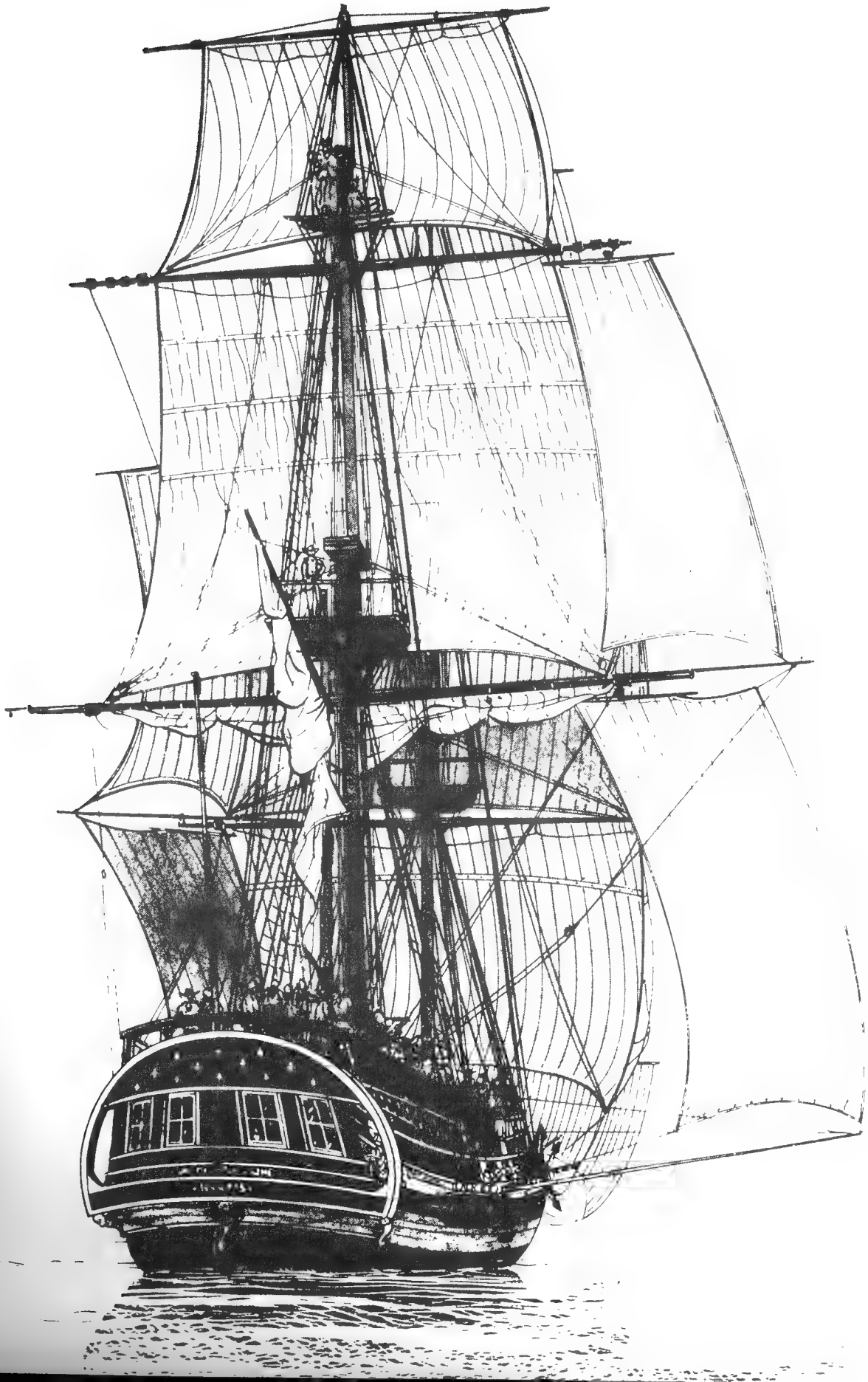

- nåtidens kvinne i 1700-tallets kulisser

Vinden er et symbol på tilfeldigheter. Ingen vet hvor den blåser. Du klamrer deg fast og lar deg drive med stormen – og håper at du overlever. Men vinden kan også avdekke realiteter og sette deg i situasjoner der du må foreta valg. Ofte kan du takke tilfeldighetene for at du får sjansen til å ta standpunkter. Når vinden løyer en gang iblant, har du muligheten til å sette deg ned og tenke før det blåser opp igjen.

Personene i Francois Bourgeons *Vindens passasjerer* driver bokstavelig talt med stormen, over Den engelske kanal til Frankrike, og deretter via Afrikas vestkyst til De små antiller på et av 1700-tallets slaveskip. Tilfeldighetene spiller en stor rolle i denne fem binds tegneserieromanen. Hovedpersonen, Isa, opplever i barndommen en tilfeldighet som kommer til å prege hele livet hennes: Hun blir forbyttet med sin venninne Agnes og vokser opp i et annet, simplere og fremfor alt strengere miljø enn sitt eget. Med denne begivenheten griper vinden fatt i henne, og senere har hun vært dens passasjer.

Men tilfeldighetenes luner lærer Isa å tenke. Paradoksalt nok aksepterer hun ikke at alt som skjer, skyldes slump. Mens vinden kaster henne hit og dit, registrerer hun våkent det som skjer, reagerer, reflekterer og handler. Hun er ingen passiv passasjer med vinden. Tvert imot holder hun et fast og nesten trygt grep om den. Kanskje gir tittelen på serien uttrykk for en defaitisme som ikke gjenspeiles i handlingen.

Research

Bourgeons bakgrunn er allsidig. Blant annet bygger han modellskip, og det var slik ideen til *Vindens passasjerer* oppsto. I 1973 begynte han på en modell av en fregatt fra slutten av 1700-tallet. Han skaffet seg en mengde bakgrunnsmateriale om den tidens skip, og så fant han ut at han ville bruke dette materialet i en tegneserie. «Jeg elsker havet,» sier han. «Havet er et syn som stadig skifter farge. Det har noe med sjel å gjøre – et vindpust, en bevegelse – og en lyd, et ekkorom… Men havet er også en venn, en fortrolig ledsager.»

Man minnes Alexander Kiellands ord om havet som det siste sunne i syn eyk verden…

Bourgeon er selv en dårlig seiler, sier han. Det er de mer poetiske sider ved sjølivet han er opptatt av: –Det som tiltrakk meg ved 1700-tallets flåte, var de enorme trekonstruksjonene, som var som tatt rett ut av et eventyr. – Særlig prøvde han å forestille seg hvordan livet var om bord, «hvordan et menneskes kropp ble formet av dette livet.»

Det tok tid før *Vindens passasjerer* ble realitet. Det skjedde etter en henvendelse fra forleggeren Jacques Glénant i 1980. Bourgeon hadde nesten ikke *forfattet* serier før, men han skrev likevel det første manuskriptutkastet på tre uker. Etter hvert viste det seg at det han trodde skulle bli ett album, utviklet seg til fem, og ennå har han visstnok mer på lager.

Fem kapitler i en roman

Vindens passasjerer er en helhet. De fem albumene fungerer som sekvenser i en film eller kapitler i en roman. Til en viss grad er de helheter også hver for seg, men det fulle utbytte av serien får man bare hvis man leser alle fem bind i sammenheng. Det henvises da også ofte til de tidligere bindene i de senere.

Særlig vises det da til bind 1, *Piken i akterhytten*. Her gis anslaget til hele serien. Anslag er et begrep som brukes i dramaturgien om de aller første scenene i en film. Anslaget er viktig fordi det anslår stemningen i filmen og gir en første pekepinn om hva det dreier seg om. En tegneserie av *Vindens passasjerers* format – både hva kvalitet og omfang angår – trenger også et anslag, og selvfølgelig foregår dette på et skip under dramatiske omstendigheter: En

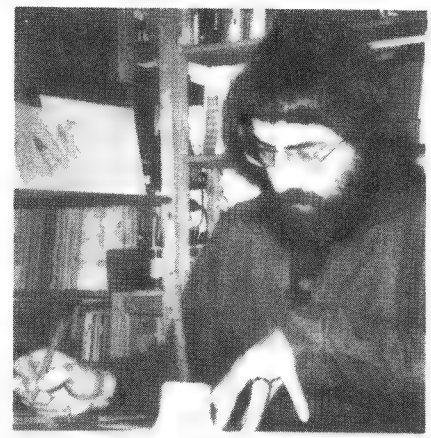

Francois Bourgeon

mann faller over bord og drukner. Episoden har ingen direkte sammenheng med handlingen for øvrig, men den forteller oss at serien foregår til sjøs i et miljø hvor personene er i elementenes vold, og hvor mye dramatisk skjer.

Ellers fungerer bind 1 som en presentasjon av personer, temaer og konflikter. Vi får hele Isas forhistorie og dermed mye av forklaringen på hennes personlighet. Vi ser drapet som hennes kjæreste Hoel begår, et drap som er en følge av Isas forhistorie, og som selv får følger i og med at det utløser hovedpersonenes flukt. Senere er de på flukt gjennom fire bind og over halve verden. Slavehandelen, som er et hovedtema senere i romanen, nevnes imidlertid ikke i første bind, men temaet ufrihet belyses klart i skildringen av Isas oppvekst. Her får vi forklaringen på hennes kritiske holdning til slavehandelen senere.

Album 1 er nok det bindet som lettest kan leses for seg, i og med at historien om Isas og Agnes føres til ende med Agnes' død. Likevel ender albumet med en cliffhanger. Leseren lates i uvisshet om hva som skal skje med hovedpersonene etter at de er tatt til fange av engelskmennene. Altså får Bourgeon oss til umiddelbart å gå løs på bind 2, *Fangeskipet.*

Også her viser anslaget et skip, som riktignok står på tørt land i England og brukes som fengsel. Så foregår da også dette bindet stort sett på og rundt fangeskipet. For øvrig er album 2 en videre presentasjon av personer og temaer. Også her står flukt som et sentralt motiv, først fra fangeskipet og senere videre fra England og Frankrike. Dessuten

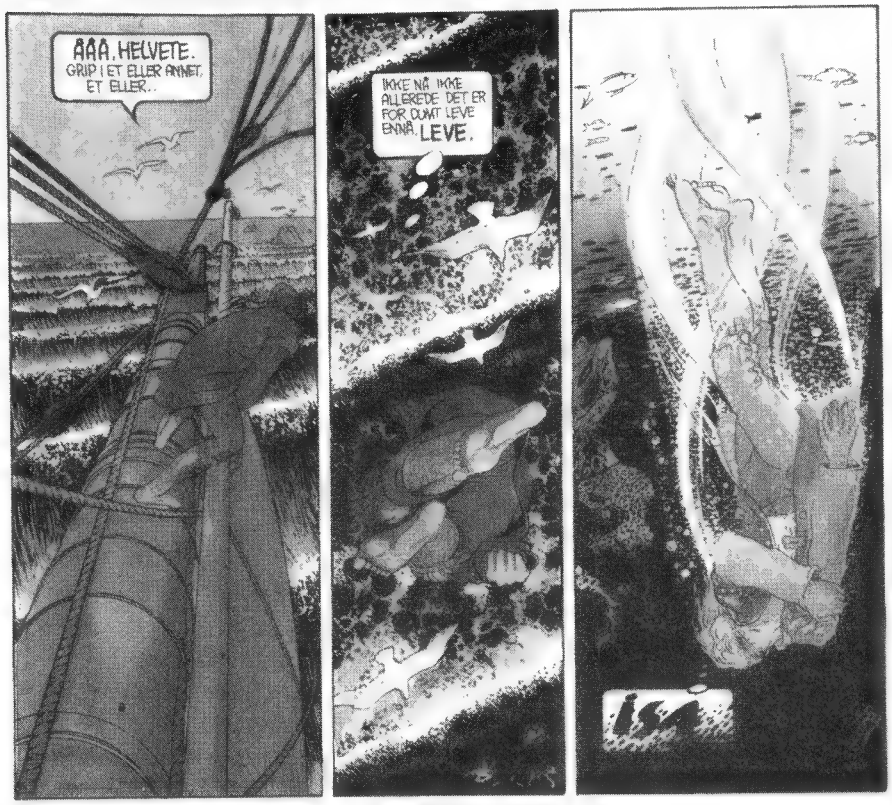

Tilting (loddrett kamerabevegelse). Hoel flykter etter mordet i *Piken i akterhytten*.

møter vi to nye hovedpersoner, Isas engelske venninne Mary og hennes kjæreste John. Selv om albumet inngår i den større helheten og gir en del av stigningen fram mot de bindene som foregår i Afrika (slavehandeltemaet introduseres mot slutten av *Fangeskipet*, er det selv oppbygd som en dramatisk enhet der det ledes fram til et spennende klimaks: flukten over Den engelske kanal. Her gjør vinden og havet seg gjeldende for alvor. Det er midtvinter, stormen raser, og midt under overfarten føder Mary.

Når et barn blir født under så dramatiske omstendigheter, tror leseren at det kommer til å spille en sentral rolle senere. Her lurer imidlertid Bourgeon oss. Enora, som Marys datter blir kalt, er med ett unntak ingen viktig person i bind 3, 4 og 5, men Bourgeon har uttalt at han kan tenke seg å komme tilbake til henne senere.

Afrika

Hele to av de fem bindene kan altså betraktes som en innledning. Fra bind 3, *Handelsstasjonen i Juda*, er vi inne i hovedhandlingen. Anslaget viser igjen et skip, men havet er stille og stemningen humoristisk: Vi opplever seremoniene i forbindelse med passeringen av Den nordlige vendesirkel. Dette anslaget virker påklistret; her må trangen til miljøskildring ha tatt overhånd hos Bourgeon. For den virkelighet bind 3 skildrer, er alt annet enn morsom. Her møter vi slavehandelen, motsetningen mellom svarte og hvite, dekadensen blant de hvite kolonistene, magien som de svarte svarer med, og som de hvite ser på som noe skremmende og ukjent.

Bind 3 er det albumet hvor vi opplever *stigningen* i dramaet. Når albumet slutter, sitter vi igjen med en klase av uløste konflikter: Sekretæren ved handelsstasjonen, Viaroux, er ute etter både Isa og Mary, John er blitt alkoholisert og gal, Hoel er forgiftet av en trollmann, og forholdet mellom svarte og hvite tilspisser seg.

Tittelen som anslag

Tittelen er det første du blir kjent med, enten det nå er en bok, en film eller en tegneserie du skal gi deg i kast med. Derfor kan tittelen fungere som en del av anslaget. Tittelen på hele albumserien til Bourgeon er et slags anslag, og det samme kan i høy grad sies om tittelen på fjerde bind, *Slangetimen*. Den bebuder et klimaks, noe farlig (slange) og konsentrert (time). Et like sterkt anslag utgjør innledningsbildet, som viser Isa og resten av følget på vei over en usikker hengebro.

I løpet av dette albumet løses de konfliktene som ble presentert i *Handelsstasjonen i Juda*. Isa vinner kongens støtte, og kongen sørger for at trollmennene gjør Hoel frisk. John og den kvinnegale sekretæren drukner under en duell etter at John har kidnappet Enora. Slavene lastes om bord, og skipet seiler. Ulykkelige og gledelige begivenheter veves sammen i *Slangetimen*.

Bind 3 og 4 utgjør en enhet, den sentrale delen av hele romanen. *Handelsstasjonen i Juda* gir konfliktpresentasjonen og stigningen, *Slangetimen* gir løsningene. Bindene forutsetter hverandre, men kan muligens leses uavhengig av bind 1, 2 og 5. Men ett viktig tema blir hengende i lufta ved avslutningen av bind 4: slavehandelen. På slutten av fjerde bind får vi en ny cliffhanger: Boisboeuf, kapteinen på «Marie-Caroline», omkommer i en ulykke. Boisboeuf er en viktig biperson, som representerer kynisme, men også ro og sindighet, en garant for at ikke alt flyter *helt* ut. Nå seiler skipet videre under kommando av en forhatt styrmann, med et opprørsk mannskap og hundrevis av slaver som last. I det siste bildet i album 4 avtegner skipet seg mot en blodrød bakgrunn, omgitt av albatrosser. Nettopp albatrossen ble i første bind introdusert som et symbol på kommende ulykke.

gen sluttet

På alle måter forbereder altså Bourgeon oss på en katastrofe i siste bind. Vel er en helhetlig del av historien avsluttet med *Slangetimen*, men de siste tidene forbereder oss altså på mer. Dermed må man lese album 5 også.

Dette albumet bærer tittelen *Svart last*. Anslaget viser skipet i storm og mørke, stadig med albatrossene til stede, og med innskutte bilder av slavene og av Isa som skriver dagbok om «den trykkende atmosfæren som hviler over skipet». Det går den veien vi ante i slutten av forrige bind. Det blir både slaveopprør, tilløp til mytteri, voldtekt og en storm som nær ender i havari. Likevel stilner stormen både figurlig og bokstavelig, og de overlevende når fram til bestemmelsesstedet, en øy i Det karibiske hav.

Som nevnt skulle *Vindens passasjerer* ha vært et enkeltalbum. På dette tidspunkt nærmer Bourgeon seg slutten av femte album, og nå *må* han slutte. Dette gjør han ved å bringe den ene etter den andre av personene rundt Isa ut av historien. Mary blir han «kvitt» på en litt for enkel måte ved å la henne få

Zoom. Oversiktsbilde med innskutt detaljbilde *Svart last)*

brev om at faren er død så hun må reise hjem til England. Når det gjelder Hoel, gjør han et bedre grep rent dramaturgisk. Han griper nemlig helt tilbake til første bind og lar drapet Hoel begikk den gangen, det drapet som satte hele handlingen i romanen i gang, innhente ham. Hoel flykter igjen for å unngå straff. På en måte er ringen sluttet for Hoel: fra flukt i første bind til flukt i siste. Men denne gangen følger ikke Isa med. Hoel flykter ut av serien.

Dermed slutter det hele med Isa ved Det karibiske hav, alene for første gang, og lykkelig, kanskje også for første gang.

To kvinner fra 1980-årene

Når Bourgeon intervjues om *Vindens passasjerer,* dveler han lenge ved sin interesse for historie, sin research for å få alt korrekt til minste detalj, og sin forkjærlighet for sjølivet. Men han poengterer at alt dette bare er en ramme omkring personene, og at det er de som virkelig interesserer ham. Han hevder at omgivelsene former personene, og at kjennskap til omgivelsene gjør det lettere å forstå dem.

Det problematiske er at personer og omgivelser ikke stemmer overens. Paradoksalt nok opererer Bourgeon med en hovedperson som egentlig hører vår tid til. Isa er en moderne kvinne, og det samme kan sies om seriens nest viktigste person, Mary. Begge viser en handlekraft, en selvstendighet og en seksuell bevissthet som sto 1700-tallets kvinner fjernt. Isa er en opprører. Hun protesterer mot slavehandelen og reagerer mot alle forsøk fra menn på å utnytte og undertrykke henne. Som Morten Hesseldahl sier i boka *Erotikk og eventyr,* kan man akseptere Isas personlighet som troverdig, «fordi den er et produkt af en række ubehagelige oplevelser». Dette rokker likevel ikke ved det faktum at vi her har en kvinne fra 1980-årene satt inn i et miljø fra 1780-årene.

Realisme og motsigelser

Bourgeon ønsker å være realist, og han er det også, både i personskildringen og i den nitid grundige miljøskildringen. Når realismen svikter, er det fordi han som nevnt setter personene inn i feil miljø, ja til og med feil århundre.

Likevel fungerer serien. Bare noen ganske få steder, som i innledningen til tredje bind (se ovenfor), tar miljøskildringen overhånd i for stor grad. I det store og hele godtar vi at Isa som en slags sein-sekstiåtter avlegger visitt til 1700-tallet. Hvordan kan det ha seg?

Man minnes Eisenstein, den gamle sovjetiske filmteoretikeren, og hans dialektiske syn på film – og på all annen kunst. «Konflikt er grunnlaget for all kunst,» sa Eisenstein, og hadde rett iallfall for filmens og tegneseriens vedkommende. Nettopp ved å spille på motsetningen melom 1900-tallets mennesker og 1700-tallets kultur får Bourgeon oss til å forstå begge deler. En Isa anno 1980-årene ville ha blitt så alminnelig at hun trolig ikke ville ha vært interessant i det hele tatt. Og hadde serien vært befolket av genuine 1700-tallsmennesker, ville den ha blitt ren historisk dokumentasjon av liten interesse for andre enn spesialister.

Moderne lesere kjenner seg igjen i Isa og setter henne – og dermed seg selv – i relasjon til 1700-tallsomgivelsene. Det at hun sees mot en 200 år gammel bakgrunn, gjør at Bourgeon får framhevet hennes frigjorthet sterkere enn om han hadde latt henne opptre i en handling fra vår tid. Vi forstår de psykologiske konsekvensene av at Isa får en annen oppvekst enn den hun skulle ha hatt. Vi forstår henne også når hun i første bind utbryter «Aldri mer innesperret!». Som antydet ovenfor bygger hennes motstand mot slavehandelen på egne erfaringer – hun levde selv under det reneste slaveri under oppveksten. De for oss fremmede omgivelsene setter altså nåtidsmennesket Isa i relieff.

Tegneserier og film

Ifølge Eisenstein gjelder tesen om konflikt på alle plan i en film. Man utnytter ikke bare motsetningen mellom to scener som settes opp mot hverandre, men også motsetningen mellom sekvenser, mellom elementer innenfor samme bilde, mellom personer, mellom bilde og lyd, og ikke minst mellom bildet og det vi *ikke* ser.

Langt på vei gjelder det samme for tegneserier. Vi ser det klart i *Piken i akterhytten,* der Agnes (den opprinnelige Isa) blir knust under en kanon mens Isa ser på. Agnes' lidelser kommer fram i motsetningen mellom det vi ser (nær-

bilder av Agnes selv) og det vi praktisk talt ikke ser (kanonen). Bourgeon foretar også en «kryssklipping» mellom nærbilder av Isa og Agnes. «Kryssklippingen» forsterker inntrykket av det tvetydige hat-kjærlighet-forholdet mellom de to. (Det synes riktignok som om Isas kjærlighet til Agnes er sterkere enn hatet.)

Det er i det hele tatt mange virkemidler i *Vindens passasjerer* som er hentet fra filmspråket. Formspråket i de to mediene er likt på en rekke punkter; det har ikke minst Gunnar Strøm vist i sin hovedoppgave *Film – Tegneserier – Tegnefilm.* Han kommer der fram til at tegneserier har mer til felles med live actionfilm enn med tegnefilm. Forestill deg for eksempel *Vindens passasjerer* overført til film: Det er helt opplagt at det måtte bli en spillefilm, ikke en tegnefilm.

Likhetene mellom filmspråket og tegneserienes formspråk finner vi blant annet i prinsippene for billedutsnitt, billedkomposisjon og kameravinkler (fugle-, froske- og normalperspektiv). Dessuten kan en serietegner sette bilder sammen slik at det blir en slags kamerabevegelser ut av det. Zoom forekommer også, ja, det fins til og med bruk av dobbelteksponering i tegneserier. Tegneseriekunstnere er påvirket av filmspråket, men det fins også filmkunstnere som er påvirket av tegneserier.

Bent Værge har i *Da tegneserien blev voksen* tatt for seg en rekke filmatiske formgrep i *Vindens passasjerer:*

«Krydsklip, synsvinkelskift, ændret perspektiv, panorering og tilting, nedbrydninger af rammeformer, symbolik og billedmetaforik, flash-back teknik, skiftende lys- og skyggeforhold, zoomteknik med nær-, total- og panoramabilleder, farvelægningen o.s.v. Men nok så vigtigt er det naturligvis altid, at (eller om) disse virkemidler bruges præcist og effektivt med bestemt hensigt – og ikke blot som smart effekt.

Sjældent har man set tegneserie-kunst, der så suverænt opererer med billedvinkler, beskæringer og montageformer, som her i 'Vindens passagerer'.»

I boka *Se på tegneserier* følger Værge opp med å ta for seg konkrete eksempler på filmatiske virkemidler i *Vindens passasjerer.* Eksemplene kan forfleres. Værge viser blant annet hvordan Bourgeon på flere måter gjør bruk av noe som minner om filmens zoomteknikk (eller kamerakjøring). Den enkleste måten å gjøre dette på, er å gå gradvis fra totalbilde til nærbilde, men Bourgeon zoomer også på en mer elegant måte. I et oversiktsbilde kan han nemlig sette inn nærbilder av viktige detaljer i det store bildet. Vi finner også panorering og tilting (horisontale og vertikale kamerabevegelser).

Bourgeon veksler også mellom synsvinkler på en bevisst måte som er vanlig i film, men ikke så vanlig i tegneserier. I bind 4, *Slangetimen,* utnyttes dette i sammenheng med motsetning mellom to personer og mellom det vi ser og det som befinner seg utenfor bildet. Slaven Aouan hever revolveren. Vi ser Aouan fra Isas synsvinkel, og vi (og hun) tror at han sikter på henne. Først etter en lang rekke bilder avslører Bourgeon at slaven i virkeligheten sikter på noe som befinner seg utenfor bildet, og som verken Isa eller vi har sett, nemlig en løve som er på vei mot henne. Enda en motsetning dukker opp – motsetningen mellom det vi *tror* skjer, og hvordan det i virkeligheten forholder seg.

MEN MIN FAR...
HVOR ER MIN FAR?
DEN SOM DE AV TAKKNEMLIGHET NOK BLAN DER SAMMEN MED DERES KJØDELIGE FAR, HAR VILLET SPARE DEM FOR EN OPPRIVENDE AVSKJED. HAN ER REIST TILBAKE TIL PARIS MED SIN DATTER EFTER Å HA BE· TRODD OSS DERES OPPDRAGELSE. ALT ER ORDNET OG BETALT HELT TIL DE BLIR 25 OG MYNDIG.

Ekspressivitet i Isas skildring av sin barndom: Nonnene på klosterskolen fortoner seg som truende rovfugler.

Panorering. «Kameraet» beveger seg fra Isa til fuglen hun skyter, og følger deretter fulgen som faller ned foran føttene til hennes uheldige beiler Viaroux *(Slangetimen)*

DU ADLYDE!
ELLER DU DØ!!
IKKE VÆR LATTERLIG, AOUAN.
OK. SÅ VAR JEG KANSKJE LITT HARD. MEN DE HVITE KOMMER TIL Å DREPE DEG HVIS DU GJØR MEG DET ALLER MINSTE.
YAO! YA! YAO!
AOUAN HER! YAO!
AOUAN DREPE NÅ!

Det vi tror skjer: Aouan vil tilsynelatende drepe Isa...

Flukt

Som nevnt avsluttes *Vindens passasjerer* med Isa ved kysten av Det karibiske hav i slutten av femte bind. Men det er vanskelig å avslutte en tegneserie. Leseren har vondt for å akseptere at historien virkelig er slutt. Man er altfor vant til «fortsettelse i neste nummer». Forfatteren av en tegneserieroman må derfor avslutte samtidig som han holder muligheten for en fortsettelse åpen.

Så også med Bourgeon. Som man skjønner, er flukt et gjennomgående tema i romanen, og på slutten er to av personene fortsatt på flukt: Hoel stikker av for å unngå sin straff, og det samme gjør Alihosi, Isas slavinne, som var en av lederne for opprøret i femte bind. Leseren sitter igjen med ubesvarte spørsmål om hvordan det går med dem, og med de andre personene. Finner Hoel og Isa tilbake til hverandre? Hvordan går det med Mary og Enora når de kommer hjem til England? Fullfører Isa den rapporten hun skriver om slaveriet? Spørsmålene er mange nok til at Bourgeon, om han vil, kan ta fatt på flere album om vindens passasjerer og om havet som vet så vel å gi, for alltid å ta tilbake. Og høyst sannsynlig kommer TEGN på sin side tilbake til Bourgeon.

... og det som i virkeligheten skjer: Det er en løve Aouan sikter på. Han vil altså tvert imot redde livet hennes *(Slangetimen)*.

Litteratur

Daubert, Michel: «Interview med Francois Bourgeon», i den danske utgaven av *Slangetimen. Carlsen if 1982.*

Hesseldahl, Morten: Erotik og eventyr – om sex i tegneserier. Stavnsager 1986.

Leigaard, Jens og Finn Wraae Paulsen: *Personskildring i tegneserier.* Stavnsager 1984.

Strøm, Gunnar: *Film – Tegneserier – Tegnefilm.* Hovedoppgave i filmkunnskap, Universitetet i Trondheim 1984.

Vinterberg, Søren: «Eländet och värmen. Bourgeons resande med vinden», i *Bild och Bubbla* 5/1982.

Værge, Bent: Da tegneserien blev voksen. Præsentation af kvalitetstegneserier. Stavnsager 1983.

Værge, Bent: *Se på tegneserier.* Stavnsager 1984.

Research og anslag av Jon Gisle

Tidssprang og romantikk

– «Linda og Valentin», agenter i tid og rom

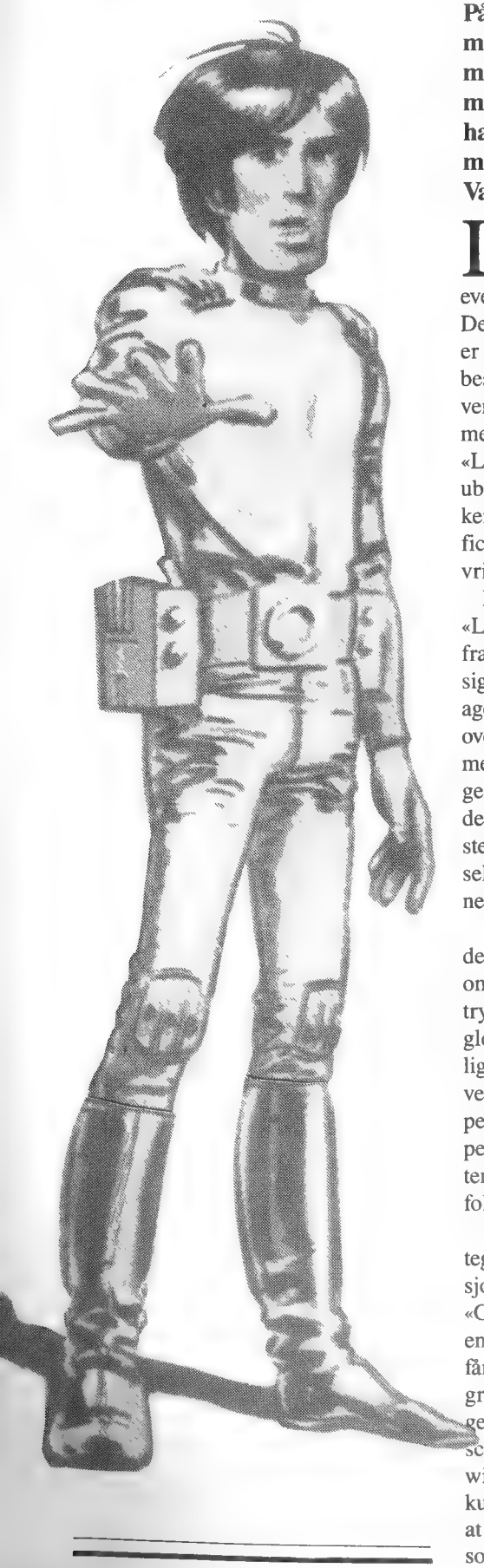

På stranden i Vest-Jylland i Danmark har Tore Feiring feriert med kone og barn. Mellom svømmetakene og en bajer eller to, har han sittet og grublet på hva han mener om tegneserien «Linda og Valentin», som nå utgis på norsk.

Linda og Valentin» er det norske navnet på Mézières og Christins eventyrserie «Laureline et Valérian. Den er hittil kommet i 13-14 album og er av enkelte blitt betegnet som verdens beste science fiction-serie. Om det er verdens beste skal man være forsiktig med uansett hvem det gjelder, men «Linda og Valentin» har utvilsomt sin ubestridte sjarm; historiene er overraskende gode og selv innbitte science fiction-fans vil kunne finne noen nye vrier på gamle mønstre.

Det som er gjennomgangstemaet i «Linda og Valentin», bevisst eller ikke fra skapernes side, er det følelsesmessige forholdet mellom de to romtidsagentene. Forholdet har utviklet seg over tid, og blir på den måten en kommentar til kjønnsrollemønsteret hos dagens unge mennesker. I hvert album er det dette som skaper en *underliggende* stemning og atmosfære i handlingen, selv om handlingen i seg selv er spennende fortalt og tegnet.

Med sine halvkårikerte tegninger i delvis realistiske, delvis fabulerende omgivelser, har Mézières klart å uttrykke hovedpersonene i raseri, ømhet, glede og etter hvert et komplisert kjærlighetsforhold, som særlig blir framhevet i de to siste albumene. Den svenske pedagogen Lars Peterson har noe respektløst kalt dem for «to strålepistolviftende barbiedukker i aluminiumsfolier».

Hvor andre science fiction-tegneserier har en tendens til å bli reaksjonære på grunn av voldsglede og et «God Bless America»-opplegg foruten en fremstilling av kvinnekjønnet som får en gjennomsnittsnordboer til å grøsse, er «Linda og Valentin» av mange blitt framstilt som venstresidas science fiction. Hvor utpreget «left wing»-seriene gir uttrykk for kan diskuteres, men det er vel mer sannsynlig at det er de andre serienes manglende sosiale engasjement som gjør det så lettvint å stemple «Linda og Valentin».

«Linda og Valentin» skiller seg ut fra mengden i sin genre og står igjen som et positivt unntak. Kvinnen Linda framstår som den sterke, reflekterende og moralske i forhold til sin følgesvenn Valentin, som i utgangspunktet er og blir en tradisjonell actionhelt, om enn med stadig manglende likevekt, selv om han er en handlingens mann som bare gjør hva han får beskjed om av sine øverstkommanderende.

Og deres ordrer kommer fra Calaxity, hovedkvarteret i planetens Jordas imperium. Kalenderen viser et stykke inn i framtiden: ca. år 2720 e.Kr. «Linda og Valentin» har funksjon som romtidsagenter, og med et enestående romskip som gjør det mulig å foreta sprang i tiden og over store avstander i verdensrommet. Dette gir dem en unik mulighet til å passe på at ingen kludrer med Jordas eller andre planeters historie eller utvikling. Men deres overlegne tekniske forsprang fører også til konflikter i møter med mer primitive samfunn. Valentin har vanskelig for å forstå at Jordas interesser ikke alltid er de riktige. Og hvis han tviler, så har han uansett sine ordrer. Da er det som oftest Lindas mer taktiske, smidige og intuitive evner som rydder opp, til Valentins lettelse.

Valentin treffer faktisk Linda på en av sine tidsreiser. Det skjedde i den aller første Valentin-historien, som gikk i føljetongbladet *Pilote*. Valentin er på jakt etter den skumle Xombul, og havner tilbake i Frankrikes middelalder. Der har Xombul skaffet seg kunnskap fra middelalder-magi, og lært seg hvordan man kan skape uhyrer og marerittmonstre av vanlige mennesker. Kunnskapen skal han benytte for å få makt over Galaxity. Når det ser som verst ut for Valentin, får han hjelp av den søte middelalderpiken Linda.

Lesernes respons på henne var så positiv at skaperne lar Valentin ta henne med seg tilbake til framtiden, under den begrunnelse at hun ikke kan bli i sin nåtid med den kunnskapen hun har tilegnet seg. Fra da av har Linda tilkjempet seg en stadig større plass i serien.Mon tro om hun ikke nå er den egentlige hovedpersonen.

Mézières nektet lenge å utgi den førs-

te serien som album, men den ble til slutt tatt med i en retrospektiv antologi med nye og gamle ting, bl.a. utgitt på dansk Fortællinger fra rummet (Carlsen Comics, 1986). Det atypiske ved Mézières og Christin er at i deres albumproduksjon glimter illustreringen av sex med sitt fravær. Men kanskje noe av det sterkeste ved denne serien er at man ikke savner det heller. Forholdet mellom de to er utsøkt skildret av tegnerens strek (og hans søster, Tran-Lê, som står for farvene). Så gode venner som man etter hvert er blitt med «Linda og Valentin», ville man sikkert ha følt seg som en kikker om noe hot skulle dukke opp. Forfatteren Christin har uttalt at «novellene jeg skriver gir meg utløp for mine mer 'skitne' fantasier». På den annen side er «Linda og Valentin» først og fremst en barne- og ungdomsserie.

Skapelsen av «Linda og Valentin»-albumene har vært en langsiktig affære. Den første episoden kom så tidlig som i november 1967. Det har tatt omlag tyve år å skrive og tegne bortimot 14 album. Mézières'styrke er visualiseringen og hans fantasi, hvor bakgrunnen er like viktig som forgrunnen. Det siste være mennesker eller merkverdige framtoninger som finnes omkring i universet. Hele ruten er med på å fortelle historien. Alt er vesentlig. Både tegner og forfatter fortjener at man har god tid når man leser.

Serien har gjort det ukjente i hele galaksen kjent.

«Linda og Valentin» kronologisk

Alle eventyrene er blitt utgitt på dansk. Semic i Norge har utgitt to album, og nå har Cappelen begynt sin utgivelsesserie. I tillegg til de ordinære utgivelsene har Carlsen Comics også utgitt antologien «Fortællinger fra rummet» og et album i mindre format med noveller hvor kun Valentin opptrer, «Ad rummets veje».

Storbyen der druknede (1970) er kommet ut på norsk i vår (se anmeldelse i TEGN 4/87). Handlingen foregår hovedsakelig i New York og delvis i Yellowstone. Katastrofen har skjedd, storbyen har druknet. «Linda og Valentin» drar tilbake til 1986 (!) for å finne skurken Xombul, som møter sitt endelikt.

De tusende Planeters Imperium (1979) handler om et imperium i forfall, ledet av fortapte romfarere fra Jordens fortid, som vil hevne seg på den nåværende jordiske sivilisasjonen.

Veien fra vennskap til kjærlighet kan være brogete og vanskelig.

Landet uden stjerner (1972) er en historie om kjønnskamp, og her er bokstavelig krig mellom menn og kvinner som foregår på innsiden av en planet, og hvor «Linda og Valentin» havner på hver sin side. Med litt godvilje kan serien tolkes som et innlegg i likestillingsdebatten.

Velkommen til Alflolol (1972) er en krass kommentar til det moderne samfunn og dens teknologis utbytting av urinnvånerne. Forholdet Linda/Valentin begynner å utvikle seg.

Herskerens fugle (1974) er en historie om opprør mot ekstrem psykologisk undertrykkelse av et helt folk.

Skyggenes ambassadør (1975) er nylig utgitt på norsk av Cappelen. «Linda og Valentin» er livvakter for en ambassadør. Både han og Valentin» forsvinner, og Linda må ta opp jakten. I denne historien dominerer Linda, og heretter tar hun mer og mer over. Mézières betegner historien som sin beste til dags dato.

I den falske verden (1977) gjelder det å oppspore hvorfor gale historiske hendelser ligger utlagt på gale tider. Mézières kan briljere med miljøskildringer og leke seg med historiske hendelser. Albumet ender i en replikk i et maleri av Renoir. Christin gir kvinnebevegelsen et solid spark, men i neste album gir han igjen hos mennene ved å redusere dem til avlsdyr.

Jævndøgnets helte (1979) gir også sitt mot ismene, som kapitalisme, kommunisme og mystisisme. Her er det tre supermakter (supermenn) som skal kjempe om prisen om å få besvangre en superkvinne og avle en million barn. Valentin kommer sist og vinner. Linda blir rasende.

I Metro Chatelet, retning Cassiopeia (1980) og **Brooklyn Station, endestation Kosmos** (1981) er et dobbeltalbum hvor «Linda og Valentin» jakter etter noen energivesener fra framtiden, som kan true Jordas historie. Her, hvor Linda kler seg som forførerske i bondage, er handlingen lagt til nåtiden, vårt århundre. Linda er forresten ikke helt blid på Valentin her heller. Semic har utgitt disse to albumene i sin gamle albumserie.

Spøgelset fra Inverloch (1984) og **Tordenkilen fra Hypsis** (1985) er som de to forrige historiene mer voksenserier enn barne- og ungdomsserier. Historiene er lengre og mer komplekse. Her går det ut på å finne ut hvem som ønsker å radere ut hele Galaxity. Hvem? Jo, Gud selv, framstilt som en Mafia-boss. Jesus, som en hippie med trekkene til Steven Spielberg. Den Hellige Ånd, som en flyvende enarmet banditt hvor logikken og etikken er noe frynsete.

Til venstre Jean-Claude Méziéres, tegner til høyre Pierre Christin, forfatter

Jean-Claude Mézières, tegner og fotograf, og Pierre Christin (også kalt Linus), er henholdsvis tegner og forfatter bak serien. Utenom dette arbeidet er Christin professor i journalistikk og underviser ved et universitet i Frankrike.

Mézières' bakgrunn er nesten identisk med en hvilken som helst fransk seriemaker med kunsthåndverksskole i Paris i siste halvdel av 50-tallet. Mézières var der klassekamerat med både Patrick Mallet og Jean Giraud. Fiendtligheten mot tegneserier var stor. Det var å onanere inne i hodet sitt!. Forøvrig en meget treffende beskrivelse.

Sammen med sine to klassekamerater tegnet Mézières for det katolske bladet *Coeurs Vaillant.* Senere dro han til USA. Der traff han en barndomsvenn av seg, Christin, som han hadde vokst opp sammen med i samme gate. Christin hadde litterær utdannelse fra Sorbonne-universitetet i Paris, og underviste nå i fransk ved et universitet i Salt Lake City. Mézières overvintret hos Christin, og sammen laget de sin første felles serie, som de via Giraud fikk på trykk i *Pilote.* Grunnen for samarbeidet var gitt.

Da de vendte tilbake til Frankrike, skrev Christin en del historier til flere andre tegnere, bl.a. Giraud, uten at det ble noen kommersiell suksess. Det samme problemet hadde Mézières, hvor både tegningene og historiene ble oppfattet som for sofistikerte for datidens smak. De ble enige om å fornye samarbeidet. En mengde alternativer ble diskutert, og de bestemte seg for science fiction, «for der kan man tegne og fortelle hva som helst». Den første episoden ble trykt i *Pilote* og ble en suksess. Velkommen til «Linda og Valentin»s kronglete, men vakre eventyr.

Ibsen som tegneserie – eller tegneserie som Ibsen

Kort møte med Tor Bomann-Larsen

Norges mest produktive og ambisiøse tegneserietegner noensinne – Tor Bomann-Larsen – er aktuell igjen. Siste bind i trilogien om Fridtjof Nansen, «Drama i Bayern», er klar for utgivelse. TEGN har tatt en titt bak kulissene og sneket seg til en rask verdenspremiere på egne sider.

Lenger ut trykker vi et utdrag fra den rykende ferske «Drama i Bayern», sannsynligvis Tor Bomann-Larsens beste til nå. Det er en kunstner i fortsatt vekst. Men det er ikke den eneste grunnen til å sette en oppmerksom rød strek under navnet. Nylig utkommet er en farveserie utgitt i forbindelse med Det Norske Arbeiderpartis 100 års-jubileum. Tor Bomann-Larsen har skrevet et spenstig manus, mens Hilde Diesen (forøvrig Bomanns kone) har tegnet og malt.

«Barneår» heter heftet, trykket i et høyt opplag med tanke på skolen. Innholdet er ikke partipolitisk, men følger gjennom fire kapitler fire årstall – 1887, 1920, 1952 og 1987 – som skildrer fire distinkte tidsepoker, sett gjennom barns øyne. Heftet, som ligger i et spennende skille mellom tegneserien og billedboken, skildrer først og fremst en historisk progresjon. Men de fire kapitlene står som tematiske noveller med lune, mellommenneskelige poeng. Ikke minst Hilde Diesens vakre tegninger er med på å binde fortelling og stemningsinntrykk sammen til en sterk helhet.

I sommer ble Tor Bomann-Larsen politisk tegner i Senterparti-avisen Nationen. Hver dag står hans stramme satirer i betonguthugget strek. Bomanns stil er hans fremste våpen, og er med på å føre norsk tegneseriekunst videre i sin fra før av sterke tradisjon. Også utlandet – hvor norske tegnere av Bomanns kaliber har gjort seg bemerket tidligere – har fått øynene opp. Bomann var en av tolv norske avistegnere som var innbudt til utstillingen «Vassa streck – Norska tidningstecknare idag» ved Stadsbiblioteket i Göteborg 21.8–13-9 i år.

Som om ikke det var nok, er hans seriealbum så smått begynt å bli oversatt. I første omgang i Danmark, hvor «Fridtjof & Hjalmar» (som Bomann tidligere i år fikk Kultur- og vitenskapsdepartementets premie for årets beste tegneserie for) er blitt kalt «Parfymeduft i polarisen» hos Carlsen Comics. Nå har et annet dansk forlag meldt interesse for «1905».

Kronologisk sett går Bomanns album bakover. Det første er det siste. Men det er likevel en indre tematisk og logisk utvikling. En figur som spiller en ikke helt ubetydelig rolle i «Fridtjof & Hjalmar», er Elisabeth av Østerrike-Ungarn. Foruten å benytte Ludwig den IIs slede i polarisen er hun også en ån-

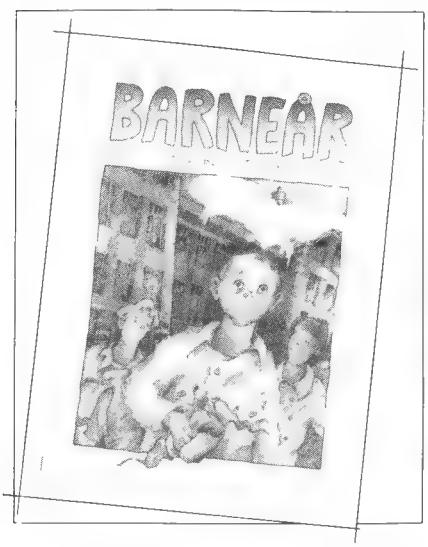

Tor Bomann-Larsen. Foto: Agnes Moxnes

delig som kjødelig slektning av kongen. Det er her man får den første konfrontasjonen mellom superhelten Fridtjof Nansen og Wagnerhelten Ludwig. I Bomanns siste album vil det vise seg at forbindelseslinjene er tettere enn som så.

«Drama i Bayern» er tidsmessig i begynnelsen av Nansens karriere. Han er i Tyskland for å samle økonomisk støtte til sin skiekspedisjon over Grønland, – og blir sugd inn i den åndelige galskapen rundt Ludwig den IIs teatralske liv. Et liv som ikke er mindre melodramatisk når den nærmeste naboen er Henrik Ibsen. Psykologi, mystikk og ikke minst galskap er tidens store samtaleemne, et emne som også preger kunsten. Henrik Ibsen er intet unntak. Hvem er gal og hvem er ikke står sentralt i hans nyskrevne skuespill «Rosmersholm». Og hele «Drama i Bayern» blir en bokstavelig dramatisk som humoristisk omskrivning av «Rosmersholm». Skikkelser som Ludwig den II, Fridtjof Nansen, Nietzsche, Strindberg med flere er like inntil forveksling med Ibsens persongalleri. Hele «Drama i Bayern» er da også genretro lagt opp som et genuint drama med fem akter.

Med unorsk frekkhet virvler Bomann historiske realiteter og ditto kjendiser opp mot hverandre og kommer fra det med æren og smilet i behold. Det er en liten brannbombe han kaster. Vanligvis har man tolket Ibsen ut fra en helnorsk samtid. Det er et syn som er grunnleggende i Harald og Edvard Beyers standardverk «Norsk litteraturhistorie» (Oslo 1978). Bomanns innfallsvinkel er en helt annen.

Henrik Ibsen, slår Bomann fast, levde ikke i Norge, men bodde midt i Europa med Ludwig den II. som så å si nærmeste nabo. Han spilte sine stykker på kongens teater. Det var Tyskland som var Ibsens reelle scene. Det var der han hadde sitt internasjonale gjennombrudd. Det var der han var stor. Det er klart at Ibsen først og fremst var europeer. Internasjonalt sett ble han sikkert oppfattet som tysker...

–Norge har jo alltid hatt sterke kunstneriske forbindelser til Tyskland...

–Riktig. Norge har helt andre kulturelle forbindelseslinjer til Tyskland enn til for eksempel England og USA. Det var jo bare krigen og nasjonalsosialismen som satte en stopper for det fruktbare forholdet. Jeg synes det er tragisk, særlig siden alternativet ikke er større å skryte av. Det er utrolig hva vi suger til oss vestfra, mens man knapt nok aner hva som skjer i Europa. Eller Øst-Europa for den saks skyld. Men jeg går den vegen.

–En annen interessant veg, tilnærmingen til teateret?

–Dette er fascinerende. FOr det første; man har alltid diskutert forbindelseslinjene mellom tegneserier og film av opplagte grunner. Men jeg er av flere årsaker mer interessert i forholdet mellom teater og tegneserier. Noe av det som gjør tegneserier spennende for meg, er nettopp den *illusjonen*. Det at man kan skape en verden og sette figurene i gang. Å skape en illusjon av liv som jeg er ene og alene regissør for, uten en eneste innblanding fra andre. Ingenting som kan komme mellom meg og resultatet. Jeg har dessuten alltid vært fascinert av Ibsen, også som lesedrama. Her har tegneserien mye å hente. Jeg er opptatt av tekstens oppbygning, men det har også noe med teaterets bruk av rollegalleri og figurenes konstellasjon å gjøre. Titteskapeffekten er heller ike uinteressant.

Når vi kommer til det komplekse forholdet mellom teater og virkelighet, som jeg kjører på i «Drama i Bayern», så ligger denne tematikken nærmest innebygget i en spennende figur som Ludwig den II. Den mannen opphevet faktisk skillet mellom teater og virkelighet. Han bygde sine teaterkulisser i virkeligheten og kledde seg i kostymer. Han var en Hermansen, men av et helt annet format.

–En som virkelig fikk terrenget til å stemme med kartet?

–Nettopp. Han var konge og han hadde makt til å skape en perfekt illusjon og han gjorde det! Inntil det sprakk...

–Han gikk i vannet? Druknet?

–Som Rosmer i «Rosmersholm». Det er det som er min idé. Ludwig gikk i vannet sammen med sin psykiater. Tidspunktet vi snakker om er 1886. Da kommer «Rosmersholm» ut. Da går Ludwig i vannet. Da er Nansen i München, eller iallfall på sin europeiske turné. Og Nietzsche og Strindberg befinner seg i det samme geografiske området. Det er ingen tilfeldigheter her. Det er slik jeg har greid å få det hele til å gå opp.

–Det er store vyer du jobber med. Jeg tenker på «Hamlet» hvor det også var flust med galskap og drukning...

–Ja, selvsagt. «Rosmersholm» er et overgangsdrama for Ibsen til det symbolske og psykologiske teater. Det er fortsatt et politisk drama slik dramaet om Ludwig er et politisk drama. Det var en politisk realitet som til syvende og sist presset ham i vannet. Som det er et symbolsk drama – et skjebnedrama. Det er mye tidsånd som ligger her og svever over vannet.

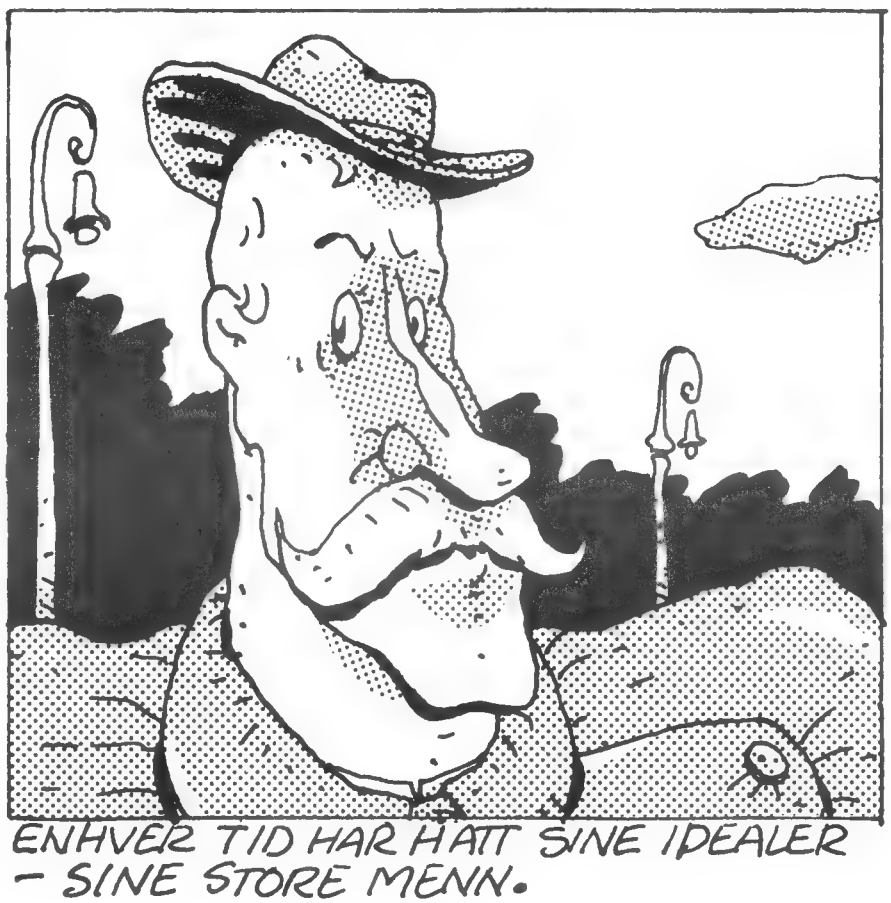

–Du har sans for dette. Også som satirisk tegner har du et nært forhold til de kongelige...

–Jeg skiller meg kanskje fra de fleste norske tegnere ved at jeg har ganske mye satire på kongehuset. Det har med det å gjøre at jeg anser dem for å være en viktig del av det norske samfunnet. Prøv å tenke deg Norge som republikk. Du klarer det ikke. Monarkiet og ikke minst det som skjedde i 1905 og siden, er en slik selvfølgelig del av Norges identitet. Det er helt klart at det ikke er

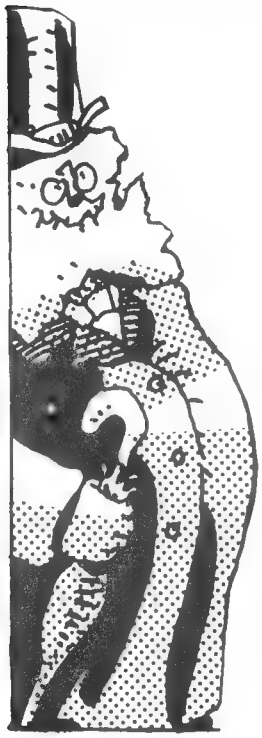

noe overflatefenomen. Hvis vi hadde brutt fullstendig med Bernadottene og valgt den mest sannsynlige som president, nemlig Fridtjof Nansen, da hadde situasjonen vært en helt annen.

–Men det skjedde ikke.

–Nei. I dag er vi monarkister alle sammen. Når Theo sier vi vil ha republikk, men med Harald som president! – da er det til de grader komisk... Det er helt latterlig av SV å fremme republikken som forslag, det er demonstrativt å distansere seg fra det norske folk. Det er mangel på politisk skjønn. Skal vi velge president, så velger vi faen ikke Harald! Jeg mener, enten er man kongelig eller så er man det ikke. Som kongelig velges man rett og slett ikke til... for eksempel til visepresident slik som med Sonja. Dét tenner min satiriske nerve!

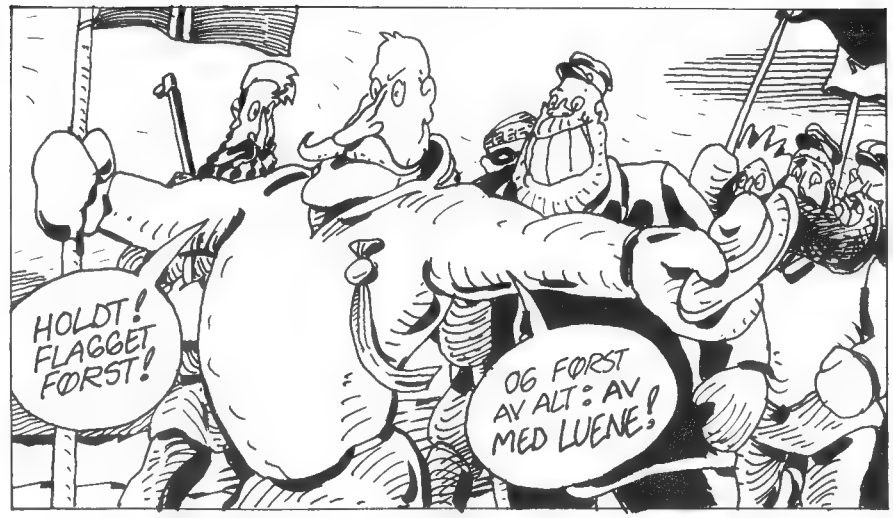

–Du har en utsøkt glede av å angripe norskheten i vårt nasjonale liv. Det har jo vært folk som har følt seg truffet av «Fridtjof & Hjalmar»...

–Det går jo på et nasjonalt felleseie: det angår oss alle og treffer oss alle. Det er når figurer *avspeiler* noe at de blir virkelig interessante. Enten det er en politiker fra en eller annen bevegelse, eller om det er Fridtjof Nansen som står for dannelsen av et ideal. Men Nansen var en helt unik skikkelse. Det har noe med vekselvirkningen mellom historien og personen å gjøre; akkurat det tidspunktet han brøt igjennom, personens modning, og selvsagt det formatet han hadde.

–Jeg synes å huske at da han var gammel, og to skistaver for lengst var blitt vanlig, insisterte han på å bruke én...

–Jo, selv om jeg har sett ham gå med to på slutten, så holdt han lenge på den ene. Det er morsomt dette, for det aller siste han skrev handlet om skismøring! Han holdt tråden helt til den siste slutt: «Tresorters glideegenskaper på sne» eller noe slikt!

–Det er vel vanskelig i dag å forstå hvor sterkt han må ha stått i folks bevissthet?

–Det har nok noe med tempoet i tiden å gjøre. Nansen var en supermannsskikkelse, ikke minst i fysisk forstand. Han var på høyde med sin tid svært lenge. Hans prosjekt med Fram mot Nordpolen var den første virkelige internasjonale satsningen av den norske stat. Jeg tror det var den psykologiske forutsetningen for 1905. Det var første gang Norge gjorde noe på den globale arena som det sto respekt av. Da holder det faen ikke med åndsliv. Da må man trå til med armer og bein!

Jeg var hos utenriksminister Stoltenberg nylig og lagde en tegning av ham. På veggen i det kjempestore kontoret hang det kun ett portrett. Det var Fridtjof Nansen! Tror du dét er en tilfeldighet?

–Ikke nå lengre.

Finn Bjørklid

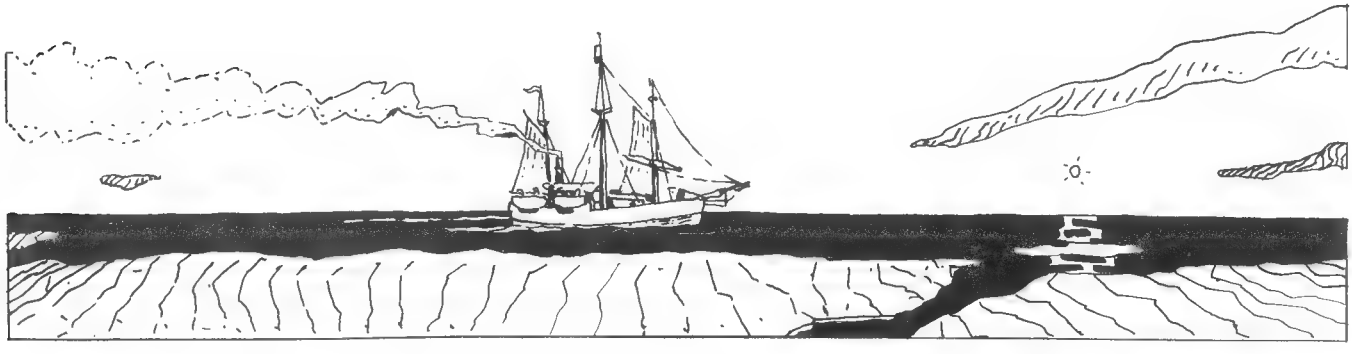

1. utdrag – «Foran Residenztheater...»

EN AV DE SISTE DAGER I MAI, 1886, ANKOMMER DEN ENNÅ UKJENTE NORDMANNEN, FRIDTJOF NANSEN KONGERIKET BAYERNS HOVEDSTAD MÜNCHEN.

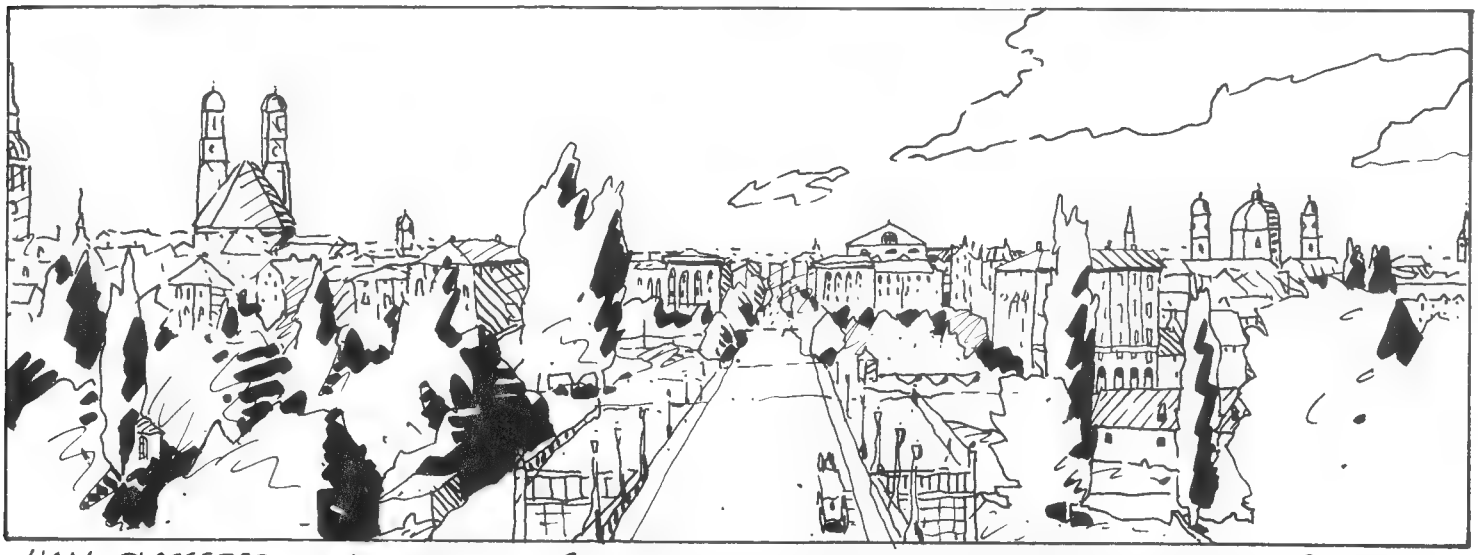

HAN PLASSERER SIN BAGASJE PÅ ET RIMELIG PENSJONAT OG BEGIR SEG OMGÅENDE TIL SITT MÅL I MAXIMILIANSTRASSE, NUMMER 32. HER BLIR HAN MØTT MED EN BESKJED

OM AT DR. IBSEN IKKE ER TILSTEDE. HAN OVERVÆRER I ØYEBLIKKET EN

PRØVEOPPSETNING PÅ SITT ENNÅ UPUBLISERTE DRAMATISKE VERK, ROSMERSHOLM.

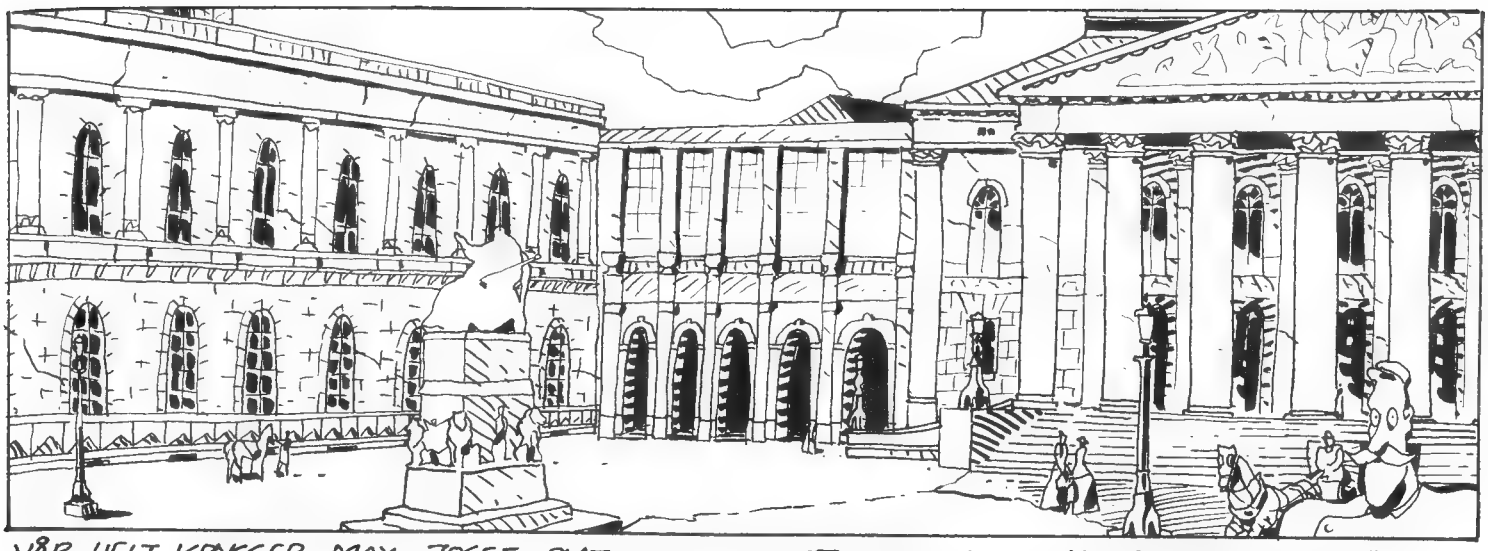

VÅR HELT KRYSSER MAX-JOSEF-PLATZ MED HOFFTEATERET HVOR HANS BERØMTE LANDSMANN HAR HØSTET SÅ MANGE TRIUMFER OG TAR VEIEN INN MELLOM DET VILLNISS AV

BYGNINGER SOM TILSAMMEN UTGJØR DET KONGELIGE SLOTT. HER BLIR HAN STANSET FORAN INNGANGEN TIL DET GAMLE RESIDENZTHEATER.

2.utdrag – «Disse slimåler...»

HVA ER DETTE FOR EN SNURRIG MANNSLING ?
DET ER SIEGFRIED – MIN TAPTE DRØM.
MEN DENNE KROPPEN DA ? – SER UT SOM EN SLIMÅL I KAMP MED MIKROSKOPET.
DET ER DRAGEN I KAMP MED SIEGFRIED.
O WAGNER – ELSKEDE ! HVA SKULLE IKKE VI HA SKAPT !
JEG VILLE BYGGE ET TEATER I HJERTET AV MIN HOVEDSTAD, ET TEMPEL TIL ÆRE FOR DITT VERK !

MEN DRAGEN - DISSE ILLEGITIME, DEMOKRATISKE PLYNDRERE AV EN KONGES VERDIGHET - DISSE FORNEKTERE AV GENIETS UKRENKELIGHET, AV KONGEMAKTENS UBESTRIDTE RETT, DE TVANG MEG I KNE... DISSE...
DISSE SLIMÅLER!
SLIMÅLER?
JEG VILLE ADLE MENNESKENE.... MEN DE TVANG MINE DRØMMER INN I FJELLENE SOM KVEG PÅ BEITE.
LANGT FLERE SKULLE TREKKE TIL FJELLS.
OG NÅ, NÅ HAR DE SENKET SITT KVELENDE TEPPE AV SLIM OVER MINE UFULLENDTE BYGGVERK. DE HAR SLEPT MINE HELLIGSTE DRØMMER FREM FOR SKAFOTTET!
SIEGFRIEDS TOT OG SÅ, TEPPEFALL!
PÅ DERES SUNNHET!
SKÅL!

ANMELDELSER
Kritikk, ros og slakt

Fantastiske GAZ

På samme måte som Tor Bomann-Larsen har en udiskutabel stilling i Norge som vår fremste serietegner som vet å mikse underholdning med avantgarde i en utsøkt kvalitetsblanding, har Sverige en *rising star* i den bråmodne Joakim Pirinen. Om seriekunstnere i en utopisk framtid vil bli kandidater til Nordisk Råds kulturpris har både Norge og Sverige hver sin kandidat klare.

Sverige har et utsøkt serietidsskrift ved navn *Galago*. Det inneholder det meste. I egen presentasjon er det «uhederlig svensk satire, merkelige fotografier, karikaturer, autentiske bilder og avslørende tekster, men framfor alt finnes originalserier av de beste svenske serietegnerne. Alt sammen i en herlig blanding som redaksjonen stadig forsøker å gjøre verre.» Joakim Pirinen er en av redaktørene.

I *Galago* har Pirinen kjørt ut sine serier for første gang. De er hittil samlet i tre tykke album, «Välkommen till sandlådan» (1983), «Socker-Conny» (1985) og det aller siste og nyeste: «GAZ». I «Sandlådan» har Pirinen samlet ensides serier fra barndommens absurde og tidvis uhyggelige verden. Streken er mørk, flisete, men Pirinen er eksperimentell serie-avantgardist

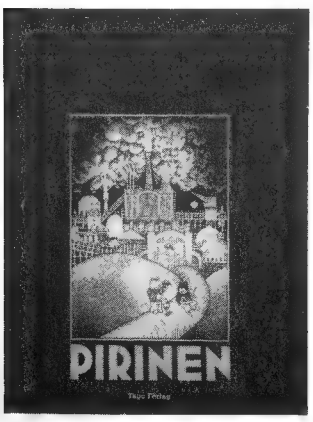

og veksler mellom flere forskjellige stiler. Han kan dra seg mot funny animal-tradisjonen (og vrenge den ut-inn) og på den andre siden skape en absurd-symbolsk fortelling i kubistisk stildrakt. I «Sandlådan» dukker det for første gang opp en usympatisk person som vi straks blir veldig glad i. Det er «Socker-Conny» hälsar på hemma hos Kent och Kristina. Denne fete, voldsomme fyren med en enorm misforstått sosial appetitt og livsglød, stuper inn i livet til Kent og Kristina (hvor Kents pappa nettopp har dødd) med den samme takt og finfølelse som en elefant i en glassbutikk under ropet: «Nu blir det liv i luckan, för Socker-Conny är här!» Det kan man trygt si det ble. Også i større grad enn hva Pirinen selv kunne ane.

Hans andre album, som tittelen avslører, var basert helt på figuren Socker-Conny. Den glade berserk, som kun drikker *Chateau Vadeau,* kommer til å bli oppdaget da han forsøker å snike seg ut av en leketøybutikk med en klump modelleire. I flere ulykksalige forsøk på å unngå 200 kroner i bot tar han ulike jobber, og vrenger Stockholm ut og inn, og til slutt gir tragiske synspunkter på skikkelsen Socker-Conny. Men før den tid er leserne totalt overgitt den sterke fortellingen og den utradisjonelle streken med ditto sidelayout. Socker-Connys eget slagord blir stående som en selvinnlysende sannhet: «Med ett schysst järnrör slår man hela världen med häpnad!»

Lignende Socker-Conny-fraser ble sprayet på husveggene etter at albumet kom ut. En gjeng motorsykkelbanditter har latt seg tatovere på armene til Socker-Connys ære. Han mottok stemmer til det siste riksdagsvalget. I Örebro har noen begynt å tilvirke den samme *Chateau Vadeau* som Socker-Conny drikker ved sitt historiske besøk på Café Café. Han har opptrådt flere ganger i både TV og radio. Noen ungdommer i Stockholm har dannet «Kulturföreningen Socker-Conny». Han ble siden omgjort til teaterstykke og gikk for utsolgte hus i over et år. I mellomtiden ble albumet «Socker-Conny» det mest solgte svenske album noensinne. Pirinen selv ble geniforklart, prisbelønnet og kultbetegnet. «Socker-Conny» ble et gjennombrudd, ikke bare for Pirinen, men for svenske voksenserier i alminnelighet.

Hva gjør man deretter?

«GAZ» heter det siste stikket Pirinen slår i bordet, og som alltid er det en trumf. Det slår oss ikke engang overende «med häppnad» i samme grad som «Socker-Conny» – til det er det mer lavmælt. Det er først og fremst tegneren Pirinen som briljerer, men fortelleren av samme navn er ikke dårlig han heller. På samme måte som «Sandlådan» består GAZ av enkeltstående fortellinger, men fungerer mer som en retrospektiv samling av ulike Pirinen-stykker, uten annen indre tråd som binder det hele sammen enn navnet *Pirinen.* Det holder i massevis. Man trenger ikke utgi geniale franske eller belgiske serier når man har Pirinen.

Her finnes også enkelte «Sandlådan»-historier, men de er stukket inn som kontrapunkter mellom litt lange episke fortellinger hvor tegneren Pirinen slår seg kunstnerisk løs. Moebius! Sleng deg i veggen!

Et høydepunkt er den vakre og likevel sarkastiske «Mor Gertrud» och Världsfreden, hvor Pirinen uten vanskeligheter gjør La ligne claire-stilen til sin egen, men med en høyst personlig touch. Mor Gertrud og hennes hus blir skueplass for verdenspolitikken i forhandlingene mellom øst og vest (pluss Kina som blir plassert på dass). Aldri har vel de store politiske forhandlingene, Sovjet vs. USA, blitt mer skånselløst stilt opp mot veggen som i et absurd teaterstykke. «Verden er en scene, og menneskene på den.. skuespillere?» Ymtet ikke Shakespeare noe slikt? Verden er et tegneseriealbum...

Norske forlag bør kjenne sin besøkstid. Andre vet å storme ned sin nærmeste spesialbutikk og forlange Pirinens «GAZ» mens verden der ute ennå er der.

Finn Bjørklid

Joakim Pirinen
GAZ
Heftet, 79 sider
Tago förlag 1987
ISBN 91-86540-106

Stjernetur

Cappelen utgir nå albumserien om Linda og Valentin, to romfartsagenter fra Galaxy, jordas hovedstad anno 2720. Serien er en av Europas mest leste, og det er gledelig at den nå er kommet i norsk oversettelse, selv om en del allerede kjenner den fra dansk utgivelse.

Storbyen som druknet er det første albumet som Christin og Mézières ga ut. Det bærer den også preg av. Figurene har ikke fullt utvokste personligheter, selv om vi aner trekkene.

Albumet ble anmeldt i forrige nummer av TEGN, mens album nr. 2, *De tusen planeters imperium,* nylig er kommet ut. Kronologisk tilhører det egentlig midt i deres utgivelsesrekke, men sånn er nå engang samproduksjon. Etter min mening er det også en av de mindre heldige av samtlige. Historien er spunnet rundt de mest typiske science fiction-klisjeer. Både fortellingen og tegningene bærer preg av en slags post-psykedelisk epoke. Men tross alt, Christin/Mézières har gjort en artig vri på dette. Det er handelsstanden som gjør opprør mot et føydalt system, hvor makten viser seg å bli utøvet av noen strandede fra et jordisk romskip.

Nye lesere vil selvsagt ha stor glede av begge disse albumene, som er en fin måte å bli kjent med to av tegneserieverdenens mer trivelige personligheter på. Og ved alle tidsreiser! Her er mye å se fram til av spenning og bilder med mye rart i. Begge er ypperlig håndtekstet av Christian Leborg og oversatt av Asbjørn Øverås. Siden begge seriene også er fri for «umoralske» tegninger, er dette den selvsagte julegaven til dine nevøer, og enda kan du være på snakkefot med foreldrene på nyttårsaften!

Tore Feiring

Christin og Mézières
Linda og Valentin nr. 2
De tusen planeters imperium
48 s, heftet, kr 48,–
Cappelen 1987
ISBN 82-02-10724-5

Sprøtt Sjur

Aj aj aj, dette er snadder! Denne gangen har Hjemmet samlet en aldeles nydelig bukett serier i et blad som ikke er helt nytt lenger, men verd å følge. «Sjur» består utelukkende av kvalitetsserier, og for den oppmerksomme leser er det Jeff McNellys «Shoe» som er blitt til Sjur i Norge. Jeff MacNelly har to ganger mottatt Pulitzer-prisen for sine politiske satirer/kommentarserier. I tillegg er det to andre av bladets bidragsytere som har fått National Cartoonists Socie-

ty's Ruben Award – Johnny Hart og Brant Parker. Her er de representert med «The Wizard of Id», eller «Trollmannen Tresk» som den heter på norsk (fast serie med dårlig teksting i Klassekampen).

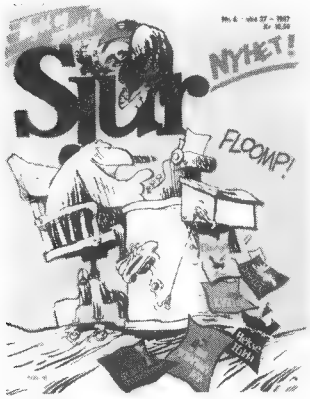

Så var det Russell Myers «Broom Hilda», altså «Hekse-Hilda,» da, som kan risikere å bli Kristelig Folkepartis kjepphest under neste stortingsvalg. Serien er vel noe av det mest fordomsfrie som er laget i stripeform. Seriens hovedfigur røyker, drikker, banner og representerer det meste som Moral-Norge får hysteriske pekefingerløftninger av. For alle skruppelløse er det derimot duket for en høytidsstund en gang i måneden. Og det er ikke for mye.

Roger Bollen er satt opp med to serier: «Dyreliv» og «Kaktus». Sistnevnte er klar avlegger av Tom K. Ryans mer kjente «Tumbleweeds/Myggen Maverrick», som for flere år siden var fast inventar i avdøde «Western». Altså, en vill vest-serie.

Murray Ball er australier, og «Bikkja», som hans serie noe fantasiløst er blitt kalt, er en positiv overraskelse, og kanskje høydepunktet i hele «Sjur»: Når eieren, en noe humørlabil saue-farmer, raser av gårde for å finne en gammel sau som er forsvunnet og til slutt finner den i kjeften på bikkja, hva sier bikkja da? «Tror du ikke den gamle drittsekken la seg til å dø midt i døra mi bare for å plage meg!»

Det er også positivt å finne en skandinavisk serie i et såvidt amerikanskrettet selskap, og det er Carsten Graabæks «Statsministeren». Den berører en del aktuelle temaer, og bør vel sees på som en samfunnsorientert serie i noe enkel strek med hovedvekten på de litterære poengene.

«Sjur» er avgjort et levedyktig blad. Det er i svart-hvitt, og trykket på billig papir, men til moderat pris. Det kommer ut en gang i måneden. Man får mye moro for pengene.

Tor Ødemark

Div. tegnere
Sjur
Blad, 50 s.
Oversatt av Gard og Velle Espeland
Hjemmet–Serieforlaget 1987
kr 10,50

Europa om Batman

Batman er et amerikansk navn. I Norge het han Lynvingen da han med press i uniformen svingte seg rundt mellom hustakene i Gotham City i hine hårde dager på 60-tallet. Men dette er siste halvdel av 80-tallet. Vi som leste Lynvingen som barn er blitt voksne, mens Lynvingen, hvilket vil si Batman, er blitt gammel. Egentlig har han trukket seg tilbake, men så gjenoppstår han etter 10 år, svær, brutal og bitter, i Frank Millers uhyggelige visjon. I en miniserie på fire album har nå Semic utgitt to, hver fulgt med dystre annonser i Dagbladet. TEGN lar denne anmeldelsen være å konfrontere seriens redaktør med sitt eget produkt. Ørn Elvar Jónsson heter han.

–Hvordan har det gått?

–Reaksjonene hittil har ikke vært *så* mange, men det som har vært, var stort sett positive anmeldelser. Forhåndsreaksjonene var faktisk større. Frank Miller er kjent som en av De Store Amerikanere. Mange hadde nok enorme forventninger til hans utgave av Batman. Andre reagerte negativt på dette med å lage en ny vri på en gammel superserie med solide tradisjoner.

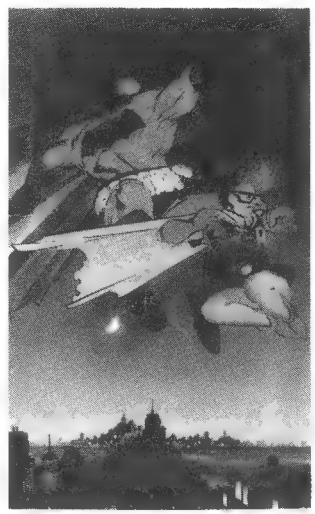

–Enn anmelderne?

–Selv om de fleste var positive, så har de nok anmeldt Batman på litt gale premisser. Jeg mener Batman på en krass måte kritiserer det amerikanske systemet. Ikke engang Klassekampen hadde faktisk oppfattet dette. Etter min mening er det minst fire punkter som gjør Batman til en av historiens sterkeste tegneserier.

–Og de er?

–*En:* Det er sterk samfunnskritikk på et spennende plan. *To:* Det er oppgjør med en superheltradisjon, som er dratt ut til sin ytterste konsekvens. *Tre:* Miller eksperimenterer sterkt med seriemediet som sådant. Og *fire:* Dette er ikke bare en tegneserie til forlystelse, men også til ettertanke.

–Hva med salget? Store forventninger?

–Ærlig talt, så har jeg ikke det. På tross av at Norge er det landet i verden hvor det selges prosentvis mest tegneserier, så er markedet for eksperimentelle serier av Batmans type meget lite. Av en eller annen merkelig grunn. Det norske folk har en uutgrunnelig sjel. Norske tegneserier er vel blant verdens mest konservative. Sånn er det, og sånn skal det være, liksom.

–Det virker som om Miller har hentet påvirkning fra fransk-belgisk tradisjon og tilpasset det amerikanske former. Enig?

–Tja... En viss påvirkning har det kanskje vært, men det tror jeg Miller har glemt. Lest og glemt og blitt Miller igjen. Han har selv sagt at han har mye å takke amerikanske superserier for. Jeg tror det er de gamle gutta som leser Miller nå. Franskmennene burde heller ta dette som et varsku. Franske serier er for så vidt i en bakevje nå, opptatt av småporno som de ofte er. Batman har hatt og har en formidabel suksess i Frankrike, og i hele Europa forresten.

–Hvorfor er Miller så stor?

–Han har forandret en hel generasjons amerikanere i deres syn på hva tegneserier kan være. Amerikanske serier har hatt en markant nedgang i de siste åra. Nå er trenden snudd. Over en million eksemplarer av Batman er solgt i USA. og det er *sterkt!* La oss håpe at Miller kommer ned på jorda igjen og klarer å fortsette på fornuftig vis etter Batman, avslutter en litt bekymret, men entusiastisk Ørn Elvar Jónsson.

Tore Feiring

Frank Miller
1) *Nattens ridder gjenfødes*
2 *Nattens ridder triumferer*
48 s, heftet
Semic 1987

Ørn E. Jónsson

Variert svensk fanzine

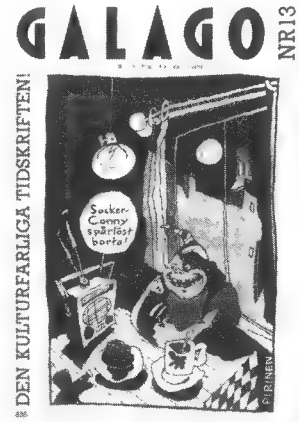

Galago nr. 13 er ikke noe lett blad å anmelde, siden det innholdsmessig er så variert, og litt vanskelig å finne tråden i. Her finnes for det meste tegneserier, ispedd litt artikkelstoff, fotografier (uten sammenheng med resten av stoffet), notiser og annet. Seriene varierer i kvalitet, mens fotografiene er meget gode.

Lena Ackebos serie «Jalle Planka» er originalt tegnet, men fengsler ikke. Den handler om en gjeng «nebbete» punkere, med en tekst skjemmet av avkortede setninger. Det slår meg for øvrig at det er en meget høy prosent kvinnelige bidragsytere til *Galago.* Dette er både uvanlig og positivt, men de skaper ikke de store seriene. Av historiene peker Aake Nysteds «Tisd. em. kl. 14.20» seg ut som den beste, selv om den bare er på én side. Tegnemessig er det vel Charlie Christensen som skiller seg positivt ut, men det er gjort for lite i bearbeidelsen og presentasjonen av stoffet.

Cajchan er en tegner som er helt ukjent for meg, men han klarer med sine fire vitsetegninger å lokke frem smilet. Ideene er gode, og tegningene er enkelt og greit utført.

Man får en del lesestoff for de 24 kronene *Galago* koster, og i en noe mer seriøs presentasjon kan det bli et bra blad.

Tor Ødemark

Galago nr. 13
SEK 24,–
Bestilles fra Tago förlag
St. Göransgatan 62 nb
S-112 33 Stockholm
Sverige

Erik Tunstad, tidligere redaktør og altmuligmann i Brage og tidligere tegner i Universitas, er nå blitt tidligere anmelder i Klassekampen. Tunstad har forlatt revolusjonens fortropp og latt seg innrullere i Norges største og raskeste avis: VG. Samtidig driver han på og lager programmer om tegneserier i radioens P2. Bedre sent enn aldri, sier TEGN.

Verden som gåte

For et år siden, ganske nøyaktig, utga Cappelen de to første bindene av Moebius & Jodorowskys vidstrakte science fiction-epos, *Den svarte Inkal* og *Den lysende Inkal*. Serielesere og kritikere over det meste av verden har rost den opp i skyene. Endelig Moebius' strålende tegninger parret med et stramt, disiplinert manus (Jodorowsky). I Norge hadde vi ventet så lenge å få Moebius på norsk, at vi hadde tenkt oss et par måneder med beundrende taushet etter at begivenheten var et faktum. Det skjedde ikke.

På Dagbladets «Kort og Godt»-sider rykket en selvutnevnt kritiker umotivert ut med kuler og krutt, med bakgrunn som «lærer og far», slik at vi alle skjønte at dette var alvor, og massakrerte for fote. Våre forberedte paradisiske tilstander ble en smule forstyrret, men for første gang i den klassiske norske tegneseriedebatt med stor D fikk ikke angriperne være i fred. Flere forsvarere rykket ut og protesterte, og insisterte på at det som de mente var selvinnlysende bra faktisk også hadde kvaliteter. Dette tilsynelatende paradokset ble stående etter at debatten selv skvulpet ut med badevannet og barnet.

Leseropplevelse

I ettertid kan man konstatere noe interessant: bak denne «lærer og far»s hysteriske vranglesning og krav om forbud og kanskje straff, finner vi en dyptfølt og sterk tegneserieopplevelse, som vi pasjonerte yrkeslesere mer sjelden opplever. «Det hele tar til med mennesker i fritt fall over to sider i boblende syrebad,» skriver «lærer og far» opphisset, «siden noen samleiescener mellom en hundemann og en sprikende aristokratkvinne (med glorie!) som brått forvandles til en gammel kone med hengebryster...» Og i neste innlegg: «Et Tsjernobyl fortoner seg som en kinaputt i dette selskap hvor det til og med brukes atomladninger i gatekamper. Det abnorme blir normalt. Framtidas hverdag fortoner seg som et kaotisk helvete hvor selv Adolf Eichmann ville ha vært den snilleste mannen i gata.»

I ettertid ser vi at dette er en av de beste beskrivelser av en tegneserieopplevelse som finnes, og som vedkommende finner så sterk at han ikke vil vedkjenne seg den. Et interessant tilfelle seriefobi. Det er tydeligvis ikke en hvilken som helst serie som er i stand til å ta et slikt grep om sine lesere.

Sense of wonder

For å ta konklusjonen med det samme: serien er farverik, meget ambisiøs og velskreven. Det er en historie om et framtidig samfunn i oppløsning. En av dens beste kvaliteter er Moebius' veltegnede framstilling av det uvirkelige – det som ikke eksisterer, men som likevel manes fram rent visuelt. «A sense of wonder» som sci-fi-litteratene kaller det. Albumserien har selvfølgelig høstet strålende anmeldelser overalt, bl.a. i Dagbladet og VG.

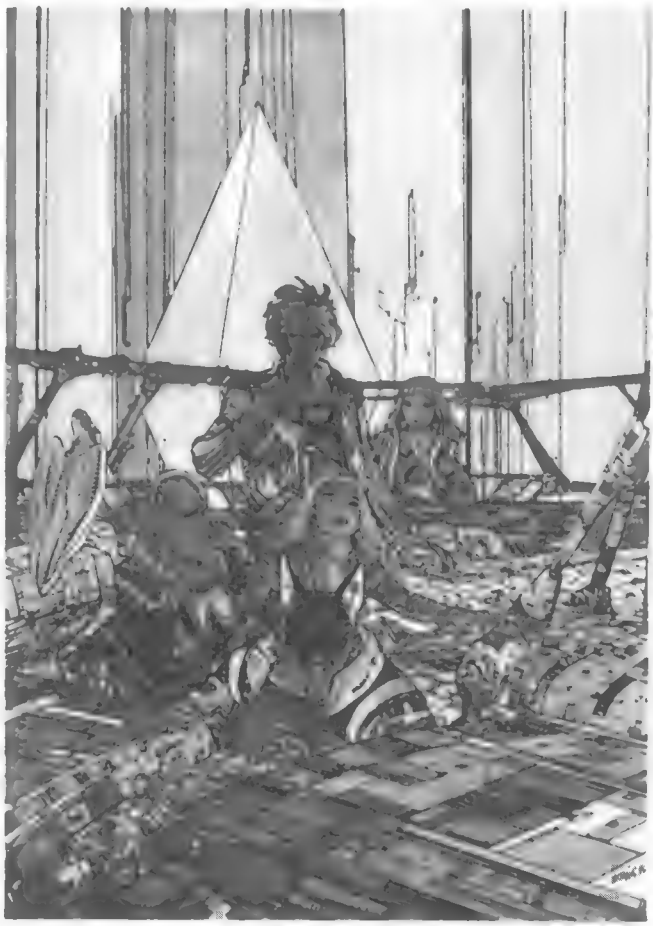

Moebius begynner å bli kjent utenfor de innerste sirkler (se intervju i dette TEGN), men manusforfatteren Alexandro Jodorowsky kan trenge noen ord. Han er av russisk avstamning, men født i Chile. Tidligere jobbet han med film. I 1975 planla han å filmatisere Frank Herberts sci-fi-roman «Dune». På samme tid traff han Moebius, og sammen gikk de i gang med å lage arbeidstegninger til filmen, men de lovende arbeidsskissene ble aldri film. De amerikanske produsentene fant Jodorowsky for politisk. «Dune» ble celluloid i en annens regi, og et grøssende makkverk.

Jodorowskys forhold til Moebius er blitt beskrevet som et positivt far–sønn-forhold, og han videreførte også Moebius fra før av spirituelle side. Bl.a. introduserte han ham for Castanedas bøker, hvor en av konklusjonene er at den verden som er, bare er som man iakttar den – det finnes ikke noe absolutt eller objektivt verdensbilde. Den mangfoldige serien om de to dualistiske Inkalene i ulike valører virker å være kunstnerisk forsøk på å dramatisere denne hippe filosofien.

Difools verden

Det første møtet med serien er kaotisk og forvirrende, men det er ikke baktung litteratur. Actionfylt spenning, sort humor og vakre bilder i close-up og voldsom panoramering gir fart og farver. Allerede på første side blir den ynkelige privatdetektiven John Difool, klasse R, slått, sparket og forfulgt. Under flukten møter han røde og grønne uhyrer, og oppdager at de skrekkelige utenomjordiske berger slett ikke er propaganda fra den dekadente presidentregjeringen, som styrer under dobbeltfosteret Keiser-keiserinnen. Uforvarende har en døende berg overrakt Difool en mektig organisk kraft, nemlig Den lysende Inkal, som på den ene siden er med på å utløse revolusjonen og på den andre siden gjør at Difool blir forfulgt av tilsynelatende hver eneste fraksjon på den konfliktfylte kloden.

Om Difool ufrivillig blir kastet in i sentrum for de begivenheter som angår hele galaksens eksistens, sammen med sin talende betongpapegøye Deepo, – montro om ikke det også er en indre reises økende kvaliteter og at Difool via denne vokser i erkjennelse? – At han ikke *bare* er, som omgivelsene påstår, en enkel og ynkelig privatdetektiv, klasse R?

Klassekamp

Handlingen starter i en by som ligger lagvis nedover en gigantisk sylinder. Hvert lag representerer en samfunnsklasse, øverst aristokratiet med retten til å bære glorie og aura, og nedover de ulike mellomklasser, som passivt sitter og sluker piss-bæsj-show og oppfatter revolusjonen utenfor stuedøra som live såpeopera. Og helt nederst, under syrehavet, i en ørken av søppel, omgitt av psykorotter, finnes de kasteløse – en fryktet, halvt glemt mytologisk nomadestamme av søppelmennesker. Over bysylinderen svever presidentpalasset, hvor presidenten gjenvelges ved stadig å klones over i nye og yngre kropper, omgitt av sitt dekadente hoff, voktet av presidentens pukkelrygger.

Kloden er flat og gold, tilsynelatende ørken om dagen, vinter om natten. Bare splittet av robotjernbaner, som ender i vitenskapsteknologiens uhyggelige tempel, Technoteknikken, hvor Den svarte Inkal finnes. Utover å splitte døde kropper i enkeltdeler, fjerne de stadig hyppigere spontanmutasjonene, driver technokratene sine bokstavelig talt svarte intriger: 10 000 enorme sorte egg blir sendt ut i verdensrommet for å avtvinge solenes energi og etterlate dem som tørre skall. Og i hvis hensikt?

Utenfor planeten Neuraztenik finnes lignende systemer, lignende renkespill, men koloniplanetene verger seg og da revolusjonen bryter løs i bysylinderen skjer det opprør mot un-

dertrykkelse overalt i galaksen.

Det som er utenfor

Nylig kom bind 3 i John Difools eventyr, *Det som er nederst*, og som hovedsakelig består av at Difool og Deepo har funnet sine forbundsfeller, mer eller mindre ufrivillig, bl.a. den vakre og gåtefulle Animah, som gjør Difool salig om hjertet. Albumet omhandler frukten fra nekrosonden nedover i planetens indre og til slutt hvor de to Inkalene blir forbundet sammen med et menneskes psykiske energi for å ende i et romfartøy. Fra da av går orienteringen utover, fra planeten og ut i galaksen.

Fjerde bind ventes senere i år, *Det som er ovenfor*, hvor intrigene og synsvinkelen knyttes sterkere omkring den forsofne og forlorne antihelt Difool igjen. Den skremmende fengselsplaneten som består av vann blir en forbundsfelle, og Difool må gå gjennom ritualer som skremmer ham selv og som for leseren består av et fantastisk visuelt skuespill. Alt i alt er det Moebius' forestillingsevne som gjør de endeløse galaktiske intriger lesverdige. En utenomjordisk rase som bergene ser faktisk ut som om de er utenomjordiske. I Guds bilde er de i alle fall ikke skapt. Selv bergenes romskip har karakteristiske eksteriører som gjør dem til utelukkende berg-romskip. Neopostmodernistisk berg-stil?

Fortsettelse følger. Dette er en serie vi ikke så fort blir ferdige med.

Finn Bjørklid

Jodorowsky & Moebius
John Difools eventyr:
1) *Den svarte Inkal*, 1986
2) *Den lysende Inkal*, 1986
3) *Det som er nederst*, 1987
Heftet, kr 68,- pr. stk.
Oversatt av Arne Hem, tekstet av Lars Fiske
Cappelen
ISBN 82-02-10543-9
ISBN 82-02-10544-7
ISBN 82-02-10729-6

Kraftig kost

Tittelen på Norsk Tegneserie-Forums medlemsblad oser av sex og vold. Det er derfor med bange anelser jeg åpner bladet... og blar... og blar, men finner det heldigvis ikke så brutalt som jeg hadde ventet, snarere tvert imot. Bladet underbygger mitt inntrykk av at forlagene bør se seg om etter flere norske talenter, for eksempel til Hjemmets bokklubb. Tegnemessig skiller Morten Myklebust, Magne Antonsen og Trond Birkeland seg ut. Sistnevnte, som bare har 15 år i passet, forbauser med sin «Johnny Macaroni». Det eneste jeg kan sette fingeren på her, er en liten umodenhet i ordvalget, men dette er ikke særlig sjenerende. Foruten kvaliteten på tegningene forbauser også historiens poeng meg som overraskende og uvanlig. Bra!

Morten Myklebust er en mer etablert tegner, tegnemessig uklanderlig, idémessig meget bra. Erik Falk, Karsten Friis, Bjørn Bjarre og Robert Sørensen er blant de andre som bidrar i *Kraftig Kost*, som avsluttes med et par serier av Espen Hårstad. Hvis bladet kan gi disse og andre unge norske talenter en start, har det mer enn en misjon. Og gutter: Legg gjerne på prisen til 10 kroner. Det er bladet ærlig verdt.

Tor Ødemark

Kraftig Kost
Kr 7,-
Bestilles fra:
Espen Hårstad,
Grefsenkollveien 12a,
0490 Oslo 4

Taliaferro kronologisk!

20.0 – 20.0 – 19.5 – 20.0 – 20.0. Topp stilkarakterer. For det Hjemmet har gjort denne gangen, er å utgi alle Al Taliaferros dagsstriper om Donald fra 1938 kronologisk!!! Og årgang 1939 er etter hva TEGN skjønner allerede på tilberedningsstadiet! Følg med, følg med!

Tor Ødemark

Donald Duck fra dag til dag
Klassiske avisstriper fra 1938
Hjemmet – pocketbokforlaget
Kr 59,50

SE MER

BLI TRONSMOKUNDE

I Tronsmo bokhandel har vi et utvalg av tegneserier du neppe finner maken til noe annet sted. Vi har serier fra Norge, Sverige, Danmark, Frankrike og USA, og det vi ikke har i butikken kan vi skaffe.

Vi sender postordre hvor det skal være, og har dessuten lang erfaring i å betjene bibliotek.

Ring eller skriv etter katalogen vår.

TRONSMO BOKHANDEL
KRISTIAN AUGUSTSGT. 19, POSTBOKS 6897,
ST. OLAVS PLASS, N-0130 OSLO 1 TLF.02-202509

SANDVIG a.s Trykkeri

Tlf. (02) 88 49 11 — Telefax (02) 88 24 87 1800 ASKIM

Et grafisk kompetansesenter

DATA-KONVERTERING: Via modem eller du sender oss disketten.

MONTASJE-REPRO: Et omfattende setteri med mye avansert utstyr, og medarbeidere som vil gjøre sitt ytterste for å tilfredsstille nettopp dine krav.

ROTASJON: Aviser — Reklameaviser.

ARKTRYKK: I en eller fire farger. Ingen trykksak er for liten — ingen for stor.

FERDIG-GJØRING: Omfatter samlestifter, hulling, renskjæring, pakking.
Adressert og levert på posten til utsending.

Wolinski – «Franske kyss»

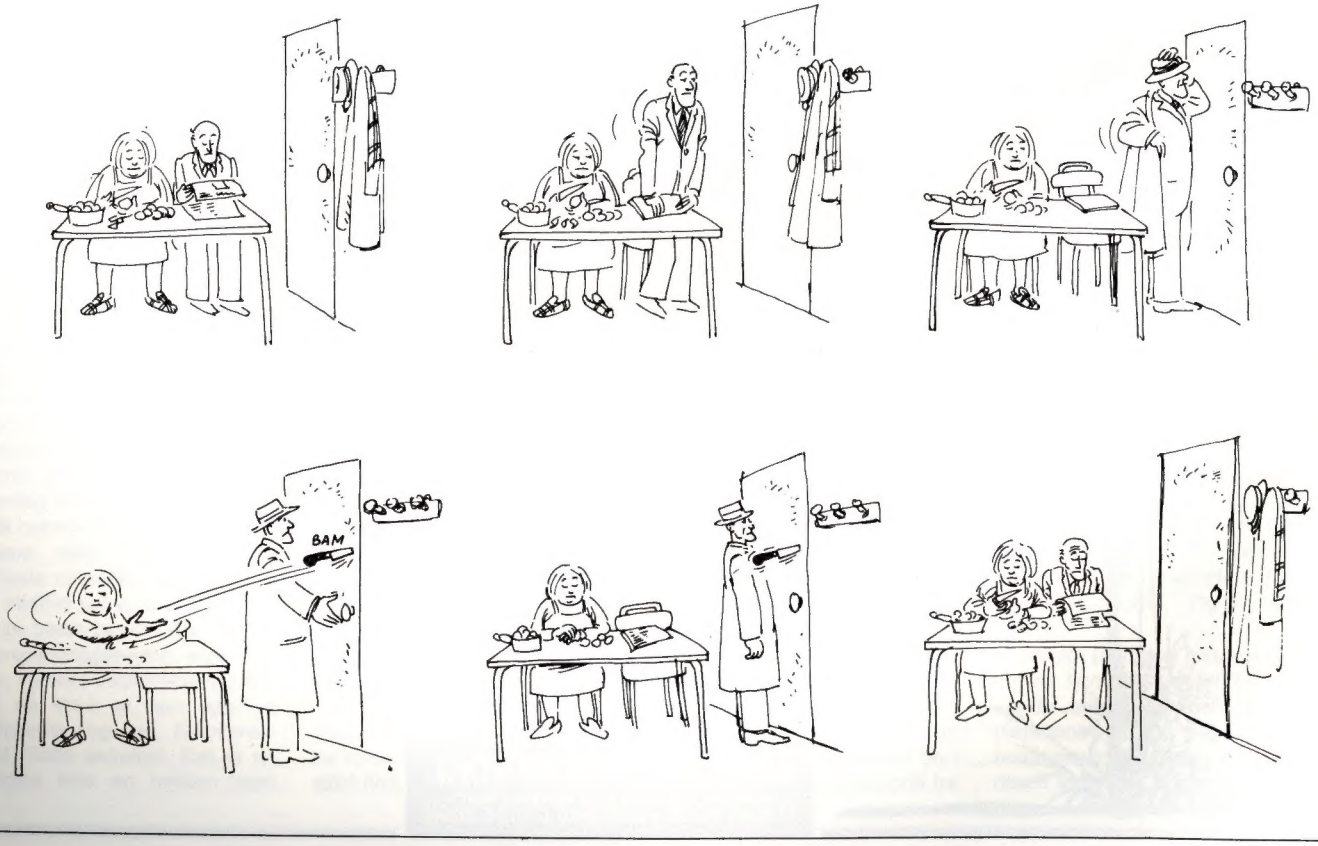

For mye personlig initiativ i landet? Rapper naboen kjæresten? Har du ikke råd til å gå til tannlegen? Er butikkene for lenge oppe? Er det for mange nordmenn i Norge? Kort sagt;

GÅR NORGE PÅ DUNKEN?

Gamle TEGN blir som nye

TEGN 1/86 (Kr 29,–)
Kattenummeret: Claire Brétecher og «De frustrerte». Barbarer: «Conan fra Cimmeria» og «Conan som primalskrik». «Katten – ni liv gjennom historien». Presentasjon av Torstein Gundersen og serien «Huset i skogen». «Den oversette oversetter», intervju med Helene C. Kløvstad. Knut Borge: «Oppvekst i Andeby». Leder, TEGN i tiden, anmeldelser og kortserier av Robert Crumb.

TEGN 2/87 (Kr 29,–)
Nakne jenter-nummeret: «Doonesbury – journalistikk i tegneserieform». Intervju med Mort Walker. Rapport fra seriefestival i Sverige – Comics '86. Presentasjon av Bjørn Ousland og serien «Snackman». «Katten som tegn, kvinnen som symbol». Giraud og Blueberry-serien (full Blueberry-fortegnelse). Leder, TEGN i tiden, anmeldelser og nyheter.

TEGN 3/87 (Kr 29,–)
Will Eisner & Indian Summer-nummeret: «I begynnelsen var storbyen...» – portrett av Will Eisner. Intervju med Will Eisner. Presentasjon av John Kåre Raake og to serier av John Kåre Raake. «Ny giv på superhelter» – rapport. «Rhetorica Norvegica» – 4 artikler på Indian Summer-debatten. «Donald på analysebenken». Leder, TEGN i tiden, nyheter og anmeldelser.

TEGN 4/87 (Kr 35,–)
Don Martin & Freddy Milton-nummeret: Forsidemaleri av Tore Feiring. Hugo Pratt-intervju. Portrett av Don Martin. Portrett av tre norske tegnere i tre aldersgrupper: Julius Svendsen (52 år), Ivan Andreassen (31 år) og Kent Aske Jensen (15½ år). Moebius-poster. «Mellom bakkar og berg...» – full Cosey-fortegnelse. Freddy Milton-intervju. «Om den danske seriesituasjonen». Freddy Milton-tegneserie. Leder, TEGN i tiden, nyheter og anmeldelser.

Skyld ikke på meg -

JEG KJØPER TEGN

TEGN

Alle TEGN er fortsatt inne på lager. Benytt postgiroblankett og noter hvilke nummer du vil ha – og du får dem hurtig i postkassen.

Et abonnement koster kr. 130,—
og da får du 4 nummer
av Tegn, rett i postkassa. Fyll ut en postanvisning i dag, og send den til:
TEGN, P.boks 162, 1473 Skårer,
eller ring 02-94 23 75 e. kl. 17.00.

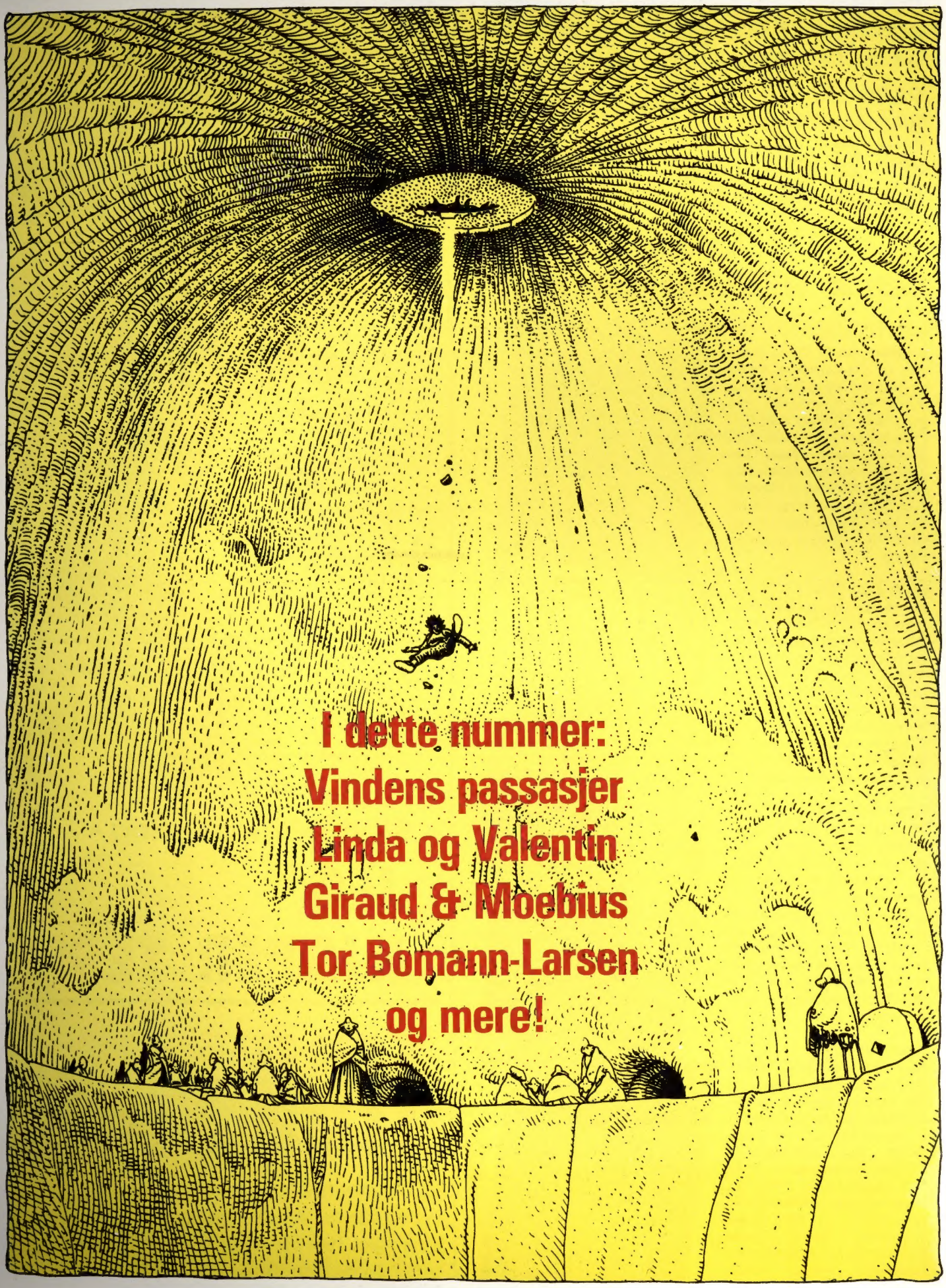
I dette nummer:
Vindens passasjer
Linda og Valentin
Giraud & Moebius
Tor Bomann-Larsen
og mere!